מוסף על המשמר
מס' 32 (914)
5 באוגוסט 1988
כ"ב באב תשמ"ח

זמן אסייתי

אגרא, הודו

באלי, אינדונזיה

מסע באסיה, ספר צילום מאת שי גבאי, הוצאת ספריית פועלים

קאתמנדו, נפאל

קוסאמוי, תאילנד

מאת יוסי קאנץ

זהו מסע עגמומי, אל מיקצב שונה. אל הזמן האחר, אל גבולות ההכנה שהיש והאין חד הם. לכאורה, זהו תיעור־מטעם, צלם ישראלי צעיר, מוכשר, יוצא בשליחותו של ארגון הצלב־האדום, אל מחנות הפליטים בדרום מזרח־אסיה. אך הלכה למעשה יש כאן מיסמך אישי בעל אמירה אמנותית.

שי גביש מתער ולוכד את החיים הבלתי־אפשריים. הוא מביא חזיונות מצולמים שהם המוות והחיים בכסיפה אחת, מכונסים באלבום צילומים צנוע, שחור לבן, מוגש וערוך בקו מינימליסטי. רצף של ריגושים מצולמים מעולמות שמעבר לאופק ההבנה הישראלית המשטנית. הוא מלקט את סיסות החיים בין נפאל וסין, מתבונן בבנייבליבית בקטמנדו. חוזה בשוליים של החיים, בתאילנד או בהודו.

הגיבורים של שי גבאי, שקועים בתרדמה מתמרת, ממארת. הם נמים את שנת המוות והשיכחה ברחוב, בגן, על הגג, בתוך מיזבלה, כאילו שקעו בתוך ריטואל של חינתקות כאילו חעלימו עצמם מרעת.

זהו מסע אל העיניים הנעצמות, אל הענגה תעוטפת את העיצבון והדרך ללא מוצא. הצילומים נקיים ומוגשים בתיזמון דייקני. האמירה מרגשת והנוקה במציאות של טשטוש גבולות בין ריאליה לחלום, אל הבלתי־מובן, אל התאים אחרים של האדם, אל ההשלמה. הוא רושם את חוטי העצב והנפש אשר נטשו את הגוף החי.

הזמן ממתין והכל מרצד במין מחלת ביפיון הנעלמת מעצמה, כי הזמן במסעותיו של שי גבאי הוא סקתמותה הוא חלק מן הסדר הקהפוך. או — בא ונעלם כשם שבני האדם נולדים לחיים, נולדים ומתים.

הזמן באסיה של גבאי הוא ברבלייבית, הוא כמו ילד עזוב.

אני חוזר מדי פעם להתבונן בתעודה המרגשת ואת ואיני מוצא את המפתח, את הפתחים ואת דרכי המילוט, לכן גם מבטי שוקע יותר ויותר, אל המראות המקברים הזערפל המטלכד — או אל החיים המוות.

כתובת המערכת:
"על המשמר". רח' חומה ומגדל 2, ת"א
העורך הראשון: בצלאל לב ז"ל
עורך: יעקב לזר
עורכת משנה: תאיר זבולון
מזכירות: רוני גופר
עיצוב גרפי: ארנון אבני
ביצוע גרפי: שושנה זילבר

הפעם:

כתבות

■ נקודת השבר
מה קורה ל"שלטון החוק" במדינת ישראל?
מאת טלי ברזילי־זוננפלד 5

■ תוכי בגלימה
סיפורו של העציר רזי מחמוד אבו גיאב
מאת יעקב לזר 8

■ בן־טובים לאן?
אלי בן טובים, פרקליט שפרש
מאת מוטי בסוק 10

■ עשר מי יודע?
עשר ועדות חקירה ממלכתיות מ־69' ועד היום
מאת חנה איש־הורביץ 11

■ התקווה מבודפשט
ישראלים נוסעים ללמוד במכון פטר בהונגריה
מאת יצחק שור 14

■ "בולה" של גרדה
7 ספרים לילדים וגם ספר בישול – גרדה כהן
מאת חיה יוסף 18

■ תיאטרון המחול הרטוב
תיאטרון המחול של פינה באוש, בישראל
מאת גיורא מנור 20

■ ושוב קאפה 28

מדורים וטורים

■ הלו חותם 4

■ שלום־בית
מאת חיה יוסף 17

עודד ליפשיץ – 2; אלי הכהן – 2; גיגו – 2; גוגה קוגן – 3; זאב צחור – 3; עלי אלון ויובל דניאלי – 3; שמואל בונים – 16; גיורא מנור – 16

■ כלייום
(עיצוב: רחל דביר) 22—27

■ בשער: "שלטון החוק" בבעיה

רשות דיבור

למירון מדזיני מנהל לשכת העיתונות הממשלתית בשנים 1962־1968

"העיתונות היתה יותר ממושמעת"

צעדו יוצא הדופן של תת"א יצחק שני, הצנזור הצבאי הראשי שהורה על סגירת העיתון "חדשות" למשך שבוע, (העיתון, כידוע, לא נסגר בעקבות התנצלות של הרגע האחרון), מהווה ללא ספק נדבך נוסף במערכת יחסים סבוכה מאוד שבין אמצעי התקשורת לצנזורה לאורך כל שנות קיום המדינה. הצנזורה לא חסכה את שיבטה כמעט מכל העיתונים במדינה. מירון מדזיני, שהיה משך 16 שנה מנהל לשכת העיתונות הממשלתית, מצדיק את תת"א שני.

— לדעתי פעל הצנזור כשורה ונקט צעד נכון. אני רוצה לציין שעל סמך כל הפרסומים הוזהר העיתון "חדשות" לא פעם ולא פעמיים.

— **האם לדעתך אין מדובר בצעד חריג וקיצוני מדיי?**

— בעקרון לא. על משך זמן הסגירה אולי אפשר להתווכח. כל עוד יש צנזורה במדינת ישראל חייבת העיתונות להישמע לכללים ולציית להם, שכן אחרת אנחנו עלולים להימצא בתוהו ובוהו תקשורתי לא פשוט.

— **מדבריך עולה שאתה בין השוללים את ביטול הצנזורה בישראל?**

— נכון. לדעתי, כל זמן שמדינת ישראל מצויה במצב ביטחוני רגיש ונזיל אין לבטל את הצנזורה.

— **האם זכורים לך מקרים דומים בתקופת כהונתך בלשכת העיתונות?**

— העיתונות היתה, להערכתי, יותר ממושמעת. זה לא אומר שלא עשו את תפקידם כהלכה. המערכות והכותבים הביאו חומר רציני, כולל סקופים, אבל שיחקו בהתאם לכללי המשחק שקיבלו על עצמם. התחושה הכללית היתה, שלא הכל פרוץ. לוועדת העורכים היו יותר שיניים מערת המשנה של ועדת העורכים והצנזורה הצבאית פעלה בצורה יעילה. נכון, היו מקרים, בעיקר בתחום המדיני, שבהם נקטנו צעדים כמו קנסות וכו' כנגד מערכות עיתונים שעברו על התקנון.

בכל תקופת כהונתי בתפקיד, אני זוכר רק מקרה אחד שבו שללנו תעודת עיתונאי. זה היה ב־69' כאשר שוני האץ' מסי.בי.אס דיווח על פעולה של צה"ל בתוך מצרים, בעת שהכוחות עוד היו בדרכם לקווים, מבלי לקבל את אישור הצנזורה.

● אלי הכהן

מלה רעה

"מילואות" — שיטת השקפים פועלת

החשיפה של עיקר מימצאי דו"ח בן־שחר ב"כותרת ראשית", לפני מספר שבועות, אימצה את חברי הנהלת "מילואות", שהתלבטו בשאלה האם לגנוז את הדו"ח ולדחות את מסקנותיו או לא — לצאת לסבב הסברה בהול בקיבוצים.

למרות שאושי פרידמן כבר הלך מ"מילואות" לפני שמונה חודשים, רוחו עדיין מרחפת: על־פי מיטב המסורת שקבע, מחליפיו לא מסרו לקיבוצים את הדו"ח המקורי, ואפילו לא את תמציתו המצונזרת. הם רק הקרינו בפני החברים כמה שקפים ובהם נתונים מקוטעים וחלקיים, שאין לדעת באיזו מידה הם באמת משקפים את התוכן ורוח הדברים שבדו"ח. מדוע שקפים ולא תדפיס כלשהו? מפני שכשמכבים את האור במקרן, לא נשאר בקיבוצים שום דבר כתוב. הכל היה כלא־היה, קווים ואותיות ומספרים שנעלמו כשהאפיל המסך.

אפילו באסיפה הסוערת של נציגי הקיבוצים בשבוע שעבר הדו"ח לא חולק, ובהסכמת רוב הנוכחים הוחלט שרק דו"ח מצונזר יגיע לידי הקיבוצים.

מה שמצחיק הוא שיש סיכוי טוב שמה שהעלימה ההנהלה יפורסם בעיתון. מה שעצוב זה, ששיטת השקפים עוד פועלת.

בימי שלטון היחיד של אושי נוצרו ב"מילואות" דפוסים של העלמת מידע, חשאיות וסודיות מיותרת, שהפכו אצל פעילי המפעלים לטבע שני. זה אופייני למשטרים דיקטטוריים. גם כשחסידי השליט רואים בנפילתו, גם כשמתגלים מעלליו, גם כשנשבר המיתוס סביבו — אין משתחררים מהטבע השני הזה. ששש... אסור לדבר, אסור לדווח, מישהו ישמע, מישהו עלול לשאול יותר מדי שאלות, לדרוש דיון אמיתי. מה המסקנה? אחד הסימנים שיעידו שמתחולל שינוי אמיתי בבסיס "השיטה" ב"מילואות"

יהיה ביום שבו ההנהלה תחוש שהיא חייבת בדיווח האמת, וכל האמת, לבעלי המניות, ביום שבו נציגי הקיבוצים ידרשו ממנה דיווח כזה. בינתיים — זהירות. שיטת השקפים עוד פועלת!

הדו"ח הנגדי: אושי נגד אושי

מכיוון ששיטת השקפים פועלת, יחלוף כנראה זמן מה עד שפרטי הדו"ח הנגדי שהכין אושי בעזרת כלכלנים ורואי חשבון ידלפו לידיעת הציבור. מה שמוזר הוא עצם הכנת הדו"ח הזה.

כשחיא אידלמן מרמת־יוחנן החליף את אושי באוקטובר 87', הוכן מאזן ביניים של "מילואות" לשמונה החודשים הראשונים של 1987, ובו, הרבה לפני דו"ח בן־שחר, דיווח ראשון על מצבה האמיתי של התשלובה. מאזן ביניים זה, בתוספת הסברים של מומחי "מילואות" בקשר להטעיות שנעשו בהצגת הנתונים במיסמכים קודמים, איפשרו להנהלה החדשה לקבל תמונה מלאה על התוצאות וההפסדים.

מבחינה עניינית — הפנייה לבן־שחר היתה מיותרת. מבחינה ציבורית — היה זה צעד נבון: הגושפנקה האקדמית המכובדת לנתונים שאספו אנשי "מילואות" היתה חיונית. בן־שחר ואנשיו לא עבדו קשה: הם קיבלו את עיקר המידע על מגש, קצת חקרו, קצת ניסחו, עקפו נושאים קשים ועיגלו פינות — וקיבלו הרבה כסף, שנוסף להפסדי "מילואות". הם הגישו דו"ח. אמיתי, אבל לא אמיץ מדי, שלא יפחיד בעתיד לקוחות פוטנציאליים נוספים כמו חברת העובדים, שפנתה בימים אלה לבן־שחר וביקשה דו"ח דומה.

אושי, במהלך החודשים הארוכים בהם הוכן הדו"ח, יכול היה להיפגש, וכנראה נפגש, עם בן־שחר ואנשיו. אושי יכול היה להכין מיסמך ובו השגותיו על מימצאי "מילואות", שהם בסיס הדו"ח. אושי היה יכול לדרוש, ובצדק, שהבודק יתייחס להשגותיו ולנתוניו בעת הכנת הדו"ח, וכך יכול היה אושי למנוע מראש את הצורך לעמוד בעמדה המביכה של מי שממתין למסקנותיו של בורר חיצוני מוסכם — מוסכם גם על מקורבי אושי בהנהלת "מילואות" — ואחר־כך, כשדו"ח הבורר מושלם, הוא מערער על מימצאיו ומסקנותיו, ודורש (ולמרבה הצער גם מקבל!) בירור בפורום נוסף.

קשה לדעת מדוע נאלץ אושי לפעול בדרך מוזרה זו, אבל אפשר לנחש: אושי הניח ששיטת השקפים עוד פועלת ושלושה עותקים גנוזים של דו"ח בן־שחר בכספת של "מילואות" לא הפחידו אותו: יש בכספות האלה הרבה מיסמכים מתקופתו שתוכנם, אם יפורסם, יפגע בו פגיעה חמורה לאין ערוך. מה שאושי לא לקח, כנראה, בחשבון, זה שדו"ח בן־שחר ייפול לידי התקשורת!

● עודד ליפשיץ

שנאה עצמית

קצת דתי, קצת מקרתיסטי

הודיעה היתה, כמובן של "הצופה". כתבו בכנסת סיפר, כי בהסכמת שר החינוך יצחק נבון העבירה הכנסת לוועדה דיון על "פגיעה ברגשותיהם של סטודנטים דתיים", לפי הצעת ח"כ פרופ' שאקי.

פרופ' שאקי סיפר במליאה בהתרגשות רבה, שמרצה באוניברסיטת חיפה אמר לתלמיד, כי "הוא מתעב שומרי מצוות" והרצאתו כלל ביטויים אנטי־דתיים, שהנואם הגדיר אותם כ"גועניים" "שנאה עצמית ופגיעה בוולת בשל דתו ואמונתו", דבר שהחוק אוסר במפורש. בלהט זעזועו מדברי המרצה, הזהיר שאקי מפני "התפשטות השנאה העצמית בקרב עמנו, כאותו מרצה "אנטישמי־עצמי" בדרגה גבוהה של מחלת נפש. רק חינוך לסובלנות ישים קץ לכך".

מה הסיפור האמיתי מאחורי המהומה? כמו תמיד, אחר שלמד ולא הבין מה מלמדים אותו, עשה תואר, אבל אין זו ערובה לחוכמה יותר.

תלמיד דתי, הלומד לתואר שני במחשבת ישראל באוניברסיטת חיפה, נרשם לקורס בפילוסופיה בשם "התאבדות פילוסופית" אצל ד"ר עמיהוד גלעד, שם, כביכול, שמע את הביטויים, שהזעיקו את שאקי.

נרעש ונרגש מדברי המרצה, הזעיק הסטודנט כתב מקומון חיפאי, אשר לא הבין אף הוא במה מדובר, אבל הריח סקנדל קטן, ולו במחיר עידוד המקרתיזם הדתי. מהמקומון עבר הנושא לעיתון "הצופה", אשר שלח כותב להוט כוראה לחשוף את מ"פשעי הדת, וגם הוא לא טרח להתעמק בהסבר ביחס למוגיות של "התאבדות הפילוסופיה". העובדה שהמתלונן היה דתי, שימשה עבורו עדות לכך, שאכן הדיבורים נאמרו לפי תיאורו.

מ"הצופה" עברה הפרשה לכנסת. שם נקרא לדגל מי אם לא, ח"כ אבנר שאקי, הידוע בפתיחותו ובקרבתו לעולם האקדמי ולחשיבה אקדמית. שאקי בלע את הסיפור, כפי שהוגש לו, לא התאמץ לבדוק יותר על המידה את שהתרחש, למרות שנאמר לו, כי רקטור האוניברסיטה בודק את העניין. שר החינוך הסכים להעביר את הנושא לוועדה, משום שבעונת בחירות לא צריך להסתכן. מה שבטוח, בטוח.

אחרי בדיקה התבררו כמה דברים מעניינים. הסטודנט הדתי, יוסף ממן שמו, נכנס לקורס "התאבדות פילוסופית" של ד"ר גלעד לא מתחילתו. לכן הוא לא הבין במה מדובר, כאשר המרצה הביא דוגמאות של פילוסופים המתנגדים לדת. הסטודנט סבר שאלה דבריו של המרצה עצמו, שניסה להתמודד עם שאלות פילוסופיות קשות של קיומנו.

אומר על כך ד"ר אהרון בן זאב, ראש החוג לפילוסופיה של אוניברסיטת חיפה, במכתב לדיקן הפקולטה למדעי הרוח בנושא לתלונתו של ממן: "בשיעור היה ניסיון די ייחודי באופיו לבדוק יישום עקבי ומלא של תיאוריות כלליות של הוגים שונים לשאלות קונקרטיות, העומדות במרכז חיי היום־יום שלנו... דיון שכזה, מעצם טבעו, שובר מוסכמות ופוגע בפרות קדושות. ישנם אנשים ששבירת מוסכמות המקובלות עליהם פוגעת בהם. אך ד"ר גלעד חזר והדגיש, שהביקורת של ההוגים שלימד ושלו עצמו על הדת ועל דעות אחרות, היא לא ביקורת על הפרט המחזיק בדת זו, אלא על הדת כמוסד וכתופעה חברתית. זוהי גם עמדתו של שפינוזה, שהיה בין ההוגים שנלמדו בקורס. אחד הנושאים המרכזיים של הקורס היה ביקורתו של קאמי על הדת. הביקורת שלקאמי חריפה יותר, ואין הוא בורר במילים, כדי להביעה. הסבר הביקורת, תוך מתן דוגמאות ספציפיות, עלול היה לפגוע באנשים, שאינם סובלניים לדעות הזולת. כאשר הביקורת יורדת מהרמה המופשטת לרמה הקונקרטית, פגיעתה מוחשית יותר. אך אם נקבל את העיקרון של איש באמונתו יחיה, יש לקבל גם ביקורת".

בהמשך מפרט ד"ר בן זאב את התנהגותו של ממן. הוא ניסה במהלך השיעור לבטל את דעתו של קאמי בגלל ביקורתו על הדת, ייחס לד"ר גלעד דברים שלא אמר, הוציא אותם מהקשרם, או הבין אותן באופן הפוך. לאחר מכן, במקום לתת למרצה לסכם את הקורס, ניסה להתפרץ לדבריו — דבר שגרר הזמנת איש ביטחון והגשת תלונה חריפה לוועדת המשמעת.

ראש החוג, בסיום מכתבו, אינו נמנע מלקבול נגד נשיא האוניברסיטה, הרקטור והדיקן, על כך שלאוזניהם אינה מגיעה ההערכה הרבה הקיימת כלפי ד"ר גלעד ועשייתו האקדמית. אבל מכתב השמצה של אדם, שאינו מבין את תוכן ההרצאה שהוא שומע — מוצאת דרכו במהירות לשולחנם. כתוצאה מכך, אין הגנה הולמת על שמו הטוב של מרצה.

במסדרונות האוניברסיטאות אפשר לפגוש בסטודנטים פונדמנטליסטים כאלה. הם מהווים מטרד רציני בשיעורים, שבהם יש להתייחס לחומר בצורה מדעית יבשה, אך להט אמונתם אינו מאפשר זאת. זה יכול לקרות בקורס בפילוסופיה, כמו בקורס לבישול, או בכל קורס אחר. תופעה מוכרת. מרצים חילוניים חייבים לא להירתע מסטודנטים כאלה אשר חונכו להילחם נגד מבקרי הדת בכל האמצעים שעומדים לרשותם, כולל אבנר שאקי.

● גוגה קוגן

מקום אחר

השוואות, השוואות

מי שאין לו סבלנות להשוואות בין ישראל לאמריקה, שידלג על הטור הזה. הוא ידלג, אני משער, הרבה פעמים בתקופה שהטור הזה ייכתב מהאמצע של הכי בעולם — וושינגטון. אי אפשר להיפטר מהתכונה המרגיזה של האורח המשתאה, המודד כל דבר על פי מה שיש לו בבית והמדווח על כך למי שהוא רק יכול.

ההשוואות מתחילות עוד לפני. למשל, למספרים: כמה ילדים ובעיקר כמה אתה מרוויח. בכלל, השאלות שהתייחסו למקורות הכנסה עשויות להפתיע את מי שגדל על ההנחה שאמריקנים לא שואלים שאלות כאלה. כיוון שאצלי העניין עם ההכנסות היה קצר, הגעתי מהר לשורה האחרונה — נדרשתי להפקיד שכר דירה של חודש מראש וזהו. לא עורך דין ולא ערבים. ועכשיו להשוואה — השכרת הדירה שלנו בארץ.

קניית מכונית. האם מישהו בארץ מעלה בדעתו לקנות מכונית בטלפון, בלי לראות אותה כלל?! אבל באמריקה זה אחרת. בשיחת טלפון מוזלת מישראל, (אחת אחרי חצות, שתי דקות שיחה, כ־5 שקל) רכשתי פורד גרנדה סטיישן, 82, 70,000 מייל, במצב טוב (כאמור לא ראיתי, אבל אין לי כל ספק). המוכר הספיק לדווח לי על מצב האגזוז הטעון תיקון והבטיח להחליף, על חשבונו, רדיאטור. סוף שיחה. למכור את הפיאט אונו שלי בארץ היה סיפור שנמשך שלושה שבועות.

השכרת הדירה שם נעשתה על־ידי מכתב מהארץ. גם אותו לא היה צריך לכתוב. יש פרוספקט של המשכיר ולפרוספקט מצורף נספח וכו שאלון מפורט, הבנוי על תשובות שהמאמץ האינטלקטואלי שנדרש להן היה "מחק את המיותר". מלבד ציון השמות לא היה מקום לדבורים. מה שכן, היו הרבה משבצות אלא שמייגע אפילו להיזכר במה שזה היה כרוך. חבל לי עליכם או אני מדלג.

הוא שאמרנו, אמריקה. אבל התמקדנו בפרוצדורה ולא דיברנו על כסף. ההשוואה מקבלת גוון שונה כאשר מזכירים, כבדרך אגב, ששכר הדירה שאקבל כאן הוא כרבע משכר הדירה שאשלם שם. לעומת זאת הדירה שם דווקא קטנה יותר, במקום המיועד למי שלא כל כך יכול להרשות לעצמו.

הסיפור הכספי של המכונית הפוך: מה שקיבלתי על מכירת מכונית פיאט אונו בת שלוש בארץ, הספיק לי לאותה פורד אמריקנית שרכשתי טלפונית (1900 דולר) ולחלק חשוב מהפרש שכר הדירה. השאלה כיצד ארכוש מכונית בשובי נשארת פתוחה. נשארו עוד הרבה שאלות פתוחות. למשל, איך להעביר אליכם את הטור הזה.

● זאב צחור

בקוים מקבילים

מתפרעים ומפירי-סדר

(דוחות)

„האמת של הח' ארז!

בראיון „הגדול" שקיים הח' ישראל זמיר עם הח' חנן ארז מזכיר מרכז מפ"ם („חותם" מס' 31, 29.7), זיכו אותי שניהם בשאלה ובתשובה „עסיסיים" אודות נסיעתי בראש משלחת השלום לרומניה והפגישה עם משלחת אש"ף שם.

השאלה קפצה פתאום באמצע, ללא כל קשר לראיון עצמו, שהיה מוקדש לחיזוק האגו ההולך ונחלש של מזכיר המרכז כתוצאה מן האכזבה מתוצאות ההצבעה במרכז המפלגה על מועמדותו לכנסת. בנוסח זה יכול היה הח' זמיר לשאול את הח' ארז גם את השאלה הבאה: „חבר כנסת של מפ"ם נסע לאוסלו, שם הצדיק את מלחמת לבנון בניגוד להחלטות המפלגה. כיצד „בלעתם את הצפצוף"? השאלה, כמובן, לא נשאלה.

הח' ארז מתקיף בראיון „חברים מרכזיים שלא סייעו להעמידו (הכוונה להעמיד את החתום מטה) על מקומו ואיפשרו לו להתמיד במעשיו".

הקורא רוצה לדעת בוודאי מהו התרגום המדויק של משפט חשוב זה המדגיש „להעמידו על מקומו!" ובכן התרגום הוא פנייתו של הח' ארז בזמנו לוועדת הביקורת של המפלגה „לפטר את לטיף דורי" בנוסף על שורה של סנקציות קטנוניות שהפעיל נגדי במשך שנה ומחצה, שהחמורה בהן היתה: מתן הוראה בלתי חוקית שבוצעה במשך חודשים רבים, להוריד את דמי האש"ל מן המשכורת, המהווים סעיף בלתי נפרד ממנה.

הח' ארז מעלים מן הקוראים את העובדה, שוועדת הביקורת דחתה על הסף את תביעתו לפיטורים, ואילו יו"ר הוועדה, עו"ד חיים אונגר, שהיה בורר מוסכם, פסק על החזרת כל המגיע לי וכך נעשה. יותר מזה, ועדת הביקורת פסקה, שעל מזכ"ל המפלגה לקיים אתי פגישה שבה „ייקבע תפקיד מוסכם ללטיף דורי בבית מרכז המפלגה" ואכן פגישה זו עומדת להיערך בזמן הקרוב.

אני, מצידי, הודעתי שאני „מקבל על עצמי לקיים את המשמעת המפלגתית כקבוע בחוקת המפלגה" ככל חבר אחר. בינתיים, קיבלתי את התפקיד של „רכז מטה ההסברה במגזר הערבי" עד לבחירות והספקתי בחודשיים האחרונים למלא שתי שליחויות מפלגתיות בעת שהותי ביפן ובאוסטריה.

האמת היא, שלא הייתי נדרש כלל לתגובה זו, לולא החשד שתשובתו „המנוזרה" של הח' ארז, עלולה להביא חלק מן החברים להשוב שכאילו „פרשת דורי" עדיין לא הסתיימה ושאני ממשיך „להתמיד במעשי" בניגוד להחלטות המפלגה רחמנא ליצלן.

ולסיום, אני חייב לחזור ולהדגיש שכל פעולותי הנעשות במישור של חיזוק הדיאלוג הישראלי־פלסטיני כולל הנסיעה לרומניה, היו והינם בהתאם לעקרונותיה האידיאולוגיים של מפ"ם, מה עוד, שההתפתחויות האחרונות במישור הפנימי הבין־ערבי והבינלאומי מאז האינתיפאדה ועד לנאומו האחרון של המלך חוסיין, מאשרות ומחזקות את הצורך בהעמקת הדיאלוג עם אש"ף, הנציג הלגיטימי והיחיד של העם הפלסטיני, שאתו ורק אתו ניתן להגיע לשלום הנכסף.

לטיף דורי

אינתיפאדה על דובר צה"ל

בגליון „חותם" מס' 30, 22.7, פורסמה רשימה רבת מילים על דובר צה"ל על־ידי גבי בשן. מאמר קנטורים אשר הכותרת התואמת לו הוא רשעות תוך מסע הכפשה ורכילות. אילו כתב הכותב על הארגון הקרוי דובר צה"ל ניחא. אמנם הוא עוסק במוסד, אך מרכז הכובד ומוקד רשימתו הם אישיותו של תא"ל אפרים לפיד. אני מכיר את אפרים היטב, הייתי מפקדו מאז גיוסו לצה"ל ובשנים ממושכות של שירות באמ"ן. הוא קצין מודיעין מצוין, חריף שכל, רב תושייה ויוזמה, ואיש מודיעין מיומן. הישגיו בחיל רבים. הראיה, כי כבר בגיל צעיר הגיע לדרגת אלוף משנה ומילא תפקידים בכירים במטה אמ"ן ויחידותיו.

אילו היה תפקיד דובר צה"ל דבר שניתן להצליח בו, היה תא"ל לפיד מן המצליחים הגדולים. מדוע לא מנה גבי בשן שמות של דוברים קודמים הנחשבים מוצלחים יותר. לא מנה כיוון שאין כאלה, למיטב ידיעתו.

שימשתי בתפקיד דובר צה"ל ב־1976. התפטרתי 3 פעמים עד שהניחו לי. מיד אחרי כניסתי לתפקיד ראיתי כי מלכודת פתאים היא. אילו נזקק הכותב לדברי חז"ל, וזה כדאי לעיתים לעשות, היה יודע ש„לא תרדון רודבך עד שלא תהיה במקומו", בבחינת זר לא יבין. אמר לי זאת נחמן שי, איש תקשורת מעולה, אשר נהג לרדת לחיי בהיותו כתב צבאי של הטלוויזיה, כאשר פגשתיו כדובר משלחת ישראל לאו"ם. התפקיד באופן אובייקטיבי רפוק, מלא פחי ייקוש. גם חכם, זהיר ונבון לא ייצא ממנו שלם. אם מבקשים תכונות אופי ומטעני ידע לתפקיד הרי יש לאפרים כל הדרוש. הוא משכיל, חריף, בעל חשיבה אנליטית, היגיון צרוף, זריז במחשבה ואפילו בעל נימוסים טובים, וגם קולטורה. (מה שמכונה בטעות — תרבות). ובכל זאת, לדברי בשן, אין התקשורת מרוצה ממנו. אינני זוכר מאיזה דובר כן היו מרוצים, מנני לפחות לא, היו מרוצים שהתפטרתי ויכלו להתגולל על זה שבא אחרי וזה שבא אחריו וכך הלאה, עד שהגיעו ללפיד. לפי ענייות דעתי, אין לשום דובר ולו יהיה מלאך או עיתונאי־לשעבר, ואני מנחש שגם לא לגבי בשן — סיכוי להצליח בתפקיד.

סמכות הדוברות

דובר צה"ל, כך לפחות היה בימי, הוא הצינור דרכו מתפרסמות הודעות הדובר. בזמני לא אני חיברתי אותן ולא הרמטכ"ל, אלא יועצי שר הביטחון או השר עצמו (מר ש. פרס היה מנוסה מאוד בהלכות תקשורת). לאחר שהתמרמרתי תחילה, הצדקתי לבסוף [illegible]

משכיל, חריף, זריז במחשבה ואפילו בעל נימוסים טובים – הדובר לפיד

נושא לביקורת ציבורית ופרלמנטרית. רק השר אחראי בפני הכנסת על כל הנעשה בצה"ל. כך היה וכך גם יהיה. וכל מי שיהיה דובר צה"ל חייב להשלים עם המצב.

שחיקה כפולה

כמו המצמד באוטו כך גם דובר צה"ל נשחק משני הצדדים, בין העיתונות לבין המימסד הצבאי. לאחר מספר שנים חזקה עליו שיצא שחוק כמו קלאצ' של מקדיזל.

אם הוא נאמן ומשתף פעולה עם התקשורת יכעס עליו הצבא. אם הוא נאמן לצה"ל ומנסה לגונן עליו בפני דיווח בלתי אמין או בלתי מקצועי, קנטרני או אף מרושע — תכעס עליו התקשורת.

מקצועיות

העיתונות הכתובה והאלקטרונית בארץ היא על רמה גבוהה מאוד כשזה נוגע למדיניות, כלכלה, ספורט, תיאטרון ומוסיקה. כשמגיע הדבר לכתיבה צבאית, כל מי שיודע עברית, פחות או יותר, יהיה כתב צבאי. הצעתי בזמני לכל הכתבים הצבאיים ללמוד בקורסים צבאיים, חי"ר, שריון וגם פו"ם על מנת שיקנו לעצמם השכלה צבאית ובכך סמכות מקצועית ומוסרית לעסוק בביקורת על צה"ל. איש לא בא.

בהיעדר יכולת מקצועית מוסמכת לטיפול רציני ואחראי בסוגיות ביטחון אותנטיות, הם מתפרצים לחלל הרכילות: מי מונה לאיזה תפקיד ומדוע, מי חברו של מי, ולאיזה תפקיד פוליטי הוא מתאים, מי יהיה הרמטכ"ל הבא, תוך סינון רכילות על חדרי־מיטות. זה מעניין ואף מרתק, אך לא שייך לביטחון. כאשר באו אלי בטענה מדוע מוניתי, בהיותי חסר כישורים תקשורתיים, השכתי להם שבעיתונות האשמה. אילו דאגה העיתונות לקיים בית־ספר אקדמאי לתקשורת, כפי שיזם אותו עוזריאל קרליבך ז"ל בשנות ה־50, היה צה"ל שולח קצינים ללמוד בו וזה היה גם מסמיך את דוברי צה"ל וסגל יחידת הדובר.

העיתונות הזרה

זוהי חזית מחזיתות ההסברה החיוניות במדינה. היא גם בעייתית מאוד. רוב הכתבים הזרים, בזמני, בילו את זמנם על כוס ויסקי במלון „אמריקאן קולוני" בירושלים המזרחית. קן צרעות של שנאת ישראל עוד מימי המנדט הבריטי, בו חשופים הכתבים הזרים, ברובם נוצרים, לשטיפת מוח ערבית לאומנית כמו קודמיהם בממשלת פלשתינה־א"י וקציניה הבריטיים. שם הם מקבלים את תדרוך היסוד, המעוות את דמותה של הציונות, של ישראל ושל צה"ל.

אני זוכר שכמאי 1976 היו צמיגים בוערים ומחסומים בערי יהודה ושומרון. הגעתי אז להסכם בכתב עם ראשי תא הכתבים הזרים שהם לא יחשפו את מצלמות הטלוויזיה כאשר מתחילה מהומה כדי להמנע מגורם מלבה, SPARKING EFFECT קראנו לזה. הוסכם, שאם יש כבר מהומה מכוח עצמה, יצלמו. אך לא לפני זה. ההסכם לא בוצע. כאשר באתי בטענות על אי קיומו, פרסמו מודעה משמיצה נגדי ונגד היחידה, ועוד פגעו בגבריותי בכנותם אותי „אימפוטנט".

לא נעלבתי, כי אין נעלבים מכאלה שאין מעריכים אותם. המשכתי להתאמץ להסביר להם עובדות כאשורן.

אני יודע שכיום, בימי המהומות בשטחים, העיתונות הזרה היא מקור הסברה חיוני. ידוע לי שתא"ל לפיד שיכלל את אמצעי ההסברה ואף מונה לו סגן, אל"מ, לטפל בעיתונות הזרה.

כוחה של התקשורת

מיתוס הכוח שלה הוא רב, אך העובדות בפועל [illegible] כל התקשורת בארה"ב התנגדה לריגן, והוא נבחר [illegible] פעמיים. גם בארץ רוב העיתונות תמכה במפלגה [illegible]

מאז שהתקשורת האמריקנית ייחסה לעצמה את הפסקת מלחמת וייטנאם והפלת משטר ניקסון, היא תוקפנית, בלתי ברורנית ומאמינה בכוחה האדיר. גם בקירבנו, חלק מהתקשורת אחרי מלחמת יום הכיפורים מתוך שהתבסמה מכוחה של עמיתתה באמריקה, שינתה דמותה לרעה. העולם הרי פתוח וההשראה ההדדית היא מיידית.

בפגישתי הראשונה עם הכתבים הצבאיים, לאחר כניסתי לתפקיד, ביקשתי מהם משפט צדק על צה"ל, תוך ביקורת אחראית שקולה ומאוזנת. תוך הבנה לקשיינו ואף לקצת חיבה. יש כתב חשוב מאוד, שבינתיים פרש לתפקידי יועצות, והתריס נגדי לאמור: „צה"ל לא נבדל בעיני מתנובה או טנא־נוגה. אם הגבינה של אחת מהן מעופשת, אכתוב על כך ללא היסוס". אמרתי לו, שאם הגבינה של טנא־נוגה לא טובה, יעברו לגבינת תנובה אך אם יפגע צה"ל בזדון או בשוגג, בגינה של ביקורת בלתי אחראית, אין לישראל מחלבה אחרת זולת צה"ל. שינו על העיתונאים ושאר אזרחי ישראל. דברי לא הרשימו את הכתב, כאילו לא אמרתי דבר.

הסברה היא אמנות

כולם קובלים על חוסר היעילות של ההסברה. וזאת למרות שדובר צה"ל, אפרים לפיד, הגדיל לעשות בהכשרת אנשים ובציוד, בהכנת חומר כתוב, סרטים וסרטונים.

בעיותיה של ישראל, אלה הנובעות מהמלחמות הגדולות, הקטנות, הטרור והכורח לבלום פורעים, הם סוגיה שלא קל להסביר אותה אפילו ליהודים.

לדעתי יש רק מעטים בישראל אשר צלחה ידם במלאכה הקשה ונתסכלת זו. אלה העוסקים במלאכה לרוב מתאימים, כי גדולה המשימה עליהם. אלה אשר מסוגלים להצליח, מדרך הטבע אינם רוצים או שאינם יכולים לעסוק בזה על בסיס מתמיד.

הפתרון הוא, שישראל תחזור ותקים מיבדר הסברה מקצועי בראשותו של מומחה לדבר, כפי שהיה השר יריב. אם יקום משרד כזה יש סיכוי שההסברה תהיה יעילה יותר, מתואמת יותר, וזריזה יותר. היא ודאי תוכל גם להשפיע על יעילות מנגנוני ההסברה של צה"ל. זאת בכל התחומים, וגם בשטחים מוכי האבנים והצמיגים הבוערים.

סיכום

אני מציע לגבי בשן ולעמיתיו, בתקשורת, במקום להתעסק בדובר צה"ל זה או אחר, שהוא לרוב קרבן של נסיבות ונאבק במשימה כמעט בלתי אפשרית, לטפל טיפול מקצועי, רציני ואחראי, במתיחת ביקורת על צה"ל. במקום להשיא עצות, עדיף לסייע בניתוח וחשיפה של קשיי תפקידו של דובר צה"ל, כדי שתהיה זו ביקורת בונה ומשפרת.

הדבר נחוץ לכולנו, הן לצה"ל והן לתקשורת, כי התופעה משברית. ויותר מכל חשוב שהתקשורת תציב לסיקור צה"ל מת"טים במילואים ואף אוגדונרים, אשר לא רק יודעים עברית טובה, אלה גם בקיאים בנושא לגופו של עניין.

נותרו כיום, שניים שלושה כתבים צבאיים ותיקים ובעלי נסיון אשר לדבריהם מתייחס צה"ל ברצינות. כך אני מקווה. בשיח המוכטלים של משוחררי צה"ל יש לפחות שני תריסרים של קצינים בכירים, אשר יכולים להעלות את רמת הדיון הבטחוני לרמה נאותה, שתהיה לכבוד ולתועלת הן לביטחון והן למקצוע העיתונות, החשוב כל כך לשמירת משטר דמוקרטי תקין.

במטותא ממך, גבי בשן, ועמיתיך, על תחפשו את הגרוש מתחת לפנס, אלא במקום בו הוא מונח.

תא"ל (מיל.) יואל בן פורת
(לשעבר דובר צה"ל)

המשך בעמוד 9

מכירת הכרטיסים למאורע שהוא פעם בחיים:
סנוחס פוסטל מציג • גדעון פז מפיק • התזמורת הפילהרמונית הישראלית מארחת
הפילהרמונית של וינה
WIENER PHILHARMONIKER
מנצח: ליאונרד ברנשטיין
בטהובן - הפתיחה „לאונורה" מס. 3
ברנשטיין - „חלילי"
בראהמס - סימפוניה מס. 4
ירושלים - בנייני האומה
תל־אביב - היכל התרבות
מאהלר - סימפוניה מס. 9

נקודת השבר

שלטון החוק

מה קורה לשלטון החוק במדינת ישראל? מה עוד צפוי לקרות לו, אם שר הביטחון, יצחק רבין, ימשיך לטעון, שהחוק מקשה עליו בהשלטת הסדר בשטחים ושר המשפטים יחרה־יחזיק אחריו?

מסתבר, שאירועי האינתיפאדה הם לכל היותר מאיץ לתהליכים, שמכרסמים בנו זמן ממושך. הדגם האהוד כל־כך על מדינת ישראל כמדינה מתוקנת, שבה כולם שווים בפני החוק, שייך לספרי ההיסטוריה. לגבי אחד המרואיינים בכתבה, נציג המיגזר הערבי הוא מעולם לא היה קיים.

כמה שאלות־יסוד: האם נוצרות במדינת ישראל שתי מערכות־חוק, האחת ליהודים והאחת לערבים, וכמוהן שתי מערכות ענישה? האם להרחיב ולומר, שנוצרות יותר משתי מערכות־חוק, אחת לפשוטי העם ואחרת לאנשי השלטון? האם בעקבות פרשת השב"כ, קו 300, פיטוריו של היועץ המשפטי הגענו למצב, שבו הדרג הפוליטי עומד מעל היועץ המשפטי לממשלה, כלומר מעל לחוק? האם הבטחון עומד מעל לחוק?

היכן היתה נקודת המפנה? בפרשת קו 300? פרשת נפסו? פיטורי זמיר? ועדת לנדאו? האינתיפאדה? גם אם קיימים הבדלי הדגשים לכאן ולכאן, על דבר אחד אין ויכוח — שלטון החוק במדינת ישראל נמצא בהתדרדרות מואצת. חמישה משפטנים מחווים דעה

מאת טלי ברזילי זוננפלד

וחמישה משפטנים נדרשו לסוגיות אלה, ועורך־דין ערבי אחד, שאינו נגזולים מהשטח. מה שמסתמן ועולה מדבריהם אינו אחיד, קיימים חילוקי־דעות פה ושם, אך לכולם ברור דבר אחד: אנחנו בבעיה. יש, ועוד איך יש, בעיה עם מה שמכונה „שלטון החוק". כדי לעגר את עינו של הקורא, כבר בשיחת הטלפון המקדימה, שניים מבין המשפטנים, מיד כששמעו את המונח „שלטון החוק" — ענו בשאלה „יש דבר כזה במדינת ישראל?"

ריבוי מערכות שפיטה

אם להתייחס למושג „שלטון החוק" מהבחינה הפורמלית, ביחס לשטחים, אין בעיה, כי באופן רישמי יש שם שתי מערכות־משפט, הפועלות זו לצד זו: א) המערכת הצבאית, זו המטפלת בעבירות שביצעו תושבים ערבים, והן בעלות אופי בטחוני. ב) מערכת בתי־המשפט הירדני, המטפלת בכל העבירות בעלות האופי הפלילי הרגיל, כולל דיני אישות, עיסקות שלא נתבעו כדין, ענייני מסחר וכיוצא־בזה. שתי מערכות אלה עומדות בנפרד מן של המערכת השיפוטית הישראלית הרגילה, החלה על תושבי האזור שהם אזרחי ישראל, קרי: היהודים תושבי ההתנחלויות, שעליהם חל הדין הישראלי הרגיל.

„מוסרות השלטון", מסביר המשפטן, הפרופ' דוד קרצמר, „סירבו להשתמש במונח ,כיבוש', ואסרו להשתמש ברדיו במונחים כמו מערבית ורצועת עזה, שלא לדבר על שטחים כבושים. במוסד אחר במדינת ישראל משתמשים במונח „כיבוש" זה עשרים ואחת שנים. מוסד זה הוא בית־המשפט העליון, מפני שכאשר שם עולה בעיה משפטית, שנוגעת לזכויות האנשים, היא נבחנת לאור התנאים של התפישה הלוחמתית של הכיבוש. העובדה קיימת, יש שתי מערכות־משפט, ואת זה אני אומר מבלי להיכנס לוויכוח הפוליטי".

עד כמה סיבוך המערכות הזה בעייתי, ילמדו הדוגמאות הבאות: במדינת ישראל חל איסור לגרש תושב, אלא אם הוא יושב בתוך גבולות המדינה שלא כדין. אפילו תושב שבגד במדינתו, אין על־פי החוק אפשרות לגרשו, שכן תקנה 112 לתקנות ההגנה המנדטוריות בוטלה על־ידי הכנסת. לעומת זאת, בשטחים הסנקציה הזו כן מופעלת. אצלנו מקובלים כל הערכים של זכויות האזרח, שהם חלק מקשיות המשפט. בשטחים אין חובה להכיר בזכויות אלה, ומי שיבוא שם בטענה לחופש הביטוי, יזכה, אם מותר להגיה, בתשובה „זה שטח כבוש".

ריבוי מערכות השפיטה סבוך הרבה יותר. יש חוקים ישראליים, שהוחלו על אזרחים ישראלים, היושבים בשטחי יו"ש, כמו: חוק ביטוח לאומי, או חוק שירות הביטחון, שעליהם נוספים צווים מיוחדים של הממשל הצבאי לתושבי ישראל, כמו אלה הקשורים למסגרות המוניציפליות. על תושבים ערבים באותו השטח חלים החוקים הירדניים.

יוצא מכאן, שקרית־ארבע, מבחינת חוקיה המוניציפליים, דומה לקרית־גת, ואילו בחברון, הקרובה מאוד לקרית־ארבע גיאוגרפית, חלים החוקים המוניציפליים הירדניים. כשמגיעים לשפיטה, יישפט כאמור אזרח מדינת ישראל, החי בתחום השטחים, בבית־משפט ישראלי, שבו יש זכות ערעור. ערבי, שעבר אותה עבירה ממש — אם יעמוד בפני בית־דין צבאי — אין לו זכות שכזו.

אם כן, מהו שלטון החוק? „במילים פשוטות", אומר המשפטן משה נגבי, „הדבר החשוב ביותר במדינת חוק, שמבדיל אותה ממדינה אחרת, הוא שוויון בפני החוק, של כלל אזרחיה. כלומר, שהשליטים לא יעמדו מעל לחוק. כשאני וראש־ממשלתי גונבים, שיפעל לגבינו אותו הדין". תמצית רעיון שלטון החוק בעיני הד"ר מרדכי קרמניצר הוא, „שלשום אדם אין חסינות בפני החוק, וזה חל על כולם במידה שווה". מי שמופקד על כך, שהשוויון בפני החוק יתבצע הלכה למעשה, הוא היועץ המשפטי לממשלה. בידו הכוח להחליט באופן עצמאי מי יעמוד לדין, מי לא יעמוד לדין ועל איזו עבירה.

„הדמוקרטיה", מוסיף משה נגבי, „זה לא רק שלטון של הרוב, אלא גם שמירה על זכויות בסיסיות של המיעוט, כך שתימנע מהרוב האפשרות להעביר חוקים שיפגעו במיעוט, כמו למשל פגיעה בחופש הביטוי וההפגנה".

למלא רצון הדרג הפוליטי

היכן, אם כן, קו פרשת־המים, נקודת המפנה, שעליה ניתן להצביע ולומר — פה החלה ההידרדרות? כצפוי, אירועי השטחים מקובלים על כל המשפטנים כגורם מדרדר ומאיץ של

המשך מעמוד קודם

נקודת השבר

שלטון החוק

ד"ר מרדכי קרמניצר: המסר של ועדת לנדאו לשב"כ היה, שהוא בכל זאת מעל החוק

פרופ' דוד קרצ'מר: הנסיון של המערכת הפוליטית לומר שהבטחון מעל החוק עניין חמור ביותר

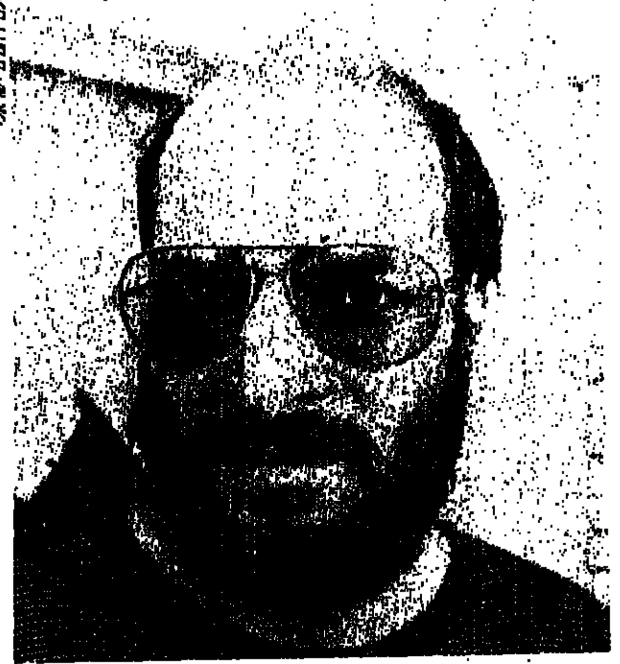

משה נגבי: היועץ המשפטי יודע שאם לא יעשה רצון הדרג הפוליטי, הוא פשוט יעוף

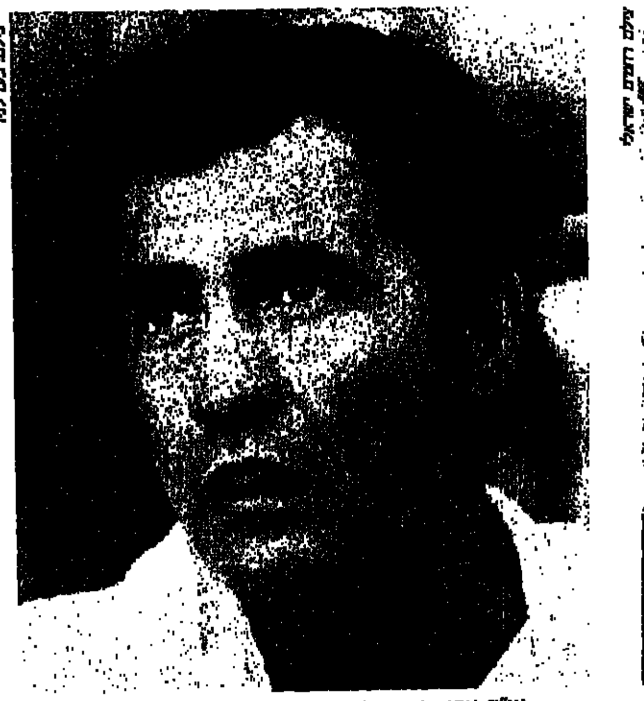

עו"ד אבו־חוסיין: שתי מערכות חוק, אחת ליהודים ואחת לערבים

פרופ' רות גביזון: פיטורי היועץ המשפטי בשל עמדתו בפרשת קו 300, תקדים מסוכן

התהליך, אך לא כולם רואים דווקא באינתיפאדה, את הקו האדום. „פרשת השב"כ, קו 300, הוא מבחינתי נקודת־מפנה בהידרדרות שלטון החוק", אומר נגבי. „בעניין זה קרו שני דברים מרכזיים:

האחד, למעשה פיטרו את היועץ המשפטי לממשלה, שהרי הוא רצה לחקור את הפרשה. כלומר, עצמאותו, שהיא הדבר החשוב ביותר מבחינת שלטון החוק, איבדה מערכה. היום יודע היועץ המשפטי הנוכחי, שאם הוא לא יעשה מה שרוצה ממנו הדרג הפוליטי, הוא פשוט יעוף מתפקידו, קודם לכן לא קרה דבר כזה. הדבר השני הוא החנינה. לא בכדי הזדעקו משפטנים על מתן חנינה לפני משפט, שכן דבר זה שוב מרוקן מתוכן את עצמאות היועץ המשפטי לממשלה, שהרי הנשיא על־פי המלצת שר המשפטים (דרג פוליטי), מחליט שאנשים מסוימים לא יעמדו לדין".

המשפטן, ד"ר מרדכי קרמניצר, אינו בטוח שלפרשת השב"כ היתה תרומה מכרעת בהידרדרות שלטון החוק. „היום, אחרי מה שאנחנו יודעים על פרשת קו 300 וגם על פרשת נאפסו, ברור שלא עוסקים יותר לסדר היום, ומכניסים גם את השב"כ באופן ברור תחת מרות רגילה של שלטון החוק". ועדת לנדאו, לדעת קרמניצר, ראויה לציון בהשפעתה השלילית בנושא זה. זו באה ולימדה את הציבור, שגבולות מתיחת החוק הישראלי הם בעצם ללא גבולות, שכן תמיד הם אומרים איכשהו להגיע למימדים של „צרכי הביטחון". ואלה בירוק מתרחבים כמו מוטציה חסרת רסן. מוועדה זו למדנו, ששימוש ב„לחץ גופני סביר", מותר גם מותר.

„עכשיו יש איזו תנועה מטוטלת" — אומר קרמניצר — „שבה לוועדת לנדאו היתה שוב השפעה שלילית בעניין שלטון החוק. המסר שלה לשב"כ היה, שבכל זאת הוא מעל החוק, וזאת בגלל שני דברים: ראשית הם לא המליצו להעניש מישהו, אפילו לא במישור המנהלי. ההיבט הנוסף, שהוא לדעתי אף חמור מקודמו, הוועדה נתנה גושפנקה משפטית, לאחר מעשה, למעשים שאנשים שעשו אותם חשבו ובצדק, כזמן שעשו אותם, למעשים בלתי־חוקיים.

הכוונה להפעלת אלימות בחקירות. הוועדה לפחות היתה גלויית־לב, והודתה, שהשב"כ הוא גוף חשוב שאין ברצונה להרוס אותו, ולכן אלה כביכול מסקנותיה. גוף כזה, שאומרים לו דבר שכזה, עשוי להבין מכך, שבעצם לגבי דברים שנעשים בו כשיטה, וגם

במקרים חריגים — למשל קו 300 — יש לו בעצם חסינות".

פרופ' דוד קרצ'מר: „אנחנו לא יכולים לדעת בבירור, אם פרשת השב"כ היא מפנה, משום שאין לנו מידע על מקרים קודמים, אם היו או לא היו. אינני מנסה לומר שהיו אך אינני יודע אם לא היו והושתקו קודם בתוך המערכת הפוליטית, מבלי שנחשפו ליועץ המשפטי. על מקרה זה כן יודעים, כמו שיודעים על דו"ח ועדת לנדאו, שבמשך תקופה ארוכה היה מקובל בשב"כ לשקר בפני בתי־משפט. אז אולי" — תוהה פרופ' קרצ'מר בקול רם — „מה שקרה בפרשת השב"כ לא היה לכך חידושו הנישי של המערכת הפוליטית לומר, שבטחון המדינה עומד מעל לחוק הוא עניין חמור ביותר".

המשפטנית פרופ' רות גביזון, אינה יכולה להצביע על רגע של משבר, אלא על תהליך שהולך ומחריף, ככל שמחריף הסכסוך היהודי־ערבי. „אני כן חושבת, שפרשת השב"כ חשובה לעניין שלטון החוק, אך הלקחים ממנה מעורבים. מחד, היועץ המשפטי פוטר בשל עמדתו וזה תקדים מסוכן, שמוסיף את פגיעות היועץ המשפטי לממשלה. מאידך, הוא „זכה", שכן האחראים למעשה הורחקו מן השירות. לכן אינני חושבת, שהממשלה והשב"כ הושארו מעל לחוק. השורה התחתונה היא, שהחוק הוחל גם עליהם".

אוי לשלטון שאלה שיקוליו

לדעתו של עו"ד חוסין אבו־חוסין, מאום אל־פאחם, שלטון החוק הוא מושג ריק מתוכן, מאז קום המדינה. כבר בתחילת הדרך הוא רואה הפעלה של שתי מערכות־חוק: אחת ליהודים ואחרת לערבים — מה שמחריף עם השנים, ככל ששליטתנו על האוכלוסייה הערבית מתרחבת. השיא, לדעתו, הוא האירועים האחרונים בשטחים.

לפי דו"ח צוקר, מסתבר שיש כעשרת אלפים תושבים פלסטינים במחנות מעצר, וכשלושת אלפים מהם נמצאים ב„מעצר מנהלי". הווה אומר: ללא כל הליך משפטי. כלומר, כנגד אזרח יהודי קיים בית־משפט, וכנגד מי שאינו יהודי — קיים מעצר מנהלי, מושג זה שבתחילה עוד גרם זעזועים פה ושם, הפך לעוד אחד מאלה השגורים בפינו, ובמחי החלטת קצין בשטח, ואפילו לא מדובר באלוף הפיקוד, ייכנס אדם למעצר של שישה חודשים, ללא כל החלטת שופט, כשהזכות להאריך את התקופה נתונה בידי כוחות הביטחון.

חוסין אבו־חוסין פועל ב„שטח", ומייצג כמה מעצורי אנצר־3. „רוב האנשים, מדובר בכ־1800 עצורים", מסביר אבו־חוסין, „שיושבים במחנה אנצר־3, הואשמו בעבירות של הפרות־סדר, הפגנות, חסימת כבישים וכיוצא באלה. אם יועמדו אנשים אלה בפני בית־הדין הצבאי בעזה, הם צפויים לעונשים של שלושה עד חמישה חודשים בפועל, ואני מדבר על המקרה החמור ביותר. באנצר־3 [illegible]

[illegible] למעצורים הצווים למעצר מנהלי ניתנים בהסתמך על עדות של חייל זוטר, [illegible] שהאדם יישב במעצר. לדוגמה [illegible]

כלקוחותי יושב שם כעציר מנהלי, בגין סיוע לעיתונאים להגיע למקומות אירוע, ועזרה בפינוי נפגעים. עורך הדין אניס ריאד [illegible] שמייצגים את העציר הזה, ביקשנו [illegible] לקום ולברך את מפקד האיזור על שיקול דעתו", מספר אבו־חוסין ומוסיף, „אוי לו לשלטון, שאלה הם שיקוליו".

כמעורך־הדין מעניין לברר מהי החלטת בית־המשפט בעניין לקוחו, גם מסתבר שיש הליכים שונים. „שכן", מספר אבו־חוסין, „שאלתי את בית־המשפט, כיצד אדע אם הערעור התקבל או לא, ונעניתי בתשובה, שאם מרשי ישתחרר, אדע שהערעור התקבל, ואם לא ישתחרר — זה סימן שנדחה".

לפני כשלושה שבועות, נדהם אבו־חוסין לגלות, ששישה עצירים במחנה אנצר־3 יושבים במעצר, למרות שתוקפו של הצו, כלפיו הוכנסו למעצר מנהלי, פג כבר שבוע קודם לכן. רק אחרי פנייה למחלקת בתי־המשפט הצבאיים בעזה, ולפרקליט הצבאי הראשי, שוחררו השישה — דבר שעוכב ומדהים, כי בממשל בירור, גם לא עומד נגדם צו הארכת מעצר.

דין שונה ליהודי ולערבי

„קיימת בעיה של אכיפת החוק", מסביר הפרופ' דוד קרצ'מר, „אפשר לראות בבירור מהם המאמצים, המשקיעים בלכידת תושבים ערבים, שחושדים בהם בפעילויות שונות, כגון זריקת אבנים. אנשים אלה נעצרים ומוחזקים כדבר בשגרה עד תום ההליכים, לעומת מה שקורה כשמדובר בתושבים יהודים, שמואשמים בעבירות דומות. דו"ח ועדת קרפ הצביע על הבעיות הקשות, שיש בחקירת תלונות נגד תושבים יהודים ובאכיפת החוק, ובליבי ספק גדול, אם חל שיפור כלשהו בעניין זה בחמש השנים האחרונות".

בהקשר זה, די להזכיר את מקרהו של פנחס ולרשטיין, החשוד בהריגת נער ערבי, שלא נעצר עד תום ההליכים ושוחרר כמעט מיד לאחר שהעניין נחקר. עד עצם כתיבת שורות אלה לא הוגש נגדו כתב־אישום. וחמור מכך — עוד טרם הגשת כתב־האישום, הוזמן ולרשטיין לשימוע בפני היועץ המשפטי לממשלה, וזאת על מנת להחליט אם בכלל להגיש נגדו כתב־אישום. אין להניח, שלו נחשד ערבי בעבירה דומה, הטיפול היה זהה.

„כשנער ערבי, שנחשד בזריקת אבן ונעצר באופן אוטומטי עד תום ההליכים, ויהודי שהרג ערבי משוחרר בערבות — הבעיה אינה רק של שוויון בפני החוק", אומרת פרופ' רות גביזון, „אלא בעיה של המסר והחומרה היחסית של ההתנהגות הזו, כפי שהיא נתפשת ע"י המערכת על כל חלקיה".

ענישה ללא משפט

תוצאה נוספת של האינתיפאדה היא המעבר מאחריות אינדיווידואלית למשטר של אחריות קולקטיבית ואמצעי ענישה קולקטיביים. „לזה יש דוגמאות רבות", מסביר פרופ' דוד קרצ'מר. „ניתוק הקשר לחו"ל לאוכלוסייה שלמה, על־ידי ניתוק הטלפון; ניתוק קווי חשמל ומים של איזורים שלמים; הטלת עוצר מעבר לתקופה המיידית הנחוצה, כדי להחזיר את הסדר על כנו; הפסקת אספקת דלק לאיזורים שלמים, סירוב לתת רשיונות־יישוב שלם. אז אם אנחנו תמיד אמרנו, שאין מענישים אדם, אלא אם הוא עצמו עבר עבירה — בשטחים העיקרון הזה כבר לא [illegible] שלא יספרו, שרק בבתי־המשפט מענישים. כל הדוגמאות מוכיחות, שאצלנו מענישים טרם שהדבר הגיע לבית־משפט. אלה שמניתי הם צעדי ענישה".

במסגרת הזו של עונשים קולקטיביים, נכנס גם עניין הריסת בתים ואטימתם. בנושא זה נזכיר פרשת כפר ביתא, שבה, לאחר אירועי ככה, התערב בג"ץ והוציא צו־איסור הריסת הבתים, כדי לאפשר לתושבים בכפר לפנות לבג"ץ. עם זאת, סירב בית־המשפט להרחיב את הצו לגבי הגדה המערבית כולה, וכאמור, נהרסו ונאטמו בתים רבים. „התחושה הזו, של חוסר התערבות יעילה", מסבירה הפרופ' רות גביזון, „קיבלה מכה משני הכיוונים. היתה אומנם התערבות, אך לא יעילה, ולצערי יש הרבה סמנים מראים לכך".

ועוד בעניין ביתא. מה אבסורדי יותר מההצעה להעמיד לדין את אותה אשה מהכפר, שבאיזו דרך פתלתלה מצא מי שמצא, שאפשר להאשימה בהריגת הילדה היהודית: שהרי היא זו, שבהתנהגותה הבלתי אחראית, לאחר שנרצח אחיה, גרמה לו לאלדובי ללחוץ על ההדק ולשחרר את הכדור שבדרך טעות הגיע ליעד הלא נכון. מה שמוכיח, ששלטון החוק אצלנו הוא מין „ייצור" בלי גבולות, שנמתח ונמתח ולעולם אינו נקרע.

גם לפרשת „דרך הניצוץ" קשר לנושא שלטון החוק. „ההחלטה האחרונה של השופט ברק בעניין „דרך הניצוץ" היא החלטה ששייכת אליי", מסבירה פרופ' גביזון, „מפני שהוא מתח, במילים בוטות, ביקורת מאוד־מאוד קיצונית על התנהגות אנשי „דרך הניצוץ", שכל מעשיהם ואשמתם, כן, היו מעשים חמורים אמנם, אך לא הגיעו לידי אלימות או פגיעה באדם ספציפי, ומתקבל הרושם שההתנהגות הזו בעיניו יותר חמורה ומסוכנת מאשר גרימת מוות, או חבלה ואפילו התעללות".

שלטון ברור ודרמטי

אם לסכם את העניין, אומר הד"ר מרדכי קרמניצר, „לא נעשה מחקר מקיף בנושא, האם הגורמים החוקרים מתאמצים באותה מידה למצוא עבריין ולאסוף ראיות ולהביאו לדין, כשמדובר בקורבן יהודי או ערבי, והאם כשמגישים כתב־אישום, השיקולים במה מאשימים יהודי או ערבי הם שיקולים דומים, והאם הענישה היא שוויונית. אבל, מקריאת עיתונים יש לי התחושה הקשה, שאינה שוויונית. עם זאת, יש דבר אחד, שכן צריך לומר, שיש

השופט בדימוס, חיים כהן:

„הכיבוש הצבאי וזכויות האדם — שני דברים סותרים"

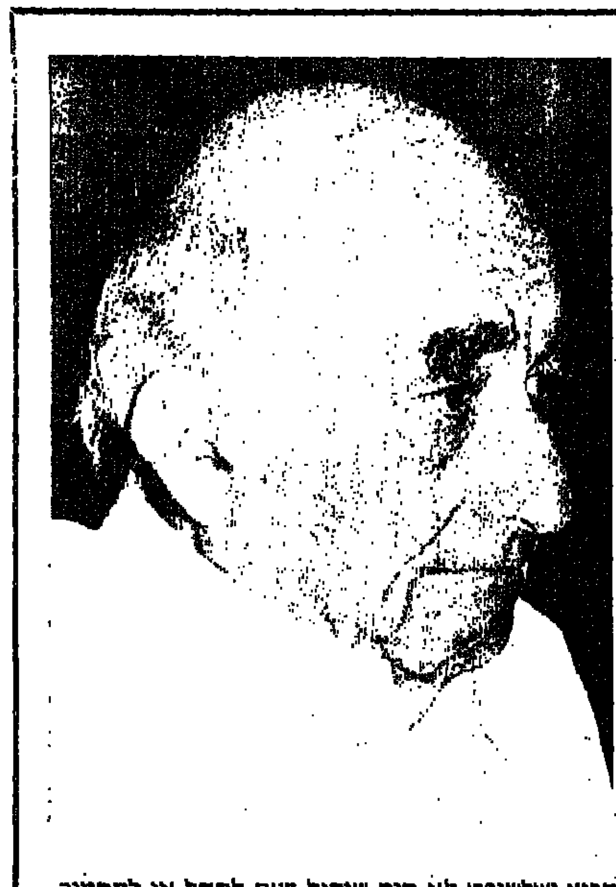

גם השופט בדימוס, חיים כהן, נדרש לסוגיות שהועלו בנושא שלטון החוק, להלן תשובתו: „כל השאלות האלה יוצאות מנקודת־מוצא מוטעית אחת, כאילו החוק איננו מתחשב בצרכים של בטחון המדינה. אם בתי־המשפט מעדיפים את בטחון המדינה על זכויות הפרט, הם עושים זאת בהתאם לחוק, כי החוק מעדיף את בטחון הכלל על זכויות הפרט. גם בטחון המדינה מחויב שלטון החוק, ואני מוכן להרחיק לכת ולומר, שאין שלטון החוק בלי בטחון המדינה.

„בענייני בטחון המדינה, השופטים של בית־המשפט העליון אינם שמים עצמם שופטים או מומחים בשאלה מה בטחון המדינה מחייב ומה איננו מחייב; זה עניין למומחי ביטחון. אם בא לפני שופט איש־ביטחון מומחה, שאומר שבטחון המדינה מחייב גירוש או הריסת בית בהתאם לסמכות שבחוק, אז אין בית־המשפט מתערב בכך.

„עכשיו, השאלה המתעוררת היא לגמרי אחרת, אם אומנם רשויות הביטחון, כמו הצבא בשטחים המוחזקים, מקפידות תמיד להישאר בדלת אמות של צרכי הביטחון האמיתיים, או שמא מי שנתונות בידיהם הסמכויות על־פי החוק, משתמשים בהן למעלה מהמידה ההכרחית. כשאנו שומעים על מאות מעצרים מינהליים, גירושים וכו', עלול להתעורר הרושם, ובאמת מתעורר רושם כזה בחלק מן הציבור, ששלטונות הצבא מפריזים בשימוש בסמכות זו, ויכול לחיות שזה נכון. אבל, כל עוד אנשי הצבא נשארים בגדר הסמכויות הנתונות להם בחוק, שלטון החוק אינו נפגע.

„בשאלה — אם הרושם הוא נכון, שהם מפריזים, או שעושים להם אי־צדק והם אינם מפריזים — אינני מוכן לחוות דעה, מפני שאין לי הנתונים הדרושים. כלוחם לזכויות האדם, אני מצטער על כל מקרה ומקרה שפוגעים בכבוד האדם, בגופו, בחירותו ובחייו. אני חושב, שמחובתנו לבדוק בכל מקרה ומקרה, אם אומנם הפגיעה היתה חוקית, אבל בעצם העובדה שהפגיעות הן תדירות, אין עוד ראיה שהן בלתי־חוקיות.

„בנוגע למה שאת קוראת ,שתי מערכות חוק' — נכון הוא, שהרושם המתקבל מקריאת עיתונים הוא, שמחמירים עם ערבים ומקלים עם יהודים. אבל, אני למדתי לא להתרשם אף פעם מקריאת עיתונים. יש להעמיד כל שופט בחזקתו, כשהוא מטיל את העונש שנראה לו צודק בכל הנסיבות. צריך לזכור, שהעבירות שונות זו מזו, לא רק בשל זהות הנאשם, אלא גם בשל הנסיבות שבהן נעברו והמטרות שלהן. המוטיבציה היא עניין, שמותר לשקול אותו להקלת העונש או להחמרתו. אנחנו התרחקנו הרבה מאוד, תודה לאל, מן הזמנים שבהם שרר שוויון העונשים — שלכל עבירה היה עונש קבוע ושלשופט לא היה שיקול דעת להקל או להחמיר.

„החוק שלנו מעניק לשופט שיקול־דעת רחב מאוד, ולמקרה שהשופט טועה בשיקול דעתו — שהרי גם הוא רק בשר־ודם ורשאי לטעות — קובע החוק אפשרות ערעור לבית־המשפט הגבוה יותר. אם יש לי טענה נגד שלטון החוק בשטחים, הרי היא, שאין למשפטים שנערכים בבתי־המשפט הצבאיים זכות ערעור. אני שמח, שעכשיו, בימים אלה, הוחזרה לעצירים המינהליים הזכות לפנות לערכאה גבוהה יותר. זאת היא זכות־יסוד של האדם, שחירותו נשללה ממנו, גם אם בטחון המדינה מחייב שלילה.

„החזקת שטח תחת שלטון צבאי, בניגוד לרצון תושביו, היא כשלעצמה הפרה חמורה של זכויות האדם. היא אומנם חוקית לפי המשפט הבינלאומי, אבל כשהיא קיימת כפי שהיא קיימת בשטחים, זה עשרים ואחת שנים, אין זכויות־היסוד של האדם יכולות להתקיים. הכיבוש הצבאי וזכויות האדם הם שני דברים, הסותרים זה את זה. ולו גם משום שנשללה מהם זכות הזכויות, והיא למשול על עצמם.

„אבל, כל זמן שאין לנו חוזה־שלום, ואנחנו חייבים להמשיך בהחזקת השטחים, לא נוכל להשלות את עצמנו, כאילו אפשר להבטיח בהם את זכויות האדם, כפי שהן מובטחות בכל מדינה נאורה ובתוך גבולות מדינת ישראל, זה לא הולך ביחד.

„לכן, גם הדרישה המתמדת של התושבים שם, ושל כל־כך הרבה מדינות בעולם, שאנחנו נצא משם ונסיים את הכיבוש; השאלה, אם אומנם זכויות היסוד של תושבי השטחים שקולות כנגד חוזה־שלום עם אויבינו — זוהי שאלה פוליטית, שהממשלה צריכה להכריע בה".

להשוות דברים שווים, כלומר, שמטפלים מבחינה בטחונית או משפטית בצד הישראלי, לא מטפלים בתופעה של התקוממות המונית. בצד הערבי, יש לזכור, ישנה התקוממות המונית".

הד"ר קרמניצר מחפש לכך נקודות־דמיון, כדי להשוות את הטיפול המשפטי בשני הצדדים. הוא מגיע למסקנה מדאיגה. שכן, הטיפול המשפטי במחתרת היהודית, מול הטיפול בטרור הערבי או באינתיפאדה — דברים שיש בהם נקודות־דמיון, לדבריו — „הוכיחו את הכשלון הדרמטי ביותר של השוויון בפני החוק. די אם אזכיר את מי שהואשם בקשר לפוצץ את הר הבית, שסייע בהרג במכללה האיסלמית והשתתף בהנחת מטעני־חבלה באוטובוס, וקיבל עונש של שש שנות מאסר. טרם הזכרתי את ההקלות הנשיאותיות".

מסתבר, שאחת מתוצאותיו המדאיגות של אי־כיבוד שלטון החוק היא, שלאורך זמן קיימות השפעות דו־כיווניות, דהיינו: אי־כיבוד שלטון החוק גם בתוך תחומי הקו הירוק, נגד אזרחים יהודים של מדינת ישראל. „לי ברור, שבמצב שבו לאורך זמן נותנים להרבה אנשים סמכות לפגוע באנשים אחרים, באלימות או בכל דרך אחרת", מסביר ד"ר קרמניצר, „הדבר משחית את האנשים ויוצר אצלם הרגלים להתנהגות כזו בכל המקומות. אנשי־חוק יעשו אפליקציה של מעשיהם מעבר לגבולות הקו הירוק, בטפלם באוכלוסייה ערבית — לגבולות שבתוך הקו הירוק, בטפלם באוכלוסייה יהודית".

וכבר היה מי שאמר, שלאחרונה, מאז פרוץ האינתיפאדה, הוחמר לאין שיעור היחס לחרדים המפגינים בירושלים, ושהטיפול בהפגנות אלה הפך אלים יותר. משה נגבי מסביר, כי „ברור, שלא יתכן שמה שקורה בשטחים לא ישפיע על מה שקורה במדינת ישראל, בנושא שמירת שלטון החוק. אצלנו ה„מושבות" אינן מעבר לים, כמו באנגליה, אלא נמצאות כחצי ק"מ מכאן. לכן, לא יתכן, שאם מפרים שם את זכויות האדם, שלא תהיה מזה השלכה גם לתחומים שבתוך הקו הירוק. שהרי, אותם האנשים אחראים על אכיפת החוק פה ושם. אותו חייל של משמר הגבול פוגע בערבים שם, וביהודים שמפגינים פה. שוטר לא יהפוך לפתע עדין־נפש, כשהוא עובר את גבולות הקו הירוק ותחומים חשבו, שההשפעה תהיה הפוכה, שאנחנו ככובשים נאורים נייצא את המושגים שלנו, של שלטון החוק, אל מעבר לתחומי הקו הירוק. היום ברור שזו היתה מחשבה נאיבית".

נגבי סוגר את המעגל, כשהוא שב לפרשת השב"כ, באומרו: „ההוכחה להשפעת הכיבוש על שלטון החוק בתוך הקו הירוק הוא, שאנשי השב"כ חשבו שהם ישקרו ו„יתפרו תיקים" כלפי ערבים, אבל בסוף הסתבר שדברים כאלה נעשו נגד האלוף יצחק מרדכי ונגד נפסו, שפשוט „פיברקו" בשבילם תיקים שלמים. אם זה קרה לצמרת השב"כ, תארי לך מה קורה למטה".

פתרון פוליטי

חוקים צבאיים, המיושמים במשך 21 שנה בשטח כבוש, אינם יכולים שלא להשאיר את חותמם על המערכת כולה. אמנם, יש אמנות בינלאומיות, שנוצרו כדי לפתור בעיות במצבים כאלה, כמו אמנת ג'נבה או אמנת האג. אך, כשהמחוקק קבע בהן מה שקבע — הוא לא ראה לנגד עיניו מצב של כיבוש מתמשך, אלא מצב זמני, קצר. בוודאי לא חשבו על מצב של איזור, שלאורך זמן לא נקבע בבירור מעמדו המשפטי.

על כך מוסיפים המשפטנים משה נגבי ומרדכי קרמניצר את מה שהם מכנים „חוסר התאפקות של הפוליטיקאים, כשהם מפעילים סמכויות שנתונות בידם". שניהם כאחד מזכירים את אנגליה, שגם בה, כמו במדינת ישראל, אין חוקה, אך השלטון מרסן את עצמו. „גם באנגליה יש סמכות לחוק חשוד טרם משפט", אומר משה נגבי, „אך שם לא השתמשו בסמכות זו כבר מאה וחמישים שנה. זאת, מכיוון ששם יש לפוליטיקאים ריסון עצמי, שלא כמו במקומותינו".

כש„שאלת החוק" מרחפת מעל ראשינו, הפתרון כפי שהוא מקובל על כל הנדרשים לסוגיה סבוכה זו, הוא כמובן הפתרון הפוליטי, שאין בלתו. אין מדובר בפתרון פוליטי מסוים, שכן גם החזרת השטחים, או לחילופין — סיפוחם, יפתרו בעיות משפטיות ספציפיות, שנובעות ממצב הכיבוש והמשטר הצבאי. עם זאת, הפרופ' קרצ'מר אומר, כי „בשאלת גם השאלה, אם אפשר במערכת הקיימת להקטין את הפגיעות בשלטון החוק, ואני חושב שכן. לכן, אינני מסכים, שעד שלא יימצא פתרון פוליטי, הדברים לא ייפתרו. גם בשטח כבוש אפשר לשפר את המצב".

שלטון החוק

חצי שנה עצור רזי אבו ג'יאב וממתין למשפט ואת עורכת הדין שלו פגש בפעם הראשונה לאחר חודש. היה זה בעת הדיון להארכת מעצרו, בו נכחו גם שופט, נציג משטרה ושני תוכים רעשניים. "לפי החלטת השלטונות" קבע השופט, "הריני מצווה שהחל מיום 10.3.88 יוכל העציר להיפגש עם עו"ד שיבחר לעצמו"

מאת: לזר

תוכי בגלימה

ב שבת, 6.2.88, חודשיים לאחר פרוץ האינתיפאדה, ירדה קבוצה של סופרים ועיתונאים ישראלים לביקור ברצועת עזה, כדי לעמוד מקרוב על המתרחש בה. בין מארגני הביקור ומקבלי פניה של הקבוצה היה רזי מחמוד אבו ג'יאב, תושב מחנה הפליטים אל־מראזי, ובעל משרד לתרגומים מול המימשל הצבאי בעזה. יומיים לאחר הביקור חיפשוהו אנשי המשטרה והשב"כ על מנת לעוצרו ומכיוון שלא מצאוהו בביתו מסרו באישון לילה את הזימון לאימו. אחיו, מוסטפה, נעצר ככן ערובה. נוהג מקובל. בתום יומיים נוספים, ב־10.2, התייצב רזי במימשל הצבאי של הרצועה ונעצר.

לא היה זה מעצרו הראשון. רזי מחמוד אבו ג'יאב, ת.ז. 698780742, נעצר בשנת 1967 באשמת זריקת רימון לעבר חיילי צה"ל. הוא נדון למאסר עולם, ריצה 15 שנה בכלא ושוחרר בעקבות מה שכונה "עיסקת ג'יבריל". בתקופה בה שהה בכלא, בנוסף לעברית הרהוטה אותה רכש, שינה האיש, לדבריו, את דעותיו הפוליטיות, שוכנע לנטוש את דרך המאבק האלים והוא רואה כיום את הפתרון לסכסוך במיפגשים משותפים וחיפוש דרך לשלום. המפגש שיזם עם הישראלים היה צעד בכיוון זה ורזי הצליח להרשים במהלכו קבוצה נכבדה של אנשי עט ורוח שפעלו מאוחר יותר, עד שלב מסוים, לטובתו. השב"כ, מצידו, לא קנה את סיפור חזרתו בתשובה של רזי וייחס לו האשמות חמורות שמהותן התבררה רק שבועות רבים לאחר מעצרו.

עם היוודע דבר המעצר, פנו מכריו הישראלים של רזי לאגודה לזכויות האזרח, ראשית למצאו ולאחר מכן שתפעל לתת לו הגנה משפטית, במידת הצורך. עורכת הדין פלג נטלה על עצמה לייצג את האיש. בצעד ראשון פנתה למשרד היועץ של הרצועה בבקשה לדעת היכן כלוא אבו ג'יאב, ומדוע נעצר. בתשובה נאמר לה שלא תהיה כל התייחסות לפנייתה, עד שתוכיח כי נתבקשה לטפל בעניין על־ידי העצור או בני משפחתו. האגודה לזכויות האזרח לא הוכרה או כצד בעל מעמד לעניין זה.

אחותו של רזי, עיישה, ייפתה את כוחה של עו"ד פלג לייצג את אחיה. מצויידת בכל האישורים הדרושים שוחחה פלג עם היועץ המשפטי של המימשל והוא הבטיח לספק לה את הפרטים שביקשה, אלא ששיחת הטלפון ממנו לא הגיעה. עורכת הדין ניסתה את כוחה בשיחה ישירה עם שלטונות כלא עזה ואחרי השתדלויות קיבלה את יוסי, שהוצג כקצין הביטחון של המיתקן. יוסי מסר כי האדם אותו היא מייצגת עצור ב"אגף השמאלי", נחקר על־ידי השב"כ ולא יהא רשאי לפגוש עורך־דין עד תחילת חודש מרץ. למנהל הכלא, כך הוסבר לה, יש סמכות לאסור על פגישת עצור עם עו"ד, כשהוא סבור שהדבר דרוש מטעמי ביטחון, או לצורכי חקירה.

בשלב זה שלחה פלג בקשה לשחרור העצור בערבות. הבקשה נשלחה בדואר רשום ודחוף ואף־על־פי־כן, שישה ימים לאחר שליחתה, טענה מזכירת בית־הכלא כי הבקשה לא הגיעה. נשלחה בקשה נוספת והפעם התבשרה המבקשת כי הדיון בבקשה לשחרור בערבות נקבע ל־6.3.

בינתיים הודיעו ידידי רזי כי הוא הוכה במהלך חקירתו במשך לילה שלם. עו"ד פלג התקשרה שוב לבית הכלא וחזרה על תביעתה להיפגש עם האסיר. קצין בשם אבי, הודיע לה לאחר בירור עם החוקרים, שאיסור הפגישה בעינו עומד. רק לאחר איומים כי איסור פגישה של עו"ד עם שולחו במשך 20 יום ויותר לא יעמוד במבחן בג"ץ, חלה התרככות. השב"כ הרשה לה להיפגש עם רזי, ביום א', 6.3, יום הדיון בבקשה לשחרורו בערבות, קרוב לחודש מאז נעצר רזי.

קנוניה של השב"כ

"ה געתי לכלא וחיפשתי את אבי, מספרת עו"ד פלג. "נפגשנו כמו שני ידידים ותיקים. 'אני יודע שתכעסי עלי', אמר לי, 'אבל השב"כ הודיע כרגע שהפגישה מבוטלת כיוון שהיתה התפתחות בחקירה'. לא ויתרתי. היו חילופי דברים בטונים די גבוהים ואחריהם נאות איש שב"כ לשוחח אתי. הוא כעס על שאיימתי בבג"ץ ועל כך שטענתי שרזי הוכה. גם פה לא ויתרתי וטענתי שבג"ץ אינו איום אלא זכות, ועל הכאתו של רזי נמסר לי ממקורות שאינני מוכנה לגלותם. יותר מזה, אמרתי לו בפירוש, שאינני מאמינה שחלה התפתחות בחקירה, אלא מדובר בתרגיל למנוע את ייצוגו של רזי בבית המשפט".

בסופו של דבר הושגה פשרה. הדיון בפני בית המשפט יתנהל בנוכחות הנאשם ועורכת דינו, אבל בתנאי שלא ייווצר ביניהם קשר כלשהו, ולא תוחלף ביניהם אפילו מלה אחת.

פלג: "הדיון התנהל בחדר שהיו בו שני כלובים של תוכים. אחד מהם לא הפסיק לצווח, ומכיוון שבית המשפט לא הגיב, נמאס לי, קמתי וכיסיתי את הכלוב בגלימה השחורה שלי. התוכי השתתק. שאלתי איפה רזי אבו ג'יאב ומישהו אמר לי: את עומדת לצידו. היתה זו הפעם הראשונה שראיתי אותו. צנום מאוד, גבוה, חיוור, עיניים שקועות, לבוש סרבל כחול. "במהלך כל הדיון נזהרתי שלא להביט לעברו, כדי שלא יפרשו זאת כניסיון ליצור קשר או להעביר אינפורמציה. לא יכולתי, כמובן, להפנות אליו שאלות וגם לא הורשיתי לפנות בשאלות לשופט, כדי שהעציר לא יוכל לשמען. כל הפניות שלי לשופט נעשו בכתב, על־ידי פתקים, ועד השלב הזה לא נמסר לי במה מחשידים את רזי. הדבר היחיד שנאמר לי הוא שמדובר ב'פעילות עוינת'."

פרוטוקול מדויק נרשם: תיק ב.ש. 35/88, בקשה לשחרור ממעצר. הסניגוריה טענה, כי מעצר כה ממושך אין בו הצדקה כיוון שמדובר באדם מוכר בעזה, בעל כתובת קבועה ואפשר לחקרו גם כאשר הוא מחוץ לכתלי הכלא."

"לשאלת השופט ענה העציר: 'הייתי שפוט למאסר עולם ושוחררתי במאי 85 בעיסקת חילופי השבויים. מצב בריאותי תקין בדרך כלל אך אני מרגיש עייפות רבה כתוצאה מתנאי המעצר והחקירה. מספר ימים אחרי שנעצרתי נשאלתי על־ידי רופא אם אני סובל ממשהו ועניתי בשלילה. מאז לא פניתי לבקש בדיקת רופא כי אני בטוח שבקשה כזו תידחה...' העציר מציין כי כרגע לא נותנים לו לישון והרופא לא ייתן הוראה שיתנו לו לישון".

על אף התנגדות השוטר הנוכח בדיון ביקשה עו"ד פלג, בפתק נוסף לשופט, לאפשר לרזי לספר על תנאי חקירתו. בית המשפט נענה.

העציר: "אני מתנגד לתנאים בהם אני מוחזק ונחקר ואני חושב שאמצעי החקירה פסולים לגמרי לפי החוק ואין זכות, לפחות חוקית, ללחוץ עלי על מנת לשתף פעולה. להכניעני להיות משתף פעולה. אני רוצה לומר כי במעצר הזה קיבלתי מכות־רצח מחייל על מנת שאומר: 'יאסר ערפאת בן זונה'. אני לא זוכר את שם החייל, אינני מכירו. החייל הזה התנהג אלי בצורה מחפירה ביותר כחייל בצה"ל ונורמות המוסר של חייל צה"ל. כמו כן היכה אותי איש השב"כ באותו לילה ואמר לי: 'אל תשכח לספר זאת לחברים הישראליים שלך'."

מאוחר יותר, בפגישה עם עו"ד פלג, הרחיב רזי את סיפורו. לפי דבריו מנעו ממנו חוקריו שינה בכל ימות השבוע, למעט סופי השבוע, וזאת במשך שלושה או ארבעה שבועות. ב־18 או ב־19 בפברואר הוכה קשות על־ידי חייל מחירת נח"ל, נוסף לכך שהתבקש להצהיר שערפאת הוא בן זונה, דרשו ממנו החיילים שיחזרו בקצב על המילים: 'ואחד, תנין, תלת — הוא לשלת'. "לשלת", לדברי העציר, פירושו לנח"ל. אנשי שב"כ היכו אותו במרפקיהם באופן שאינו מותיר סימנים וחנקוהו באמצעות שק שהושם על ראשו עד שפירפר.

הפגישה, שהותרה על־ידי השופט, נקבעה ל־13.3. גם כאן חיכתה לעו"ד פלג ההודעה המסורתית מטעם השב"כ: שמרשה נמצא בחקירה ופגישתו עם עורך הדין שלו לא תתקיים. למורת־ [illegible] נסיון התעקשה פלג לדבר עם מנהל הכלא, הראתה לו את החלטת השופט והבהירה שלא תוותר. אחרי התרוצצות שנמשכת שעה וחצי, הציעו לה לפגוש את רזי לפרק זמן של עישון סיגריה אחת. רזי היה הפעם נינוח יותר, חייך, כבר לא מונעים ממנו שינה [illegible]

[illegible] הצליח לעדכן את עורכת דינו בפעם הראשונה [illegible] חשדים בו שהוא קשור לוועדה המתאמת [illegible] ג'והאר המוסלמי, עצור נוסף, הודה שהוא חבר [illegible] שהביא לרזי כרוז הקורא להפרת הסדר, על מנת [illegible] רזי חשוד בניסוח והפצת כרוזים הקוראים [illegible] הוא עצמו הכחיש מכל וכל את האשמה, טען שהוא [illegible]

על פי החלטת השלטונות

ה יתה זו הפגישה הראשונה של עו"ד פלג עם נוהלי הטיפול בעצורי האינתיפאדה וקיא הותירה אותה נרעשת. נראה שקיוותה, במידה מסוימת של נאיביות, שמערכת היחסים המקובלת בישראל בין חוקר־עצור־עורך־דין־שופט, נשמרת גם בעת ההתקוממות. משגילתה שאין הדברים כך וכי העצור זוכה ליחס מיוחד וגם עורך־דינו לא מתקבל בזרועות פתוחות, נרעשה.

כמה דברים בשלביה הראשונים של הפרשה עוררו בה סימני שאלה, לבד מהתוכים בחדרו של השופט:

● כאשר התקיימה הישיבה הראשונה של בית המשפט בעניין העצור, בה ביקשה המשטרה להאריך את מעצרו (24.2) ידעו כבר כל הגורמים הנוגעים בדבר את שמה, כתובתה, ומספר הטלפון שלה, וכי היא עורכת הדין המייצגת אותו, ובכל זאת לא טרח איש ליידע את עו"ד פלג שדיון כזה מתקיים, ואף לא להודיע לרזי שיש עו"ד המטפל בעניינו.

● קוממה אותה העובדה שפעמיים הגיעה לעזה לפגוש את העצור, לאחר תיאום מראש וקבלת היתר, וכשהגיעה הודיעו לה על איסור פגישה.

● התמיה אותה מאוד נוסח פסיקתו של השופט, שבמקביל להארכת מעצרו של החשוד התיר לו לפגשה וכתב: "עפ"י החלטת השלטונות, הנני מצווה שהחל מיום 10 במרץ 88, יוכל העציר להיפגש עם עו"ד שיבחר לעצמו". על פי החלטת השלטונות?

הישראלים, ידידיו של רזי שניסו לפעול לטובתו, ארגנו פגישה עם מתאם הפעולות בשטחים, שמואל גורן; במהלך הפגישה בה השתתפו כמה אנשי תקשורת בכירים שעניין רזי נגע לליבם, נאמרו דברים שהביאו כמה שתדלנים לרדת מהנושא ולחדול מלעסוק בו, או אפילו לקשור את שמם אליו. נראה כי נאמר להם בפגישה, שרזי מחמוד אבו ג'יאב איננו אלא אחד מראשי החזית העממית ברצועה. עו"ד תמר פלג, משוכנעת שלהאשמה זו אין בסיס.

כתב האישום נגד רזי מחמוד אבו ג'יאב הוגש ב־9.5: שלושה חודשים לאחר מעצרו. רזי הואשם בפעילות בהתאגדות אסורה והדרכה בניסוח כרוזים. כתב האישום מבוסס על עדותו של אותו עצור שלגביו אמר רזי כי אין מה לכעוס עליו, כיוון שכנראה לא עמד בחקירה. בישיבת ההקראה שנתקיימה, כפר באשמה שיוחסה לו.

רזי עצור עתה עד תום ההליכים נגדו והוא ממתין למשפט, מכיוון שזה יתקיים רק לאחר המשפט של הצד שהפליל אותו, וההליך עלול לקחת זמן רב, ימשיך בינתיים אבו ג'יאב לכלות בכלא כשהוא נמצא כבר חצי שנה. המטפלים בעניינו מקווים שבאחד הימים [illegible] בית המשפט שמגוזמים בעניין, ויסכים לשחררו בערבות. כל הבקשות לצעד כזה נענו עד עתה בשלילה.

המורה היורה

בבוקר של ה־10/11/87 איחר שמעון יפרח, מורה בבית ספר תיכון בשדרות, לעבודתו. איחור קל, כרבע שעה בלבד. יפרח הסביר את האיחור בעיכובים קלים שחלו בדרכו מביתו בנווה דקלים שברצועת עזה לשדרות.

אינתיסאר אל עטאר, מדיר אל־בלח, לא הגיעה באותו בוקר לבית הספר. היא לא איחרה. היא לא תגיע יותר לשום מקום. אינתיסאר עיכבה את שמעון יפרח בדרכו לבית ספרו. היא לא תפריע יותר לאף אחד.

בשעת "העיכוב הקל" של שמעון יפרח, נהרגה אינתיסאר, נערה בת שבע־עשרה, כשהיא בדרכה לבית הספר. שמה של אינתיסאר נשאר חרוט בזיכרון, מכיוון שהיא נהרגה בתקופה בה לחרוגים היו עדיין שמות. חודש לאחר מותה החלו למנות אותם, כמעט ללא שמות. ההרוג המאה וחמישים, ההרוג המאתיים.

יפרח, מורה ומחנך, הותקף בדרכו לעבודתו במטח אבנים. הוא וחבריו הצליחו להימלט ללא פגע, אך החליטו לחזור למקום ופתחו במירדף בסימטאות דיר אל־בלח אחר הנערות הנמלטות. אינתיסאר, בת בריאה יחידה למשפחה של חרשים־אילמים, נורתה בגבה ונהרגה. רק חקירה ממושכת של המשטרה הביאה לגילוי היורה, יפרח, אשר לא מצא לנכון להתייצב במשטרה ולדווח על המקרה על דעת עצמו. מעצרו לווה בהפגנות גדולות של חבריו. אלוף פיקוד הדרום, שהתחייב שלא "למרוח" את החקירה, הוחרם על־ידי המתנחלים, חרם שהוסר לאחר יומיים. המועצה האזורית החליטה גם להגיש תביעות נגד מספר תלמידות שהשתתפו בהפגנה באשמת נסיון לרצח.

אבל אז באה האינתיפאדה, ומי זוכר נערה אחת שנהרגה והמתנחלים, העסוקים בשמירה יומיומית על חייהם, המתנהלים בצל זריקות אבנים ובקבוקי תבערה, שכחו כבר את חברותיה של אינתיסאר.

שמעון יפרח – הגנה עצמיתי

בימים אלה נערך בבית המשפט המחוזי בבאר שבע משפטו של יפרח. האשמה: הריגה. המשפט, שנפתח בחודש פברואר, מתנהל בעצלתיים. עד כה נערכו שלוש ישיבות, נסתיימה שמיעת עדי התביעה וכעת אמורים להישמע העדים המומחים. תאריך הישיבה הבאה ייקבע לאחר שתסתיים פגרת בתי המשפט. לאף אחד העניין לא בוער.

ומה עם יפרח? האם איננו לחוץ והרי על עבירות מסוג זה, אפשר להיות נידון לעשרים שנות מאסר? יפרח מודה שהרג את הנערה, אבל טוען שעשה זאת במסגרת הגנה עצמית. בית המשפט עצמו קבע, עוד בשלב המעצר, שהצורך להניס את הנרדפים הוא חלק מן ההגנה העצמית, אפילו הצליח יפרח להיחלץ מן ההפגנה בשלום וחזר לשם לאחר מכן. כמה ימים לאחר מעצרו שוחרר יפרח בערבות והוא חופשי וזכאי, עד שיוכח אחרת.

אכן, כך נאה וכך יאה במדינת חוק ומן הראוי שכך יהיה תמיד. מקרהו של יפרח יכול לשמש דוגמא מצוינת, ומן הראוי שבתי המשפט האחרים, הצבאיים והאזרחיים, ילמדו אותו וידאגו לעמוד על משמר זכויות האזרח. בל ייעצר איש שלא לצורך.

לאחר הריגת הנערה המשיך יפרח ללמד בבית הספר בשדרות בימים ימימה והוא ילמד בו, אם ירצה השם, גם בשנת הלימודים הבאה. לא רק ילמד, הוא גם ילמד. בימים אלה הוא שוקד על עבודת האם־איי שלו. הנושא שבחר — חינוך בנות. הוא מבין בזה משהו.

גבי בשן

הלו... חותם

ראיון או פמפלט?

בתור אדם פוליטי אני משתדל לעקוב אחרי פרסומים פוליטיים בעיתון. ביום שישי האחרון (29.7.88) סיימתי את קריאת הראיון של ישראל זמיר עם חנן ארז, מזכיר מפ"ם. הייתי גאה ומותש. גאה — על שעמד לי כוחי לקרוא ראיון כה מייגע, חסר ברק ו"תפור". מותש — בשל היגיעה הנ"ל.

אני מכיר את חנן. ראוי הוא לראיון יותר מעמיק, אלגנטי, ופחות מוכתב. אפילו צרכי איוון פנימיים או שאיפות פוליטיות של בני־אדם אינם מצדיקים פמפלטים מסוג ראיון זה.

"על־המשמר" הוא היום עיתון מקצועי, מעניין וטוב. נאמרים בו דברים שהם לרוחי ודברים שאינם לרוחי ואני נהנה לקרוא אותם. אבל אנא, בשם חופש העיתונות, אל תקלקלו לנו את ההנאה על־ידי רשימות פמפלט.

דוד חוריש
דביר

הקץ ל"מחנות"!

הראיון של ישראל זמיר עם חנן ארז, ("חותם" מס' 31, 29.7) מחייב, לדעתי, להציג לפחות כמה השגות קצרות.

אין בכוונתי לנגח מישהו, חלילה, באופן אישי, אלא לתרום משהו, להעמדת דברים על דיוקם, ובמיוחד להוסיף להמשך התהליך, שכבר קיבל תאוצה, שיביא, כך אני מקווה, ל"קבורתה" הרשמית וה"חוקית" (סוף סוף!) של תופעת ה"מחנות" במפ"ם:

● חנן ארז מנסה להציג את הדברים כך, כאילו בחירתו היתה נותנת "ייצוג ל־51%". אך אין זה כך. ראשית, המחנה, שתמך בוועידה התשיעית, לפני למעלה מ־5 שנים (!!), בהמשך השותפות עם המערך וקיבל 50,8% בוועידה לא היה עשוי מ"עור אחר", אלא נכללו בו גוונים שונים ו"קבוצת העמק", שחנן ארז נמנה עימה, היתה רק מיעוט קטן בתוכו. אין איש יכול, לפיכך ל"נכס" לעצמו את מחנה הרוב הזעיר הזה, ובוודאי לא כחלוף חמש שנים ומעלה.

כחבר מרכז מפ"ם, שהשתתף בהצבעה שנערכה בשפיים, יכולתי להיווכח, שחברים רבים שתמכו, בשעתו, בהמשך המערך ונמנו בשנת 83' עם ה־50%, תמכו ב"גזמס דווקא (ומהם כמה, כך ראיתי, באופן פעיל ביותר). ההצבעה היתה חשאית, כמובן, אבל חלק גדול מאוד מהמצביעים עשו פומבי לאופן הצבעתם ואף ניסו לשכנע את חבריהם. היו אף כאלה, שנמנו, בשעתו, עם ה־49,2% והם תמכו עתה, בחנן דווקא.

בסופו של דבר, בהצבעה בשפיים, בחרו חברי מרכז מפ"ם את המועמדים, באופן ענייני ולא בצורה "מחנאית" והם העדיפו את מי שלדעתם היה טוב יותר ומתאים יותר ולא את מי שהשתייך בעבר, בשנות תרפפו" למחנה כזה או אחר.

עובדה זו מלמדת שוב, שה"נפנוף" כיום, בשם "מחנות העבר" כטיעון לזכות להיבחר, לא רק שהוא מזיק ומיותר, אלא הוא, גם, פשוט לא תקף!

התמורות הגדולות, שחלו מאז, ביטלו, בצורה מרחיקת לכת, את ה"מחנות" של פעם ומה שעוד לא בוטל — מן הראוי לחתור לביטולו בהקדם, מפני שכיום, משימות העתיד, חשובות יותר ממחלוקות העבר.

● מוזר מאוד, שחנן ארז, מייחס את עובדת קומה העצמאי של מפ"ם, כ"נצחון מוסרי ופוליטי" של דרכו. במשך עשרות בשנים, תמך חנן ארז, כידוע, במערך ולאו דווקא במפ"ם עצמאית ועתה הוא מנסה ל"נכס", באופן אלגנטי, את מפ"ם העצמאית לזכותו. מילא, "שיהיה לבריאות", לכולנו, שהרי העיקר הוא לא מי צדק או טעה בעבר, אלא כיצד נשתחרר מ"מחנות" העבר ונתלכד בהווה, בפעולה לקראת העתיד.

● ברצוני לקבוע, שמי שנאבק, או תמך, בתוך מפ"ם, בשנים האחרונות, בהקמת "חזית" של השמאל הציוני, לבחירות לכנסת ה־12 ("חזית" פירושה רשימה משותפת ולא איחוד), עשה זאת, במפורש, על בסיס התפישה של מפ"ם העצמאית ועל בסיס ההנחה, שב"חזית שמאל" כזו, תמלא מפ"ם העצמאית, תפקיד מוביל ומרכזי, שלא כמו במערך, שם לא קבעה מפ"ם דבר ואף לא יכלה להשפיע, הן בשל היותה שותף כה זוטר, והן בשל אופיו ומהותו של השותף הבכיר, שלא חפץ כלל לתת לנו להשפיע, בתוך המערך.

● חנן ארז מדבר, אמנם, על הנפת "שני רגלים", הרגל הכלכלי־חברתי והרגל המדיני־ביטחוני, אבל מדבריו משתמעת עדיפות בולטת לרגל הראשון.

לדעתי, במציאות של ישראל 88', ובוודאי לקראת שנות ה־90, במיוחד על רקע האינתיפאדה, שנמשכת שלושה רבעי שנה, הרי המאבק על השלום, הוא נושא ויעד מרכזי ומכריע, לפחות, כמו הנושא הכלכלי־חברתי ואלה הם כלים שלובים. כדאי גם לזכור, שאם נרצה או לא, הנושא המדיני יהיה נושא מרכזי ביותר, במערכת הבחירות הממשמשת ובאה.

● מצבה של מפ"ם והצורך בשיקומה מחדש (ואחרי עשרות שנות מערך) ובעיקר החשיבות של הצלחתה בבחירות הקרובות, מביאים אותי לפנות, באופן חברי ונרגש, אל כל מי שמגמגם עדיין ברגלי "מחנות" העבר, שיקפל אותם ויכניסם לארון ולגנזך ההיסטוריה, ושיחדל לדבר בשם "כך וכך אחוזים". הבה ונתרום, כל אחד לפי יכולתו, את חלקנו לעשייה המשותפת בחודשים הקרובים, למען השגת התוצאות הטובות ביותר שמפ"ם יכולה להשיג, בבחירות ולמען בנייתה המחודשת, אחר־כך.

עמוס אפרתי
כפר־מנחם

בן־טובים לאן?

„בשום מערכת בארץ לא חוו שינויים כל־כך דרסטים כמו התזוזות בצמרת פרקליטות המדינה, בתקופה האחרונה. צריך לזכור: משרד המשפטים הוא מערכת שמרנית. אני אומר לך בצורה המוסמכת ביותר, כי הבכירים לא עזבו בשל סיבות כספיות. פרקליטות המדינה במשבר עמוק. היא איבדה ממעמדה, מכוחה ומיכולתה להוות בלם כנגד תופעות חריגות של הרשות המבצעת, ובעיקר, של הדרג הפוליטי" — דברי עורך־דין אלי בן־טובים, עד לאחרונה מנהל המחלקה לסכסוכי עבודה בפרקליטות המדינה.

עד פרישתו ייצג בן־טובים (44) את המדינה בכל סכסוכי העבודה במשק הציבורי, כולל ההופעה בבג"צים. סמוך לפרישה מהשירות הציבורי, סייע לשר האוצר, משה ניסים, ולמנכ"ל רשות השידור, אורי פורת, להדוף את כל נסיונות העובדים העיתונאיים ברשות השידור לקבל טבלת־שכר־שווה לזו של עמיתיהם בתקשורת הכתובה. עתה, כעורך־דין פרטי, הוא מופיע גם מצידו השני של המתרס. איש לא התפלא לשמוע, כי שלום קיטל, מבכירי „קול ישראל" ומאנשי גדעון לב־ארי, נעזר בשירותיו הטובים של עורך־דין בן־טובים, כדי למנוע את נסיונותיו של אורי פורת לפטרו מן הרדיו.

לפני מינויו לאחראי על ההתדיינות של המדינה בסכסוכי עבודה, היה אלי בן־טובים סגן בכיר לפרקליט המדינה, ומבכירי מחלקת הבג"צים. הוא הופיע בבית־המשפט העליון בכל הנושאים הקשורים לבורסה, חופש ההפגנה, ההפקעות ונושאים הקשורים בצבא. בד־בבד היה יו"ר ארגון פרקליטי המדינה. מעמדו, ערב פרישתו, מקביל למעמד של שופט מחוזי.

נטישה המונית של בכירי הפרקליטים

בן־טובים פרש מפרקליטות המדינה בצער רב, לא בשל סיבות כספיות. ב„הדי דין", בטאון לשכת עורכי־הדין, נתן ביטוי לתסכולו ולצערו על ההידרדרות במעמדה ובמצבה של פרקליטות המדינה. לדבריו היתה השפעה אדירה. אחד מנשיאי בית־המשפט העליון לשעבר, בירך את עורך־דין בן־טובים, והאיץ בו להמשיך במלחמה „לטובת המדינה".

אומר בן־טובים: „מצבה העכשווי של פרקליטות המדינה איננו טוב. תפקידה להיות הסמן הימני של הרשות המבצעת בשמירה על החוק. הפרקליטות גם צריכה להדריך את הרשות המבצעת בפעולות שונות, שהיא עומדת לעשות. הפרקליטות מייצגת את הרשות המבצעת בבתי־המשפט, ומגינה שם על החלטותיה. הפרקליטות, שחשיבותה לשמירת הדמוקרטיה במדינה כה חשובה, נחלשה בצורה ניכרת. מדי יום אני מתחזק בדעתי, כשאני מסתכל על המערכת מבחוץ. ההיחלשות הזו גורפת. לא היה תקדים לפיחות כל־כך קשה במעמדה של פרקליטות המדינה, מאז 1948. לא מדובר ברוטציה טבעית של פרישה, אלא בנטישה המונית ובשינוי פני המערכת מן היסוד.

כמו רבים מעמיתיו, פרש לבסוף גם עו"ד אלי בן־טובים מפרקליטות המדינה. „לא היה תקדים לפיחות כל כך קשה במעמדה של פרקליטות המדינה מאז 1948," אומר בן־טובים. ובמילים פשוטות: התערבות המערכת הפוליטית, סילוק היועץ המשפטי זמיר ומינויים של שריר וחריש, הפכו את הפרקליטות למוסד שכל השומר נפשו ירחק ממנו

מאת מוטי בסוק

„לפני שנתיים, פרש לפרקליט המדינה יונה בלטמן והמשנה לו, דורית ביניש — הרוב המכריע, כמעט המוחלט, של צמרת פרקליטות המדינה עזב את המשרד, כולל ארבעה מנהלי מחלקות. (רנאטו יארק, רגיס גולדמן, אמנון דורה, ובן־טובים עצמו). ד"ר יוסף בן־אור הועבר לתפקיד אחר (נבעט למעלה, מ.ב.), 5־6 פרקליטים בכירים (ביניהם חיים לירן, דמיאלה גורלי, אתי נחליאלי) נטשו לטובת פרקטיקה פרטית. עכשיו עוזבת יוספה טפירו, וגם אחרים כבר מתכננים נטישה. תוך השידרה של פרקליטות המדינה, כוח־האדם שצבר מהימנות וניסיון שלא יסולאו בפז, נוטש. האנשים שטיפלו ברוב הנושאים הכבדים של הפרקליטות, עוברים לפרקטיקה הפרטית.

„תופעה דומה קיימת גם בפרקליטויות של כל המחוזות. הבכירים והטובים נוטשים, במסות. מדובר באנשים שמכירים את המערכת, שנהנו מאמון בתי־המשפט ומשרדי הממשלה שאותם ייצגו. בלי להמעיט מערך הצעירים שהצטרפו לאחרונה למערכת — חלקם טובים מאוד ובעלי פוטנציאל מבטיח — אין ספק שפרקליטות מדינת ישראל נחלשה בצורה מאוד משמעותית. את המחיר תשלם המדינה כולה, גם אני, גם אתה.

„לצעירים חסרים הניסיון והמהימנות, עכשיו גם לא יוכלו לקבל את ההדרכה וההנחיה המתאימות. אני ציינתי רק חלק מן הדברים שהמערכת נחלשה מהם, אבל יש לזכור — מימסד המשפט של המדינה נחלש גם בקטעים אחרים של המערכת, כולל הדרגים העליונים. היועץ המשפטי לממשלה, פרופסור יצחק זמיר הוחלף. המשנה ליועץ המשפטי, יורם בר־סלע, עזבה. למשרד המשפטים אין שר במשרה מלאה, למעלה משנה.

„בשום מקום בישראל לא היו חילופים כאלה. יש לזכור, כי מערכת המשפט איננה מערכת רגילה. היא שמרנית, היא איננה סובלת שינויים דרסטיים, כמו ששררו במערכת, למעלה משני עשורים מחוץ, אני קובע בביטחון, כי מי שנמצא שם למעלה מחמש שנים, רואה את עצמו משרת ציבור אמותי. הדי חפיתויים הכספיים בחוץ אדירים. צריך רק להרשיע את היד ולקטוף אותם.

„אני אומר בצורה המוסמכת ביותר, כי הבכירים שעזבו את משרד המשפטים, את השירות הציבורי, לא עשו זאת בשל סיבות כספיות. המערכת במשבר עמוק. אנשים פרשו בשל סיבות חברתיות, אבל בעיקר משום שהמערכת איבדה ממעמדה, מכוחה ומיכולתה להוות בלם כנגד תופעות חריגות של הרשות המבצעת. כשאני מדבר על הרשות המבצעת, אני מתכוון בעיקר לדרג הפוליטי. הדבר לא קרה ביום אחד. הכרסום עשה את שלו, לאורך ציר הזמן. יש בישראל בכמעט ארבע השנים האחרונות, ממשלה עם גב פרלמנטרי רחב מאוד. נטייתה לא לקבל את חוות הדעת המשפטית, כאשר היא איננה מתיישבת עם ההסכמה של שתי המפלגות הגדולות, התגברה".

מצב משונה, חדש, בלתי נסבל

„המערכת המשפטית איננה מסוגלת היום להתמודד עם העבירות הפוליטית והכלכלית ברמתה הגבוהה. הדוגמה הבולטת היא ההתמוטטות, הקריסה בבורסה, ובמיוחד של המניות הבנקאיות. המערכת המשפטית של המדינה, וגם זו של הבנקים, הרי היו תופעות, הכרוכות בפלילים, שהביאו להתמוטטות. גם לאחר המפולת, פרקליטות המדינה לא הצליחה להתמודד עם העבירות הפליליות. התופעות האחרונות — פרשת החודים בבליל, הן רק ספיחים לאי־היכולת הזו, אם היו מטפלים בפרשה בצורה נכונה, עוד לפני ועדת בייסקי, כפי שפרקליטות המדינה טיפלה בעבר בפרשות בנקאיות אחרות — תהליך ההיטהרות וניקוי המערכות היה הרבה יותר חד ובריא.

„דוגמה אחרת היא פרשת השב"כ. במקרה זה הרשות המבצעת, שני ראשי ממשלה בכבודם ובעצמם, שמעון פרס ויצחק שמיר, החליטו לא לכבד את דעתה של המערכת המשפטית. במלים אחרות, הרשות המבצעת כופפה את ידה של הפרקליטות. זמיר היה במחלוקת עם הממשלה. התוצאה היתה וזה לדרישתו של זמיר. ראש השב"כ הועבר מתפקידו, אבל זמיר כבר היה מחוץ למערכת. בפרשת השב"כ בוצעה פגיעה חמורה במעמד הכללי של המערכת המשפטית. הידרדרות שלישית היא פרשת נקש, אחרי שבפרשת הבנקים לא הצליחו לטפל בגניבה של עשרות מיליוני דולרים, ואולי זוהי, לאחר שבפרשת השב"כ העדיפו לתת גיבוי לבעלי משרות שסרחו, במקום להישמע לעקרונות שלטון החוק — פרשת נקש הציגה את הפרקליטות במלוא חדלונה — קם שר משפטים (אברהם שריר, מ.ב.) ומחליט שלא להסגיר את מי שהורשע ברצח. זאת, בניגוד לפסק־הדין של בית־המשפט העליון.

„נוצר אז מצב משונה, חדש, בלתי נסבל. אנשים מן הציבור נאלצו לפנות לבג"צ, ולבקש את הסגרת נקש. היועץ המשפטי לממשלה היה צריך להגן על שר המשפטים, כאשר היה ברור לכל, כי החלטת השר איננה עומדת במבחן המשפט. כזו היתה, כמובן, התוצאה. אם המערכת המשפטית, כולל השר, הגיעו למצב כזה, שבתיק כל־כך מרכזי, החלטת השר עוברת טיפול־מחדש, והמערכת עוברת לסדר היום — נראה כי המערכת נתונה בבעיה חמורה. זהו הביטוי החריף ביותר לחולשה, לחוסר היכולת של המערכת להוות בלם בפני המערכת השלטונית.

„דוגמה מהזמן האחרון ממש היא פרשת המגורשים מביתא. הפרקליטות לא רצתה להגן בבג"צ, על שר הביטחון, בחלק מהגירושים. זה לא אירע בעבר: תופעה, המעידה על המבוכה העמוקה שבה מצויה המערכת המשפטית. מעמדה של המערכת המשפטית, להבדיל מן המערכת השיפוטית, נגזר ממעמדם של נושאי התפקידים, מיכולתם המקצועית, יושרם, והאמון שהם מקבלים מהציבור. למערכת הזו אין אלא את האנשים שנמצאים בתוכה. אין לה מעמד קונסטיטוציוני. ההתרופפות הכללית הזו במערכת המשפטית יוצרת בעיה קשה מאוד לחברה הישראלית. מערכת זו היוותה חוליה חשובה במערכת הבלמים והאיזונים של הדמוקרטיה בארץ. ההיחלשות יוצרת פתח גדול, או בקע, שיאפשר לכוחות אחרים בציבור, אולי פוליטיים, לפעול עם פחות ריסונים. יש כרסום מתמשך בשלטון החוק והפרקליטות צריכה לבדוק בקפדנות רבה יותר את פעולות המימשל גם בתחומים של העמדה ואי־העמדה לדין, וגם במישור של החלטות אדמיניסטרטיביות.

„חולשת הפרקליטות בולטת, והיום היא כבר נראית לעין. חל גידול במספר המקרים, שבהם המדינה הפסידה בהתדיינות משפטית. דרך אגב, בעבר היועץ המשפטי היה יכול לעצור פעולות ממשלה, היום עושה זאת בית־המשפט. וזהו חלק מהכרסום. אני מוכרח להגיד, לאחר שהכוחות הטובים איבדו תמריץ להישאר במערכת, אני פסימי.

„מה החזיק בעבר אדם בפרקליטות, כאשר בפרקטיקה הפרטית הוא היה מרוויח הרבה יותר? א. העניין בעבודה. ב. הכרה בחשיבות הציבורית של התפקיד. ג. הרמוניה, אווירה טובה במערכת. לאחר שהגורמים הללו נפגעו בשנים האחרונות, הן מחמת הכרסום אבל גם בשל חוסר הנהגה של העומדים בראש פרקליטות המדינה — הטובים ומי שיכלו ללכת, הלכו. היום המערכת שבורה. ברור כי במאבק בין פרקליט פחות מנוסה המייצג את המדינה ופרקליט מהסקטור הפרטי, הסיכויים של הראשון להצליח מועטים. את התוצאות משלמים כמובן, המדינה".

עשר ועדות חקירה הוקמו עד היום, החל מזו שטיפלה בנושא השריפה במסגד אל־אקצה באוגוסט 69, עבור בוועדות שחקרו את מלחמת יום־הכיפורים, רצח ארלוזורוב, סברה ושתילה, מניות הבנקים ועוד וגמור בוועדה הנוכחית לבדיקת תיפקודה של מערכת הבריאות. מקורב לנושא אומר: „הממשלה מקימה ועדת חקירה כאשר היא אינה מסוגלת לקבל החלטות. הקמת הוועדה מרגיעה את ההמון הצמא לדם"

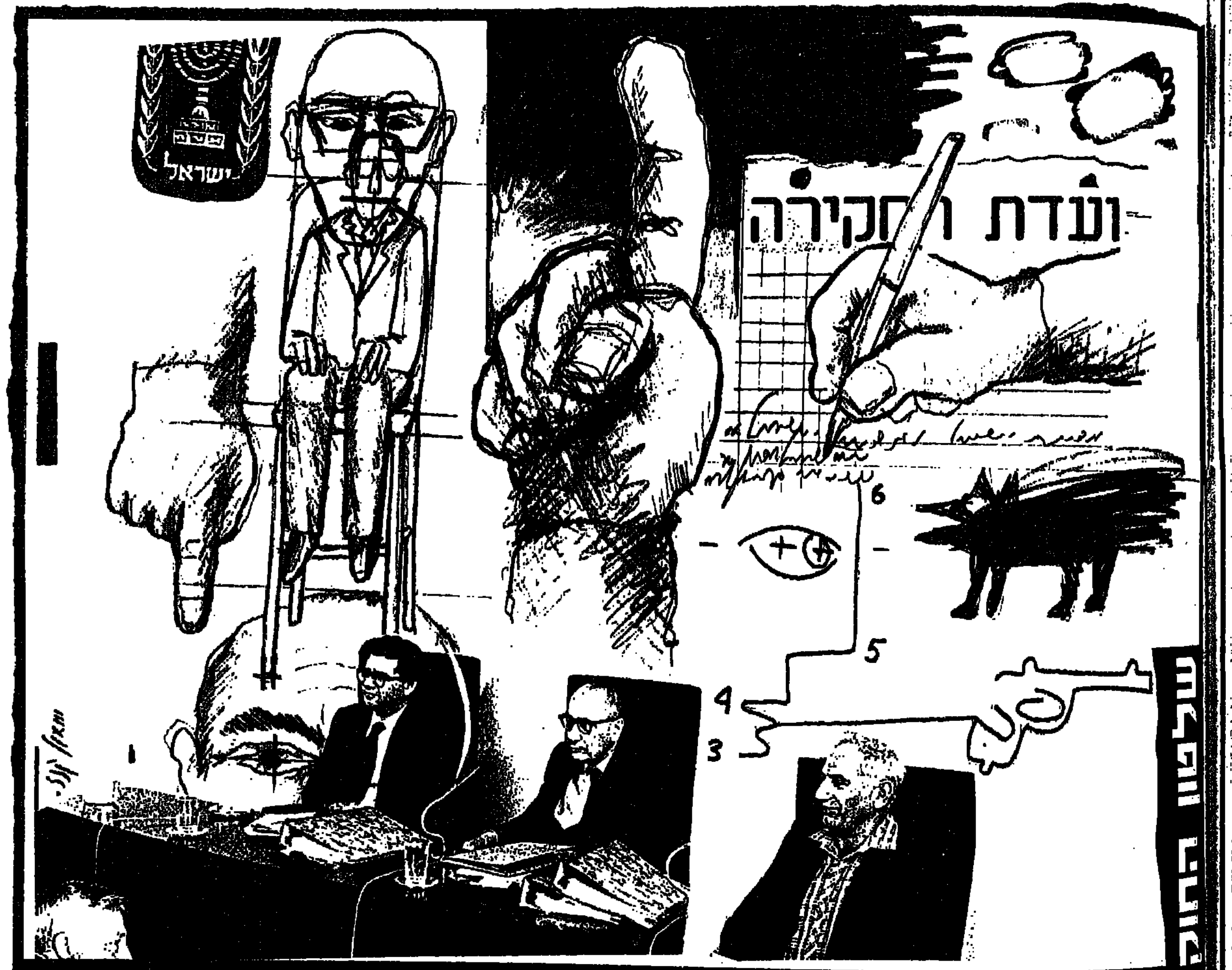

עשר מי יודע?

מאת חנה איש־הורביץ

„אמריקה!" אמר השופט אלון גילון, תוכך ידיים בהנאה, שמח לדבר עם עיתונאים, במשרדו הצופה שדרות ירושלמיים מסולעים, במרומי קומה 10 של בית־הספר לאחיות בבית החולים „שערי צדק". המחזה הגדול, שגילון ששה שבועות על הכנתו, יצא לדרך, על במה, באולם הראשונה של הבניין, כשמעל ראשיהם מתנוססים רגל וסימלה. החלו הדיונים. חמשת חברי ועדת החקירה הממלכתית לבדיקת תיפקודה של מערכת הבריאות בישראל. החקירה הקודמת שהוא ריכז, זו שבדקה את שיטות החקירה של השב"כ בלשון הכללי, היה פיו חסום. כל־כך חסום, הוא מספר, שני הגישה הוועדה את הדו"ח שלה לראש הממשלה הודיע „הארץ", כי הוועדה תסכם את דיוניה מעור שמץ של מידע לא דלף מאותה ועדה.

האדרנליה, דווקא הוועדה הזאת, שמותר לספר בה, מעניינת את הציבור. מרגע שהממשלה הכריזה על בעקבות קריאה רגשנית של נשיא המדינה, חשמעו ליות של מערכת הבריאות אינן מסוג הנושאים אמורה לעסוק בהן, או עשויה לפתור אותן. אולם ריק, ואפילו נציגי הגופים האינטרסנטים אינם מצטופפים בו. מינויה של ועדה זו מעורר את השאלה, האם לא חל, במרוצת השנים, פיחות במעמדן של ועדות החקירה הממלכתיות, כתוצאה משימוש בהן שלא לצורך, ואולי גם כתוצאה ממישגים של הוועדות עצמן.

זוהי הוועדה העשירית הפועלת במדינת ישראל. (מי שמדייק יציין שזאת הוועדה התשיעית שמינתה הממשלה, והיתה עוד אחת, ועדת בייסקי לבדיקת ויסות מניות הבנקים, שמינתה הוועדה לביקורת המדינה של הכנסת).

ועדות החקירה הממלכתיות, מוקמות על פי חוק ועדות חקירה משנת 1968, שלידתו בזעזוע שריגש את מדינת ישראל בשנות השישים, כתוצאה מ„העסק הביש" שהיה ביצוע של פעולות פיגוע במצרים, באותה עת, על־ידי שלוחיה של מדינת ישראל. דוד בן־גוריון אמר אז, שדרושה „ועדת חקירה משפטית". „לעולם לא נדע, איך היו פני המדינה נראים, אם ניתן היה אז לקבל דו"ח אמין שהיה משיב על השאלה, „מי נתן את ההוראה?"

מטרת החוק היתה ליצור מוסד חקירה לטיפול באירועים חריגים בחומרתם ובחשיבותם, כשמתעורר צורך בבירור אמין ואובייקטיבי של האמת. החוק מבטיח שוועדת חקירה ממלכתית תהיה בלתי תלויה, בעלת מיומנות גבוהה ויוקרה, והוא מעניק לה סמכויות ודרכי פעולה מעין־שיפוטיות. ועדה מוקמת על פי החלטת הממשלה, וחבריה מתמנים על־ידי נשיא בית המשפט העליון, שאליו פונה הממשלה. בראש ועדה עומד שופט של בית המשפט העליון או המחוזי, או שופט בדימוס.

הטראומות של המדינה

כחברים בוועדות הקפידו הממנים לבחור אישים, שמלבד התמצאותם בנושאי החקירה, או בחלק מהם, הם מוכרים לציבור ונהנים מאמונו, ואין להם כל קשר לנושאי החקירה. במדינת ישראל, שבה הקשרים החברתיים והכלכליים שלובים והדוקים, היה איתור האנשים המתאימים, בכמה מקרים, משימה קשה, שממני הוועדות הקפידו על מילויה. חריג בלתי רצוי למדיניות זאת הוא מינויים, לאחרונה, של שני מנהלי בתי־חולים מרכזיים, כחברי הוועדה לבדיקת מערכת הבריאות.

הוועדות שהוקמו מאז הוחק החוק, מקבילות לטראומות שפקדו את מדינת ישראל. הציבור בישראל נתן אמון רב במוסד של ועדת החקירה, והכיר בהן כבאמצעי הטוב ביותר לבירור עניינים כבדי משקל, שהשלטון מבקש להסתיר או לייפות. אמון זה הוא מקור כוחן של הוועדות. זכור הלחץ הציבורי שהוביל להקמת ועדת אגרנט, אשר חקרה את מלחמת יום הכיפורים, ועוד יותר הלחץ להקמת ועדת חקירה לבדיקת האירועים במחנות הפליטים בסברה ושתילה, ששיאו היה בהפגנת הארבע־מאות אלף בכיכר מלכי ישראל בתל־אביב.

מיצוי האחריות האישית

כדי לשמור על יוקרתן של הוועדות, חשוב שהממשלה תנהג איפוק במינויין ותייחד אותן למקרים הנחוצים בלבד. לא

עשר מי יודע?

תמיד הקפידו ממשלות ישראל על כך. אדם שהיה מעורב בעבודתן של מרבית ועדות החקירה ומבקש לשמור על עילום שמו אומר: „מדינת ישראל, כדרכה בקודש, הופכת כל דבר לסחורה עוברת לסוחר. התוצאה היא, שאיבדנו את האפקט ואת החשיבות שיכלו להיות שמורים לוועדות חקירה ממלכתיות. ככל שהממשלות ירבו בהקמת ועדות חקירה, הן תאבדנה את ייעודן המקורי ותהפוכנה לכלי עזר לממשלה לשם רחייה והשתקה של בעיות". מקורב אחר, צעיר יותר, אומר: „זהו אופיום להמונים. הממשלה מקימה ועדת חקירה כאשר היא חלשה ואינה מסוגלת לקבל החלטות. הקמת הוועדה מרגיעה את ההמון הצמא לדם".

ככלל, הוועדות הצדיקו את האמון שניתן בהן, ודוחותיהן השיבו על שאלות נוקבות וחשובות. אבל לא כולם. היו גם ועדות שהכזיבו, במעט או בהרבה. למרביתן היו מבקרים בשלבים שונים של פעולתן. היו ששללו את עצם הקמתן, או את דרך פעולתן, או את המלצותיהן.

החוק קובע, כי תפקידה הבסיסי של ועדה הוא לחקור ולדווח לממשלה על מימצאיה, בעוד שמתן המלצות הוא תפקיד מישני.

אם הוועדה מוצאת לנכון גם להמליץ, היא רשאית לעשות כן. אכן, היו ועדות שהסתפקו בחשיפת עובדות אחרות, לא הסתפקו בכך והוסיפו המלצות ספציפיות לתיקון המצב. אלו בוצעו רק בחלקן, ונמתחה עליהן ביקורת לא מעטה.

1. אל־אקצה 8.69—9.69
יו"ר, יואל זוסמן, שופט ביהמ"ש העליון

אש על הר הבית

חודשים אחדים לאחר קבלת חוק ועדות החקירה, בשעות הבוקר של אוגוסט 1969, הוצת מסגד אל־אקצה. האירוע תפס כותרות ראשיות בעולם כולו. קריאות למלחמת קודש נשמעו בעולם המוסלמי, שהמצב של כיבושה של ירושלים על ידי היהודים, עוד היה טרי בלבו. אום כולתום, הזמרת הנערצת, ביכתה בשיר שחיברה במיוחד, את העיר הקדושה ואת המיסגד הקדוש, שידיים טמאות מחריבות אותם. העובדה שהמצית, אורח אוסטרלי מופרע, נתפס למחרת ההצתה, לא הספיקה כדי להרגיע את הרוחות. מונתה ועדת חקירה, שבראשה עמד שופט בית המשפט העליון זוסמן, שהיה ידוע בזריזותו. שניים מחבריה היו ערבים נכבדים, ודיוניה התנהלו בעברית ובערבית. שלושה שבועות לאחר מינויה פרסמה הוועדה את הדו"ח שלה, בדבר סדרי הבטיחות והאבטחה במסגד. אמינותו של הדו"ח, ביחד עם משפטו והרשעתו של המצית, השקיטו את הסערה. זה היה אחד המקרים המוצלחים של הפעלת ועדת חקירה.

2. כדורגל, 6.71—1972
יו"ר, משה עציוני, שופט ביהמ"ש העליון

משחקים מכורים

הסקנדל הגדול הבא התרחש בשנת 1971, במגרשי הכדורגל. דובר אז על קניית משחקים, קנוניות, שחיתות, אלימות והסתה. הכל נראה כתהום השחיתות, עד כי היה חשש, שוועדה פרלמנטרית לא תוכל לעמוד בפני הלחצים שיופעלו עליה. הממשלה הקימה, לפי בקשת שר החינוך, ועדת חקירה ממלכתית, שבראשה הועמד שופט בית המשפט העליון משה עציוני. הוועדה שמעה מאמנים, שחקנים, שופטי כדורגל וכתבי ספורט והגישה המלצות. בעולם הכדורגל מדברים עד היום על תקופות של לפני עציוני ואחרי עציוני, כעל עידנים שונים.

3. נתיבי נפט, 11.71—4.72
יו"ר, אלפרד ויתקון, שופט ביהמ"ש העליון

הדרום הפרוע

לא עברו ימים רבים, ועם ישראל שקע בשערוריה חדשה, שתוכנה נראה כלקוח ממדינות דרום אמריקניות מסוימות. העלילה שלנו התרחשה בדרום הפרוע שהתגלגל לידינו במלחמת ששת הימים: בשדות הנפט שבאבו־רודס, והיו בה סיפורים על אורגיות, מחנות תענוגים לבני מיוחסים, בזבזנות, שחיתות, שוחד ומשטר של טרור. וכל זה במחנה שהקימה וניהלה חברה ממשלתית בשם „נתיבי נפט", שפעלה תחת מעטה של סודיות כבדה. מקורם של הגילויים היה מיזכר שהגיש להנהלת משרד האוצר, גיאולוג בשם דוד ניב, עובד משרד הפיתוח, שהאשים גורמים בכירים במשרד האוצר באחריות למתרחש. התמנתה ועדת חקירה שיושב הראש שלה היה שופט בית המשפט העליון אלפרד ויתקון, וחבריה היו אלוף (מיל') מאיר זורע והתעשיין אברהם קליר. הוועדה מצאה שחלק מהסיפורים היו מופרזים, אך עם זאת הכירה בקיומם של פגמים רבים בניהול שדות הנפט.

באשר להמלצות, לא הייתה תמימות דעים. שני חברים של הוועדה הסתפקו בהערות עקרוניות ולא הוציאו מסקנה ספציפית לגבי איש מהאנשים שהיו מעורבים בפרשה. מאיר זורע המליץ על פיטוריו של מנכ"ל „נתיבי נפט" מוטי פרידמן והביע מורת רוח מתיפקודו של סגן שר האוצר דאז ד"ר צבי דינשטיין. למרות מיעוט ההמלצות ואיפוקן, שימש המידע המפורט שחשפה הוועדה, להפקת לקחים שיושמו בשטח ולהגשת כתבי אישום פליליים.

4. יום הכיפורים, 11.73—1.75
יו"ר, שמעון אגרנט, נשיא ביהמ"ש העליון

מלחמת יום הכיפורים

אחת הוועדות החשובות ביותר הייתה הוועדה שחקרה את מלחמת יום הכיפורים, שבראשות נשיא בית המשפט העליון דאז, שמעון אגרנט. חשיפת האירועים שקדמו למלחמה והיערכותו של צה"ל הייתה חיונית לצורך החזרת האמון בצה"ל, ולשמירה על איתנותו. ארבעה־עשר חודשים התנהלו דיוניה של הוועדה, שחבריה היו משה לנדוי, שופט בית המשפט העליון, ד"ר יצחק נבנצאל, מבקר המדינה, ושני רמטכ"לים לשעבר, יגאל ידין וחיים לסקוב. היא ניהלה 140 ישיבות, שמעה 58 עדים, וקיבלה כמויות עצומות של חומר. שאסף צוות עבודה שישה קציני מילואים בכירים ביותר. ועדה זאת, הותקפה פעמים רבות, הן במהלך עבודתה והן לאחר סיומה. אחד הגורמים למורת הרוח היה הפרשנות המשפטית שלה, שצמצמה את זכות ההתגוננות של מי שעשוי להיות מואשם על ידה.

הוועדה קבעה, כי האחריות האישית למחדלים הייתה מוטלת על מפקדי הצבא. בעקבות קביעותיה של הוועדה, הוסרו מתפקידיהם הרמטכ"ל רב אלוף דוד אלעזר, ראש אמ"ן אלוף אלי זעירא, ועוד קבוצה גדולה של קציני מודיעין ומפקדים בפיקוד הדרום. הוועדה לא התייחסה למחדליהם של שר הבטחון דאז, משה דיין, וראש הממשלה גולדה מאיר. עמדה זאת עוררה ביקורת חריפה של חוגים רחבים בציבור, שלדעתם הייתה הוועדה חייבת להתייחס גם לאחריות הפרלמנטרית, לפחות של שר הביטחון. מקורב לעבודתה של הוועדה אומר, שהציבור „רצה את דמו של משה דיין" ולא היה מוכן להסתפק במשהו אחר. לדעתו, הציבור עשה עוול משווע לוועדה, שנבצר ממנה להגן על מסקנותיה, מפני שרוב החומר היה חסוי. אם הציבור היה יודע את העובדות על המתרחש בצה"ל לאשורה, הוא היה מזדעזע.

ועדת אגרנט הגישה גם המלצות מפורטות בקשר למבנה של צה"ל ושל מערך המודיעין. אלה הוגשמו רק בחלקן. המעורב אומר, כי הוועדה הפריזה בעצותיה, וכי לא היו לה הכלים והניסיון הדרושים כדי לראות את המערכות ואת צה"ל בפרספקטיבה הנכונה. כך, לדוגמא, ההמלצה של הוועדה למנות יועץ לענייני מודיעין ליד ראש הממשלה היא, לדעתו, שטותית.

הפרשן הצבאי זאב שיף אומר „לא כל המלצותיה המערכתיות של הוועדה בוצעו. לא אהבתי את הזלזול על הסף בהמלצות, כמו בעניין יועצים למודיעין. הנטייה של בעלי הדבר הייתה לדחות את ההמלצות על הסף. נעשה ניסיון ליישם, אך הרבה דברים לא הסתדרו, גם משום שלבירוקרטיה ולחיי היומיום יש עוצמה אדירה, וגם מפני שרעת הקהל סופגת הכל ושותקת".

אחרי ועדת אגרנט, רבת החשיבות וההדים, באו שתי ועדות, שההצדקה למינויין מוטלת בספק.

5. בתי הסוהר, 1.79—5.81 חלק
יו"ר מקס קנת, שופט ביהמ"ש המחוזי בדימוס

צפוף בבית הסוהר

בשנת 1979 מינתה הממשלה ועדת חקירה לבדיקת המצב בבתי־הסוהר. התקשורת הייתה מלאה אז בסיפורים ובעדויות על מצבם החמור של בתי־הסוהר, על היד הקשה שהייתה נהוגה בהם ועל הצפיפות בתאי המאסר. במקום לטפל בבעיות, לקחה לה הממשלה פסק־זמן, ומינתה ועדת חקירה. זה לא היה נושא שהצריך ועדת חקירה, ועדיף היה למנות במקום זה גוף מקצועי. עשרים ושבעה חודשים פעלה הוועדה, שבראשה עמד השופט המחוזי המנוח מקס קנת, וחבריה היו הפרופסורים דוד ליבאי ורנה שפירא.

בשנת 1981 הגישה הוועדה דו"ח חלקי, והתחייבה להשלים את יתר חלקיו במועד מאוחר יותר. אבל רנה שפירא יצאה לשבתון, והוועדה, מסיבה זו או מסיבות אחרות, לא השלימה את עבודתה, וכך יש רק חלק א'. מעניין שאיש לא שם לב לכך, כי בינתיים שכח הציבור את המצב בבתי הסוהר, ולכן גם לממשלה זה כבר לא בער.

6. רצח ארלוזורוב, 3.82—6.85
יו"ר, דוד בכור, שופט ביהמ"ש העליון בדימוס

מי רצח את ארלוזורוב?

עוד יותר מוטל בספק הוא מינויה של הוועדה לחקירת נסיבות הירצחו של ד"ר חיים ארלוזורוב. מגדיר אותה, „חוכא ואיטלולא". הסיבה למינוי ועדה זאת היה פרסום ספרו הספק היסטורי, ספקי־בלשי של העיתונאי שבתאי טבת, „רצח ארלוזורוב",

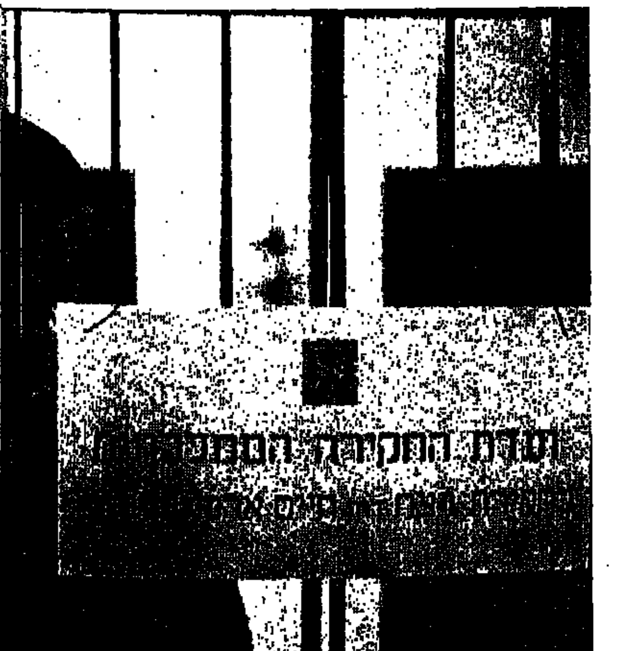

סטבסקי ורוזנבלט הובאו חפים מרצח

שעורר מחדש את הפולמוס שפילג את הישוב היהודי לאחר הרצח בשנת 1933. טבת חידש את הטענה כי אנשי התנועה הרוויזיוניסטית, אברהם סטבסקי וצבי רוזנבלט, או אחד מהם, היו שותפים לרצח.

דרך חתחתים עברה הוועדה הזאת, שבראשה עמד שופט בית המשפט העליון בדימוס דוד בכור. ההתרגשות הציבורית הייתה כה עזה במועד מינויה, בחודש מארס 1982, עד שהוועדה ביקשה דחייה בהתחלת הדיונים כדי שהרוחות יירגעו. בתקופה זאת פרצה מלחמת לבנון. גברו הפקפוקים בציבור האם ראוי הנושא לדיון בוועדת חקירה ממלכתית, ואם זהו המועד הנכון לכך. הוגשה גם עתירה לבג"ץ, בעניין תקפות מינויה של הוועדה. העתירה נדחתה. שלושים ותשעה חודשים עברו ממועד המינוי עד שהוועדה השלימה את עבודתה. הוועדה קבעה, שלא סטבסקי ורוזנבלט הם שרצחו את ארלוזורוב.

גם במקרה זה, פגה ההתעניינות הציבורית בנושא, עד שהוועדה פרסמה את מימצאיה וההדים של הדו"ח היו מעטים.

7. סברה ושתילה, 9.82—2.83
יו"ר, יצחק כהן, נשיא ביהמ"ש העליון

אריאל שרון וההיבט המוסרי

בין [illegible] ועדת חקירה ממלכתית [illegible] שביצעו הפלנגות [illegible] במחנות הפליטים בסברה ושתילה, בספטמבר 1982, בעוד צה"ל צר על המחנות האלה. תמונות הזוועה בהן נראו ערימות של גופות הנרצחים עוררו זעזוע בישראל ובעולם כולו. אף כי היה ברור, שבירור כלשהו חייב להיעשות בעניין זה, הממשלה לא נטתה להשתמש במכשיר של ועדת חקירה. אולם היה עליה להיכנע לדעת הקהל. ואחרי הפגנת הארבע־מאות אלף בכיכר מלכי ישראל בתל־אביב, החליטה הממשלה למנות ועדת חקירה ממלכתית לבדיקת האירועים במחנות הפליטים בלבנון. נשיא בית המשפט העליון, השופט יצחק כהן, העמיד את עצמו בראש הוועדה, וחבריה היו שופט בית המשפט העליון אהרן ברק ואלוף (מיל') יונה אפרת.

משימתה של ועדה זאת הייתה מוגדרת ומצומצמת: קביעת האחראים. הוועדה קבעה את האחראים, הבהירה כי ידיהם של חיילי צה"ל לא היו בטבח, אך הטילה אחריות גם על מי שעצמו עין ממה שהלך להתחולל במחנות עם כניסת הפלנגות. מסקנותיה של הוועדה התקבלו בהערכה בעולם, וזכו לשבחים של משפטנים בינלאומיים.

ההמלצות של ועדת כהן היו אישיות בעיקר, והן יושמו במלואן. שני קצינים בכירים נאלצו להפסיק את שירותם בצה"ל, או את התפקידים שמילאו באותה עת, ושר הביטחון אריאל שרון נאלץ אף הוא להתפטר מתפקידו.

זאב שיף על לקחי ועדת כהן: „הלקח מוועדה זאת הוא מוסרי, והוא הוחדר נכון לתוך המערכת. מי שרוצה למחוק את האחריות זה אריאל שרון, שמגדיר את המסקנות כפגיעה בעם היהודי, ומבטיח לשאול את העניין בדרך דמוקרטית. כוונתו, אולי, לחזור לתפקיד שר הביטחון אחרי הבחירות. אם תתממש משאלתו זו של שרון, תהיה זאת לא רק סטירת לחי לוועדה ולמה שהיא מייצגת, אלא אף עקירת ההיבט המוסרי".

8. ויסות מניות הבנקים, 1.85—4.86
יו"ר, משה בייסקי, שופט ביהמ"ש העליון

נוקאים כמלאכים

„פספוס", מגדיר פקיד בכיר במערך ניהול שוק ההון, המבקש לשמור על עילום שמו את פעולת ועדת בייסקי לבדיקת ויסות המניות הבנקאיות. „בזבוז של האמצעים, הזמן, הכספים והעדויות. כשהוועדה באה לחקור את נושא הויסות, אף אחד לא חלק על כך, שאכן היה ויסות. אבל הוא כבר היה ידוע. הוועדה עשתה עבודה נהדרת בניתוח מה שקרה, אבל היא לא גילתה את אמריקה."

בשבועיים שעברו מסגירת הבורסה לניירות ערך, ב־6 באוקטובר 1983, ועד לפתיחתה מחדש, לאחר השלמת הסדר מניות הבנקים, התחננו מנהלי הבנקים לסיוע ממשלתי, הם „ירדו על הברכיים". ארנסט יפת הגדול פרץ בבכי. הממשלה יכלה להתנות את הסיוע שלה בסילוקם של מנהלי הבנקים. אילו עשתה כן, כי או, לדעתו של הבכיר בשוק ההון, לא היה כלל צורך להקים את ועדת בייסקי. במקום זה קיבלה הממשלה על עצמה מעמסת תשלום של 7.5 מיליארד דולר מקופתה, לבעלי מניות הבנקים, ולא תבעה ממנהליהם שום אחריות אישית.

הוועדה, בראשותו של שופט בית המשפט העליון משה בייסקי התמנתה בינואר 1985, על־ידי ועדת הכנסת לענייני ביקורת המדינה, לאחר דו"ח בנושא זה שהגיש לה מבקר המדינה. חסרונו של הדו"ח המקיף שהגיש המבקר היה בעיקר בכך, שהוא לא הקיף את פעולות הבנקים, מפני שאלה אינם „גופים מבוקרים" לפי חוק מבקר המדינה.

הדו"ח של ועדת בייסקי התפרסם באפריל 1986, והוא כלל המלצות לשינוי שוק ההון במדינה, והמלצות אישיות לגבי אלה שהיו מעורבים בוויסות המניות הבנקאיות, ושבמועד החקירה עדיין נשאו במשרות בכירות, ובכלל זה מנהלי הבנקים ונגיד בנק ישראל. ההמלצות האישיות בוצעו.

אחרי הנגיד ד"ר מנדלבאום, עזבו את משרדיהם המפוארים, בזה אחר זה, הארונים רבי העוצמה, יפת — בנק לאומי (שבעקבות עזיבתו התפוצצה פרשת הפנסיה הדמיונית שהבנק העניק לו), ריינר וגזית — בנק הפועלים, מאיר — בנק המזרחי ורקנאטי מבנק דיסקונט. ושוב, לעומת היישום המלא והמהיר של ההמלצות האישיות, לגבי ההמלצות המקצועיות שהגישה הוועדה לגבי מבנה שוק ההון וסדרי העבודה של הבנקים, ההתייחסות הייתה שונה, והן יושמו רק בחלקן. הבכיר משוק ההון טוען לחוסר מיומנות מספקת של הוועדה בנושאים אלה, שבגללה ניתנו המלצותיה „אגב אורחא", ללא בדיקה לעומק. ועדה שמינה משרד האוצר, פסלה כמה המלצות. תיקון לחוק ניירות ערך, שהותקן בעקבות ההמלצות, והצעת חוק בקשר לחלוקת תחומי הפעולה בבנקים, הם לדעת הבכיר, חמורים מדי, מסוג הצעדים הננקטים תחת רושמו של משבר. בעולם המערבי הנטייה היא לגמישות רבה יותר, גמישות מבוקרת.

הוועדה גם המליצה, כי היועץ המשפטי לממשלה יבדוק מעשים של הבנקים או נושאי תפקיד בבנקים, שיש בהם לכאורה עבירות על החוק, כמו הגשת מאזנים כוזבים. בתחום זה לא נעשה הרבה. חבר הוועדה מוסיף, ש„יש פרשה עלומה", והיא „באיזו מידה אנשים בכירים בבנקים ניצלו את הוויסות לטובתם האישית. החבר'ה האלה היו מלאכים, אם לא ניצלו לטובתם את המצב שהיה. אלה הם נושאים לחקירה משטרתית, שצריכה היתה להיערך כדבר המובן מאליו, וללא קשר עם עבודתה של הוועדה".

9. חקירות השב"כ, 6.87 — 10.87
יו"ר, משה לנדוי, שופט ביהמ"ש העליון בדימוס.

לחץ פיסי מתון

במאי 1987 הוקמה ועדה לבדיקת שיטות החקירה של שירותי הביטחון הכללי בעניין פעילות חבלנית עוינת. השופט משה לנדוי, נשיא בדימוס של בית המשפט העליון, הועמד בראש הוועדה. הוועדה הזאת התמודדה עם בעיה מוסרית קשה, משהתחוור לה, שחוקרי השב"כ פועלים באלימות בחקירותיהם, וכי הם מעלימים עובדה זאת בעדותם בפני בית המשפט. כדי להתייחס לאחריותם של חוקרי השב"כ, לא היה לוועדה מנוס מקביעת הנורמה המחייבת אותם. הוועדה קבעה, שאין איזור דמדומים שמחוץ לחוק, ואין לקבל בשום פנים נורמה של אמירת שקר בבית משפט. עם זאת היא קבעה, שהפעלת „לחץ פיסי מתון" על נחקרים, היא לעתים כורח המציאות.

הוועדה הזאת החליטה, בין היתר משיקול של שמירה על שלמותו של השב"כ, שלא להטיל אחריות אישית על אנשים בודדים, אלא להוקיע את הנורמה הכללית שהייתה בשרות, ולהמליץ על שיפורה. קשה לבדוק מה היו השלכותיה הממשיות של הוועדה על שיטות החקירה של השב"כ. זאב שיף אומר „היו לוועדה גם המלצות מסווגות. אלה מהוות מעין קורקס לחוקרי השב"כ. בעניין שיטות החקירה עושה השב"כ מאמץ להשגיח על קיום הכללים שנקבעו, וזה לא קל, על רקע אירועי התקופה הנוכחית, ומכביד מאוד בהתמודדותם של חוקרי השב"כ עם המשימות המוטלות עליהם. אין להם ברירה." לדעת שיף, מגלה שירות הביטחון הכללי כיום פתיחות לביקורת ולבדיקות.

10. מערכת הבריאות, 7.88 — ?
יו"ר, שושנה נתניהו, שופטת ביהמ"ש העליון.

פסטיבל הבריאות

חקירת תיפקודה של מערכת הבריאות החלה החודש על־ידי ועדה בראשות שופטת בית המשפט העליון שושנה נתניהו, וחבריה הם מנהל בית חולים שיבא פרופ' מרדכי שני, מנהל המרכז הרפואי הדסה ירושלים פרופ' שמואל פנחס, כלכלן־רפואי ד"ר רב צ'רניחובסקי ואיש החוג ללימודי עבודה באוניברסיטת תל־אביב, פרופ' אריה שירום.

ועדה זאת אינה אמורה לחשוף עובדות מסוימות, או להטיל אחריות אישית על מישהו. דיוניה יתמשכו יותר משנה והוצאותיה יעלו בהרבה על מיליון ש"ח. איך אמר פעם השופט ויתקון, שישב בראש ועדת „נתיבי נפט"? „פסטיבלים עולים ביוקר".

הוועדה לחקר מצב הבריאות — אינה מעניינת את הציבור

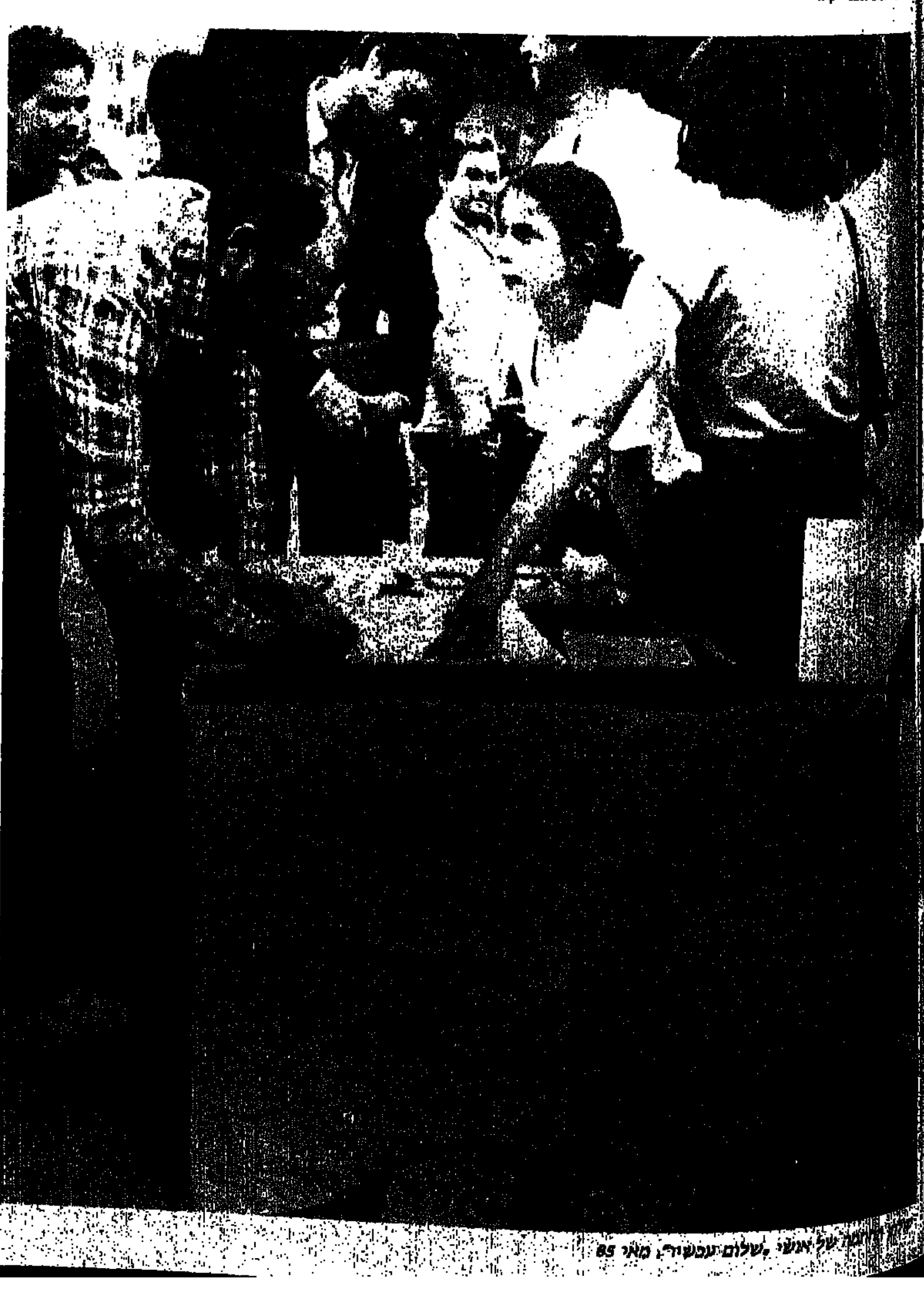

...של ינאי „שלום עכשיו", מאי 85

סיכום ביניים

עשר שנים מלאו לחוק ועדות החקירה, ועשר ועדות התמנו על פיו. ממוצע עגול, של חקירה לשנה. הרבה מאוד, אם זוכרים שהוועדות שמדובר בהן מיועדות לטיפול במקרים חריגים וחמורים במיוחד. מספר מספיק של ועדות כדי לערוך סיכום ביניים.

ועדות החקירה הממלכתיות חשפו והבהירו פרשות חיוניות, קבעו נורמות מוסריות, וגרמו לכך שהאחראים לאותן פרשות יתנו את הדין על מעשיהם. בכך תרמו הוועדות תרומה עצומה לתקינות החיים הציבוריים בישראל. במבט לעתיד, נראה כי נשקפות לוועדות שתי סכנות: האחת היא ניצול־יתר על ידי הממשלה, והשנייה — היגררות של ועדה לחריגה מהתפקיד הבסיסי שלה, שהוא חקירת האמת וקביעת האחראים למעשים או מחדלים, — לעיסוק בנושאים מקצועיים, שאין לה כישורים מספיקים כדי לטפל בהם.

כדי לשמור על חדותו של הכלי המשובח הזה, שיש למדינה, יש להימנע משימוש בזבזני או בלתי נכון בו.

יואל ליאון, בן 7, משותק מוחין, חרש, פלג גופו התחתון כמעט משותק. צמוד לכיסא מיוחד ויקר, הצליח יואל להשתמש בידו הימנית באופן סביר, לאכול ולצייר. בתום טיפול בן חודשיים במכון פטו בבודפשט, הלך אביו וקנה עבורו כיסא פשוט בחנות רהיטים רגילה. בימים אלה נוסעים 10 סטודנטים ישראלים להונגריה ללמוד את השיטה

מאת יצחק שור צילם רחמים ישראלי

בודפשט, הונגריה, מצוי המכון היחידי בעולם, אשר מלמד ילדים נכים, פגועי שיתוק מוחי, כיצד להגיע לשליטה מתקבלת על הדעת בחיי יום־יום. הוריהם של ילדים בעלי נכות של מאה אחוזים, היושבים בכיסא גלגלים, מסתערים בהמוניהם על מכון פטו בבודפשט. הספקנים מדברים על עוד שיטה אחת, שכדאי להפעילה גם בישראל. החסידים מדברים על פריצת דרך, על קרן אור, על התקווה ההונגרית.

מה שנעשה עד כה כהתגנבות יחידים, ייעשה מספטמבר השנה בדרך מאורגנת. עד כה ביקרו במכון פטו רק שישה־עשר ילדים ישראלים. היתר נדחו מחוסר מקום. לפני ימים אחדים ביקר בארץ צוות מומחים מהונגריה ונבחרו ב־10 סטודנטים וב־40 ילדים מאושרים. אבל המהפכה תתנהל לאיטה: רק אחרי שישלימו הסטודנטים הישראלים את לימודיהם, בעוד ארבע שנים, הם יהיו מסוגלים להפעיל את השיטה בישראל. לשושנה אורנן, מנהלת לשעבר של בית ספר לילדים פגועי שיתוק מוחי בירושלים, אין ספק: „אף מוסד ישראלי אינו בנוי לקליטת השיטה ההונגרית. בעוד ארבע שנים יצטרכו הסטודנטים לבנות מוסד חדש".

ללכת כמו ג'ו שבסרט

יואל ליאון, כיום בן שבע, תלמיד כיתה א' בבית הספר לחינוך מיוחד „אילנות" בירושלים, היה אשתקד בבודפשט. יואל סובל לא רק משיתוק מוחי. הוא גם חרש. פלג גופו התחתון כמעט משותק. בשנים הראשונות לחייו לא היה מסוגל ללכת, לעמוד, לשבת. הוא היה מסוגל לשכב על גבו או לזחול על גחונו, כנחש, תחילה הושיט יד אחת קדימה ובעקבותיה משך את כל גופו.

יואל ישב על כיסא מיוחד, עם תמיכה במותניים, הפרדה בין שתי הרגליים, נעלי גבס מותאמות לליקויים שבכף הרגל ושולחן קדמי צמוד לכיסאו, אשר מונע נפילה. בכיסא זה, שמחירו אלף דולר, הצליח יואל להשתמש בידו הימנית באורח סביר, ולהיעזר בידו השמאלית לשם תמיכה. הוא אכל באורח עצמאי, צייר, בנה מגדלים מקוביות והרכיב פאזלים. אבל יואל היה כלוא בתוך כיסאו כמו צב בשריונו. כשחזר יואל עם אביו, אודי ליאון, מבודפשט, הלך האב לחנות רהיטים וקנה כיסא ילדים רגיל במחיר עשרים שקלים.

התקווה מבודפשט

התפנית התחילה כאשר יואל ראה סרט של הבי.בי.סי. אשר הועבר בין ההורים, מיד ליד. הסרט מתאר את דרכו של ילד אנגלי, ג'ו, בן גילו של יואל. אבא, אודי ליאון, ואמא, חוה ליאון התלבטו אם לנסוע לבודפשט אם לאו. ההורים היו ספקנים, לא האמינו בתרופות־פלא ובשיטות הפותרות את כל הבעיות. הם האמינו בעבודה שקטה, סבלנית, בעיקר כדי לפתח את יכולתו המילולית של הילד. „לכושר המוטורי, יש תחליף," אומר אודי, „אבל ילד ללא שפה איננו מסוגל לתפקד כבן־אדם".

מי שפסק במחלוקת היה הילד. את דעתו ביטא במחווה מרגשת: לאחר שהסתיים הסרט, הוא עשה מאמץ עליון והושיט את רגלו, במעין צעד אחד קדימה. כאשר הגיעו אודי וחוה ליאון עם בנם יואל למכון פטו בבודפשט, הכיר הילד את פסלו של פטו בחדר הכניסה. מול הפסל המוכר הרים שוב יואל הקטן את רגלו, במחווה של כבוד. בשפתו, שפת הסמלים, אמר שגם הוא, כמו ג'ו שבסרט, רוצה ומסוגל ללכת.

במכון פטו, מספר אודי ליאון, אין מכשירים. אמנם קיימות שם מעליות, אבל רוב הילדים עולים דרך המדרגות. בבניין עצמו כמעט אין ציוד עזר, וכמובן שאין גם כיסאות גלגלים. ילדים אשר מגיעים מחוץ־לארץ עם כיסאות גלגלים משאירים אותם בכניסה. משם הולכים, מדדים, או זוחלים, לחדר הקבוצתי. אחת המדריכות קיבלה את יואל להסתכלות ולתירגול של יומיים. „הילד אינטליגנטי אך עצל", פסקה המדריכה. אבחון זה חזר על עצמו פעמים אחדות. בתום שני הימים הבהירה המדריכה ליואל שזמנו עבר. הילד פרץ בבכי מר. המדריכה ניסתה „לקנות" אותו, נתנה לו בלון. יואל הטיח את הבלון בפניה, בזעם אין אונים. המדריכה החליטה במקום להשאיר את הילד. חודש לאחר מכן חזרה האם, חוה, לישראל, כדי לשחרר את הסבתא, אביבה ליאון, מטיפול בשתי הבנות הקטנות. האב, אודי, נשאר שם חודש נוסף.

מגלגל אטריות על מזלג

„את שיטת פטו מוכרחים להעביר לישראל," אומרת שושנה אורנן, שכיהנה עשרים שנה כמנהלת בית־ספר „אילנות" לילדים פגועי שיתוק מוחי (סי.פי). „ביקרתי שם," היא מספרת, „ולא האמנתי למראה עיני. אצלנו הילדים יושבים בכיסאות גלגלים במשך ימים שלמים, שם הם פעילים ומתנועעים לפחות חמש שעות ביום. כל קבוצת ילדים עובדת עם אותה מדריכה, שהיא גם המורה וגם הפיזיותרפיסטית, במשך כל השנה, לפי תוכנית עבודה. מדי שלושה חודשים בוחנים מה התבצע, מה שטעון שינוי, מה טעון שיפור. בישראל מקצים עובד לכל שני ילדים פגועי שיתוק מוחי. בהונגריה היחס הוא אחד לחמישה, אבל בישראל מקבלת האם שלושה חודשים של חופשת לידה. בהונגריה מקבלת אם לילד רגיל שלש שנות חופשה בתשלום. אם לילד חריג מקבלת שש שנות חופשה בתשלום. הם עושים זאת כדי להתמודד עם עודפי כוח אדם. המשכורות נמוכות. חסר מיכשור מינימלי. מחסור זה מהווה דחף עצום להורים ולילדים להתמודד עם הקשיים המוטוריים. ילד שלמד במכון פטו מסוגל, תוך שנים אחדות, לטפל בגופו בשירותים. בישראל, נערה מתבגרת מקבלת טיפול כמו תינוק, מחליפים לה, מנגבים אותה. אין היא יכולה לגשת בעצמה למקרר כדי לקחת לעצמה פרי. ברגעים של זעם אין היא מסוגלת לטרוק לאמה את הדלת. זה גורם לילדים הפגועים בישראל לדיכאון נורא ולתסכול שאין לו שיעור. הורים לילדים הונגריים פגועים יודעים, שאם הילד לא יגיע לרמת תיפקוד עצמאית ולא ילמד בבית ספר רגיל, הוא יישלח לארץ גזרה, למוסד ממשלתי סגור.

אם לא נעביר את השיטה ההונגרית לישראל, המשפחות המאושרות, שהצליחו להגיע לשם, תתמוטטנה מבחינה כלכלית. השהות, הטיפול ושכר הדירה בבודפשט עולים אלפיים דולר בחודש. תקופת טיפול סבירה בת חמישה חודשים עולה, אפוא, 10,000 דולר. כמה משפחות מסוגלות לעמוד במעמסה זאת?"

„כבר ביום הראשון לשובנו ארצה," מספר האב, אודי ליאון, „ישב יואל בכיסא ילדים רגיל, מול שולחן. קרה שנפל. תחילה נבהל וביקש להפסיק את התירגול. ההורים, הסבים והסבתות, עוזרים לו ,ללכת', אבל אין הם נושאים אותו על כפיים. העיקרון של שיטת פטו הוא לא לוותר על מעט יכולת התנועה, שלה מסוגל גוף הנכה. במקום להתאים את הסביבה ליואל, מתאימים את יואל לסביבה, למציאות האמיתית. במקום שיעור פיסיותרפיה, שבו למד להשחיל טבעות, הוא לומד לגלגל אטריות על המזלג." בבודפשט, כמו גם בביתו היום, נאלץ יואל ללכת בין שני כיסאות, או בין שני ברזלים מקבילים. כל אחת מן הידיים נשענת על מסעד הכיסא, אחד ההורים מכופף את הרגליים, והשני מקדם את הכיסאות. המדריכים ההונגריים היו משוכנעים, כי הבעיה הקשה של יואל היא עצלותו. בעקבות הפגיעה המוחית הוא הפך לילד פסיבי במידה הרבה יותר גדולה מן המתחייב מנכותו. לפסיביות המוטורית היתה השפעה רעה גם על ההתפתחות הקוגניטיבית.

בגן הילדים השיקומי שליד בית חולים „ביקור חולים" בירושלים, מספר האב אודי ליאון, לקחה הפסיותרפיסטית את יואל באמצע היום, לחדר מיוחד. אחר כך לקחה אותו לחדרה של המרפאה בדיבור. הילד ניתק ממהלך חיי הקבוצה בגן. „החינוך המודרך", כך נקראת השיטה שיצר הרופא היהודי־הונגרי פרופ' אנדריאש פטו, היא שיטה כוללת, הוליסטית. אין היא מתייחסת לליקוי מסוים של הילד. בעזרת המדריך הנקרא „קונדקטור" (מנצח), מגלה הילד את התנאים, שבהם מסוגל מוחו לתת פקודה לאברי הגוף. מלמדים הליכה, מציבים משימות קטנות, הנובעות אחת מהשנייה. ההבדל בין שיטת פטו לשיטות הנהוגות בישראל אינו ברמת המומחיות, אלא בגישה העקרונית. לאיש אין ספק שרמת הידע בישראל בתחום חקר העצבים והמוטוריקה גבוהה מאשר בהונגריה. אלא ששם דורשים הרבה מן הילד, ונעזרים לא רק במדריך, אלא בקבוצה. הילד זוכה לשבחים מפי בני גילו, למחיאות כפיים, לשיר שמח לקריאות „הורא". יואל למד לדעת שזה כיף להתקדם, להשיג, להצליח. המדריכה לפי שיטת פטו „ניצחה" על כל התזמורת, על הילד והקבוצה, על ההיבט החינוכי והפסיולוגי. פטו לא טיפל בליקוי האורגני, אלא באדם השלם. הוא הבין כי הפגיעה הפיסית גוללה כדור שלג של כשלונות: אחרי שהילד נכשל בהליכה, או בהושטת יד, הוא החל לחשוש מכשלונות נוספים, ולא ניסה עוד.

„אל תהיי היסטרית"

אילו כתב סופר את סיפורו של יואל ליאון, היו הכל אומרים שזוהי מלודרמה זולה: יואל ליאון ידע בדיוק לאיזו משפחה להיוולד. אמו, חוה, התמחתה בגיל הרך, פיקחה על גנונים ועתה היא מכהנת כמרצה לגיל הרך, במכון להכשרת מטפלות של משרד העבודה והרווחה. האב, אודי, למד בבית הספר לחינוך של האוניברסיטה. אחרי שנולד יואל עשה אודי את התואר השני בחינוך מיוחד.

יואל נולד חמש שנים אחרי שנישאו הוריו. בחלומותיהם הרעים הם דימיינו לעצמם גם את האפשרות הזאת: אלמלא נולד יואל היו, אל נכון, מאמצים ילד פגוע. מצעירותו שמע אודי בבית את סיפוריה של אמו, אביבה ליאון, על מאמציה למצוא משפחות מאמצות לילדים חריגים. סבתא אביבה היא האחראית לשירות האימוץ של משרד העבודה והרווחה. את ימיו הראשונים בעולמנו, בילה יואל בפגייה של הדסה עין־כרם. הוא סבל מקשיי נשימה בשל חולשות הריאות, והיה נתון בתוך כובע חמצן. בחודשים הראשונים לחייו היה שקט מדי ומוגבל בתנועה.

חוה הבחינה שמשהו לא בסדר, הילד לא הגיב כפי שמגיבים ילדים רגילים. הוא לא התנהג כמו שכתוב בספרים. חברותיה, וכן הרופאים, אמרו לחוה: קראת יותר מדי ספרים. אל תהיי היסטרית. כשהיה בן שלשה וחצי חודשים הגיע הילד לידיה של ד"ר נעמי אמיר, רופאה בבית החולים „ביקור חולים" בירושלים, אחרי בדיקה הראשונית אמרה הרופאה: „יש בעיה". למחרת התחילה לטפל. בתום שבוע הגדירה את הפגיעה בילד: „הוא סובל משיתוק מוחי, סי.פי, בלעז."

„ד"ר נעמי אמיר," מספרת חוה, „לימדה אותי כיצד להחזיק את יואל בצורה שתשחרר את גופו הנוקשה ואת ידיו המאוגרפות. התקנו לילד ערסל. היתה זאת פעם ראשונה בחייו שהילד ראה את ידיו בעיניו, והתחיל להזיז אותן.

„אף לרגע אחד לא התלבטנו, בעלי ואני, אם להביא ילדים נוספים לעולם. היה לנו ברור לחלוטין, כי אסור שיואל יישאר בן יחיד. שנה ורבע אחרי שנולד יואל, נולדה הבת, ושלוש שנים לאחר מכן נולדה עוד אחת. שתי הבנות הן בריאות לחלוטין. כיום משחק יואל עם אחיותיו הקטנות. הן יודעות שעליהן לדבר אליו פנים אל פנים, כדי שיוכל לראות את הנעת השפתיים. יואל אינו יודע עדיין לדבר בשפת החרשים. לפיכך משוחחים איתו בני המשפחה בשפת פנטומימה מוסכמת.

כיום יואל מעז יותר, כותב באמצעות מחשב, פותח ברז, מצחצח שיניים

„המשפחה המורחבת מגלה רגישות ,לא נורמלית' ליואל. גיסתי החיפנית התכוונה לקנות שולחן. קודם לכן היא צלצלה ושאלה מהו הגובה הרצוי של השולחן, כדי שבבואנו יוכל גם יואל לשבת עם כולם. כשנסענו להונגריה, בעלי ואני, נשארה הסבתא עם שתי הבנות הקטנות במשך חודש תמים. גם כיום מעניקה המשפחה את כל העזרה, לא רק בבית, אלא גם בפעולות ארגוניות של עמותת ,קדימה', שאודי ליאון עומד בראשה.

עד שהגיע יואל להונגריה, לפני כשנה, ידעתי שעלי להתמסר לקידומו בתחום הלשוני והקוגניטיבי. אנשי מכון פטו בבודפשט פתחו לפנינו אופק מוטורי רחב. כיום יוצא יואל לרחוב, בכיסא גלגלים. משתתף במשחקי ילדים, חרף מוגבלותו. ילדים מן השכונה אפילו מתווכחים ביניהם אם כדאי להיות נכה כדי לזכות בכיסא גלגלים הידראולי, שאפשר לשלוט בו כמו במכונית, ואפילו להרכיב עליו ילד נוסף.

„כיום יואל מעז יותר, כותב באמצעות מחשב, ואפילו בידיו. הוא נוקט יוזמה בתהליך ההתלבשות וההתפשטות, מסובב את הברז, פותח את מכסה השפופרת של משחת השיניים, מצחצח שיניים, רוחץ פנים, שוטף ומתנגב. אחד ההורים תומך בו, מאחור, ביד רכה. כאשר נופל חפץ מידו הוא מתכופף, ללא עזרה, מרים את החפץ וממשיך ללכת.

„התנהגותו של יואל בבית ובבית־הספר „אילנות" לילדים פגועי שיתוק מוחי אינה זהה. בבית הוא יושב בכיסאו הרגיל, ללא עוזרים וללא עזרה, זקוף. הוא עושה מאמץ להתנועע, אף כי לעתים מתעייף ומתפנק. בבית־הספר הוא אמנם פעיל יותר מן האחרים, אך שם הוא מבקש שיושיבו אותו בכיסא גלגלים וישרתו אותו."

„אני מרגישה", אומרת חוה, „שיואל נמצא כיום בתהליך מתמיד של התפתחות. אילו נכנענו לגורל, עלול היה הילד, חרש מוגבל מבחינה מוטורית, ליהפך לצמח. יואל הוא ילד בעל חוש הומור עליז, אוהב משחק. בקלות רבה הוא מתקשר לאנשים, באמצעות קולות, חיוכים, פרצופים ותנועות ידיים. הוא אוהב לצייר, לשחק בבצק, כמי סבון, ולבשל במטבח, לאפות, להכין סלטים".

ההונגרים התרשמו עמוקות מן הרצינות שבה לקחה משפחת ליאון את המאבק נגד גורלו של יואל. יחד עם אנשי מקצוע והורים הקים אודי ליאון עמותה „קדימה", שמטרתה לקדם את שיטת פטו בישראל. צוות מומחים מישראל, רופאה, פסיכולוג, מנהלת בית ספר מיוחד לשעבר, אנשי הג'וינט והביטוח הלאומי, ביקרו בהונגריה והתרשמו עמוקות מצוות מכון פטו, בראשותה של ד"ר מאריה הארי רופאה־נוירולוגית ומחנכת. בחודש שעבר היא ביקרה כאן, בדקה ילדים, בחנה סטודנטים, הירצתה. כאשר סיימה את הרצאתה עמדו דמעות בעיני רבים. הורים קמו על רגליהם ומחאו כפיים בהתרגשות.

לא קלה היתה הדרך מהונגריה לישראל. אנגלים, גרמנים, בלגים ואוסטרלים התחרו על עשרת המקומות שהוקצבו, מאוחר יותר, לסטודנטים ישראלים. אוניברסיטה גרמנית הציעה לממשלת הונגריה שני מיליון דולר. ישראל הציעה 850,000 בלבד.

אם בשל היותו של פרופ' פטו יהודי ואם בשל רצינותם של הישראלים, החליטה מנהלת המכון, ד"ר מאריה הארי, להעדיף את הישראלים. כאשר יחזרו עשרת הסטודנטים שלנו ממסע מפרך בהונגריה, בעוד ארבע שנים, נדע אם לשיטה ההונגרית יש תקווה להכות שורש בישראל. ■

„קדימה", עמותה לקידום השיטה

הוא שמה של עמותה, ללא כוונות רווח, אשר [illegible] תשעה חודשים בירושלים בידי הורים [illegible] שיתוק מוחי (סי.פי), תירפיסטים ומחנכים. [illegible] הוא להביא ארצה את שיטת החינוך [illegible] (קונדוקטיב אדוקיישן), שנוצרה בידי רופא [illegible] אנדריאש פטו.

[illegible]

ההוכחה לכך שילד הוא אורטותיפקודי, היא שבית הספר בהונגריה מקבל אותו למסגרתו בהתאם לכישוריו השכליים, ללא כל העזרים והמיתקנים הנהוגים במערב.

מהי מידת ההצלחה של שיטת פטו

נתונים רשמיים הונגריים מצוינים, כי 70 אחוזים מן הילדים שלמדו לפי שיטת פטו הגיעו לעצמאות תיפקודית ולשילוב מלא במסגרת הרגילה.

מי הם המדריכים? [illegible]

[illegible]

(הקונדקטור) ניכרת השפעה משחררת על תיפקודו המוטורי של הילד. לתיפקוד משופר זה נודעת השפעה רבת תועלת גם על התפתחותו המנטלית (השכלית) של הילד.

היכן ניתן לקבל טיפול

השיטה ההונגרית הועברה בהצלחה רק ליפן, לאחר שצוות יפני למד את השיטה בבודפשט במשך ארבע שנים. אוניברסיטת בירמינגהם באנגליה החלה לשלוח אנשי צוות וילדים בריטיים לתקופת הכשרה בת ארבע שנים בבודפשט. בישראל אין אף מכון או מוסד הפועל לפי שיטת פטו.

האם יכולים ילדים ישראלים לנסוע לבודפשט

מכון פטו הקצה 60 מקומות לילדים מחוץ־לארץ. [illegible]

[illegible]

שמואל בונים

[illegible]

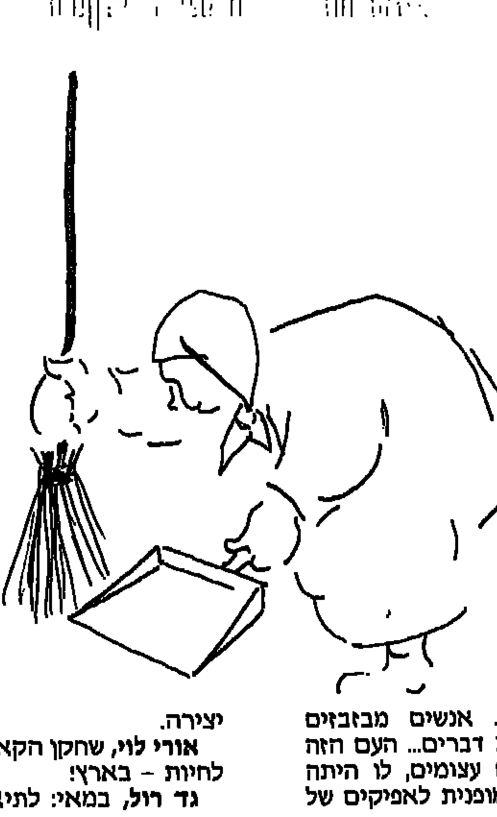

חוזרים הביתה. במכס השאלות המקובלות: אין זהב? דברי ערך? אין רובלים? השוטר נוטל את אשרת הכניסה. בדרכון הישראלי אין זכר לביקור. עברנו.

במטוס מוינה חזרה לארץ, לאחר ביקור של שבועיים בבריה"מ, ערכתי משאל־בזק בין חברי המשלחת, שבעה אנשי תיאטרון. הרשמים מן הביקור היו חזקים, וכולם היו מוכנים לדבר ולדבר, אבל אני ביקשתי רק סיכום על רגל אחת, ירייה מן המותן. רשמתי דברים מפי אומרים.

עדה טל, שחקנית 'הבימה': התרשמות עמוקה ביותר מן העם הרוסי – לטוב ולרע. הרע הוא בכך, שהעם אינו מאמין יותר. כמו בכל העולם, גם כאן האידיאלים פשטו את הרגל. והטוב – שלמרות זאת יש בו בעם הזה כוח־עמידה בלתי רגיל, במציאות שבה הוא חי. עם כל הטוב והרע יש בהם חן בלתי רגיל ונפש גדולה.

אבנר חזקיהו, שחקן הקאמרי (יליד בולגריה): לא היו לי הפתעות. ראיתי בולגריה בממדים ענקיים. עוד מהפכה והם יכולים להיות 'אמריקה'. כלומר, בעוד ארבעים שנה.

מרגלית סטנדר, שחקנית תיאטרון באר־שבע: הזדעזעתי מן הרמה הנמוכה של חיי היום־יום. אנשים מבזבזים אנרגיה רבה להשיג דברים... העם הזה היה מגיע להישגים עצומים, לו היתה אנרגיה רבה זאת מופנית לאפיקים של יצירה.

אורי לוי, שחקן הקאמרי: נהדר לבקר, לחיות – בארץ!

גד רול, במאי: לתיאטרון יש תפקיד חשוב בתהליכים החברתיים, שקורים שם היום. מבחינה מקצועית בתיאטרון עברו עלי חוויות חזקות, מאלה שידעתי במערב. המודעות הפילוסופית של האנשים שאיתם נפגשתי עמוקה ביותר. המגע מרתק.

מיכה לוינסון, במאי: אחרי יממה במערב, אני מרגיש באופן ברור יותר, שהייתה זאת חוויה מרגשת מאוד, אבל גם מעיקה וכבדה. זהו עולם של מושגי־יסוד שונים לגמרי. במישור המקצועי יש בי הערכה עצומה לחלק מן התיאטראות שראיתי. גם משום העובדה, שתחת דיכוי כזה צמח שם תיאטרון בוטח ואמיץ.

ראיתי מסירות בעבודה ומוטיבציה רבה. יכולת טכנית מדהימה של השחקנים – שליטה גופנית וקול. מאכזב מאוד לגלות, אחרי שבועיים ימים, שלצד השוויון המחלט (דיור זול, חינוך חינם וכו'), יש חוגים השקועים בשחיתות עצומה והם המתנגדים לתהליכים החדשים, לתקווה ולפרסטרויקה. חוגים אלה יהיו לה (לפרסטרויקה) אולי לרועץ.

ד"ר אליאס טובי, ראש המשלחת: מאז ביקורי האחרון בבריה"מ ב־79, הרושם העז ביותר שעשה עלי הביקור הפעם הוא תחושת הדמוקרטיזציה בעקבות הגלסנוסט.

בין הכסאות

בוזגלו עשה את זה או איך נעשים לערבי

יש במה מקצועות, שלהלכה אי אפשר בכלל להצליח בהם. הסיכוי, שמישהו שיש לאל ידו להשקיע מאות אלפי שקלים, או דולרים, בהסרטת סרט יהיה מוכן להמר על תסריט של תסריטאי בלתי ידוע, שואף לאפס. יש בעניין זה מין מילכוד: "CATCH 22" — עד שלא צילמו סרט משלך, איש לא יסכים לנסות אותך, ממש כשם שתיאורטית, לפחות, אין כל אפשרות לביים סרט. כי מי יתן לבמאי שעדיין לא ביים, לביים?

המכשלה הזאת דומה למצב בתיאטרון האמריקני או האנגלי, ארצות שבהן אינך יכול לשחק בתיאטרון מקצועני כל עוד אינך חבר באיגוד המקצועי של אמני הבמה, ואי אפשר להתקבל לארגון כזה מבלי ששיחק כבר בתיאטרון מקצועני...

כנראה, שהדרך היחידה לצאת מהפרדוקס הזה, היא שהתסריטאי בפוטנציה יהיה הבמאי של עצמו. ואת זאת עשה חיים בוזגלו, שסרטו "נישואין פיקטיביים" עומד להיות מוצג בימים אלה.

האמת היא, שמזמן התייאשתי מהבחור החביב הזה. לפני, אם איני טועה, כמעט 10 שנים נפגשנו, לא בהוליווד או בצ'ינה־צ'יטה, ואפילו לא בהרצליה, באולפנים המצויים — כמה זה הולם! — ברחוב הקסם, אלא ליד העגלה לחלוקת המנות החמות בחדר־האוכל של קיבוץ משמר־העמק. חיים חזר אז מלימודיו באקדמיה לקולנוע בצרפת. (עוד לפני יציאתו לשם למד באוניברסיטה העברית בירושלים, בחוג לספרות ותיאטרון.) בין [illegible] ארוחת הבקר להכנת ההגשה העצמית של ארוחת הצהריים, סיפר לי על התסריטים שכתב. היות שאני די זקן ומנוסה, ועל כן נוטה לספקנות האזנתי בנימוס, ודי נרדמתי, כשלמחרת הביא לעבודה שניים־שלושה כרכים די עבים, אסופים בתיקים הידועים, וביקש שאקרא ואומר לו מה דעתי.

אבל מכל זאת התחלתי לקרוא, והתברר לי שלבחור דמיון מקסים, ומה שמצא חן בעיני יותר מכל הוא שהתסריטים לא התעסקו בטכניקות [illegible] כביכול וחדשניות, אלא סיפרו סיפורים של ממש. ובעיקר, שהם היו כתובים בשפה טובה ובצורה ספרותית, לא כמובן של שימוש במילים מן [illegible] שאני מבין את פירושם, ונראה לי מוגזם לעיין במילון בשעת הקריאה, כאילו העברית אינה שפתי...)

בייחוד מצא חן בעיני תסריט אחד, בו מסופר, איך בחור שומע על קיומה של בחורה מקסימה, שחיה בארץ רחוקה, והוא ממש מתאהב בה מבלי להכיר את האובייקט. מה הוא עושה? מתפשט ומצלם במכונה לצילום מיסמכים את כל חלקי גופו, מלבד הפנים, ומדי שבוע שולח לאותה דמות נשית רחוקה תצלום XEROX של עצמו, כמין PUZZLE אנושי. כנראה שהמשלוחים ללא מכתב נלווה ומסביר באמת עוררו את סקרנות הנערה, כי לבסוף שולח לה הבחור כרטיס־טיסה, ומסדר עם חברו, שאם היא אכן תגיע, הוא ייקח אותה לדירתו, שם יחכה לה בחושך — ונראה מה יקרה...

הסיפור נראה לי חצוף ואנושי, מקורי ומשעשע כאחד.

למעשה, לא המציא אותו חיים בוזגלו, אלא ניסה אותו במציאות. כי זו הדרך הרמיונית, בה הכיר את אשתו, כרמית, שעה שעבד כשומר־לילה בשגרירותנו בפריס. (אני מקווה, שגילוי זה לא יגרום לכך, שמשרד החוץ יאשים אותו — רטרואקטיבית — בשימוש לרעה במכונת הצילום ובהתעסקות בענייניו הפרטיים מאוד בשעת העבודה.)

ומאז אני עוקב בהתמדה אחרי התפתחותו של חיים, והסיפור תמיד חוזר על עצמו מדי שנה: יש תסריט מעניין חדש, והנה כבר מישהו מכוכבי הוליווד, או אחד המפיקים השמנים באירופה מתעניין בו, ומתחילים בליהוק, מגייסים כספים, הכל מוכן להסרטה, — ולא כלום. ובעוד כמה חודשים יש תסריט נוסף, והמעשייה חוזרת חלילה, ממש כמו בהוליווד על גדות הירקון.

בינתיים מתפרנסים חיים וכרמית מעבודות שונות, ילדים נולדים להם, גיל השלושים מגיע, ושום דבר לא קורה בעצם.

עד שלפתע הוזמנתי לחזות בהקרנה־בטרם־הקרנה בבית־הקולנוע של הסרט "נישואין פיקטיביים", שכתב וביים חיים.

אולם קטן להקרנות פרטיות באולפן, על כיסאותיו המרופטים משהו, קומץ העיתונאים הציניים המצפים לעוד כשלון, אינו יוצר אווירה של ציפייה לגדולות. אבל מיד עם תחילת ההקרנה נתפסתי למה שהופיע על המסך, והופתעתי לשמוע קולות צחוק על אף שקהל "מקצועני" מצומצם אינו מעודד תגובה קולנית. כי חיים, כתסריטאי וכבמאי, הצליח לעשות סרט ישראלי, שאין בו רוב החסרונות המסורתיים של סוג קולנועי פרובלמטי זה.

בעצם זהו סיפור על ישראלי מצוי, בעל משפחה, העומד לטוס לו לניו־יורק, כדי כאילו להינפש מאישתו וסביבתו השגרתית, אבל אינו מגיע מירושלים אלא עד לתל־אביב. ושם, אינקוגניטו, מבלי שהחליט על כך מראש, הוא הופך לפועל בניין ערבי, במקרה.

יתרונו הגדול של הסרט הוא, שהסיפור הבלתי מתקבל על הדעת הזה משכנע, שהוא אפשרי ומתקבל על הדעת.

אין בסרט לא מטיפנות מוסרית, לא נאומים כביכול־פילוסופיים, או צילומים המתאמצים להיות "פיוטיים", ולא טריקים קולנועיים נדושים בחדשנותם. הוא משעשע מבלי לגלוש לגסות, יש בו מרכיב נדיר ביותר באמנות הישראלית: אירוניה, ואין בו אלימות, הבאה במקום ההיגיון.

הוא מראה את החדרנית־המלצרית הנאיבית, המוכנה לעשות הכל (כמעט) כדי לזכות ב"גרין קארד" הנכסף; את ההווי החברתי, החבורתי, של פועלי־הבניין הערבים; את שני העולמות, היהודי־ישראלי לעומת הערבי־ישראלי מקרוב, ללא פרשנות, בצורה מאוד אנושית ולבבית.

לפעמים, בצורה מפתיעה, ניצב הצופה בפני זעזוע קטן. כגון ברגע, בו פוגש הבחור שלנו, שהוזמן לביקור של סוף־שבוע במחנה פליטים בעזה, בפטרול של חיילי צה"ל, העוברים על פניו, כאילו אינו קיים. וכשהוא נעמד להסתכל בהם, הופך האחרון בשורה את פניו אליו, והנה תחת הקסדה מופיע הפרצוף של גיבורנו עצמו. הרי הוא יכול היה בקלות להיות בצד השני...

או הרגע המשעשע, בו נשאל המלצר הערבי במלון התל־אביבי (בו מתגורר גיבורנו), שאחרים מבני משפחתו חיים מעבר לים, מדוע גם הוא אינו נוסע לשם, לארצו של הדוד סם הטוב. המלצר הערבי עונה כדבר מובן מאליו: "אבל כאן זאת הארץ שלי..."

ויכולתי לתאר את הסצינות המשעשעות, בהן מתכוננים פועלי־הבניין בציירת המעורטלת, למחצה שגרה ממול; את הסצינה בה יורה הרובוט של המשטרה במזוודתו של הבורח מזהות עצמו באולם־הנוסעים בלוד, ועוד פכים משעשעים קטנים, הפזורים בסרט כמו צימוקים בעוגה.

החלפת הזהות עצמה אינה, כמובן, אמצעי דרמטורגי חדש. עיתונאי גרמני חי שנה כפועל טורקי, עיתונאי אמריקני צבע את עורו לשחור, כדי להיווכח איך זה להיות כושי, וכו'. אבל חיים בוזגלו מצליח דווקא משום שהדמות שיצר אינה בעלת מוטיבציה אידיאולוגית. החיים עצמם הם שגורמים, כאילו מאליהם, לתהפוכות. גיבורנו גם אינו נאלץ להסיק מסקנות אידיאולוגיות מניסיונותיו. את זה משאירים התסריטאי והבמאי, שהם אחד, לנו הצופים. ותודה לו על כך.

נצטרך להתרגל לשם חדש, חיים בוזגלו. כי מה שעשה, הוא יצירת סטנדרט חדש לקולנוע הישראלי. ואני, הטיפש, לא האמנתי שמישהו שנקרא בוזגלו, שאיש לא שמע עליו, (אולי גם בשל הגזענות התת־הכרתית שלי) שהוא מסוגל לכל אלה.

● גיורא מנור

עירית שלג ושלמה בר־אבא ב"נישואין פיקטיביים"

חיה יוסף

כל הכבוד במחיר של שקל אחד

גם זאת ישראל

"תגיד לי, יצחק, מה קרה לספורט שלנו? למה כדורגל, אחד מענפי הספורט הטיפוסיים הפך להיות אלים כל כך? אפילו כשמרוב שמחה השחקנים קופצים אחד על השני זה נראה כל כך פראי? ובהנהלת הקבוצות, המעילות וקניית ומכירת ספורטאים?" בערך כך שאלתי את כתב הספורט שלנו, יצחק וייסהוף. הוא קצת נדהם, אך אחרי דקה של "חושבים" אמר: "את ורבים אחרים שומעים רק צד אחד. בעיתונות כותבים את הרע, כי על הטוב לא צריך לכתוב. אבל רוב הספורטאים הם ספורטאים כנים, ואוהדי הספורט הם אנשים נהדרים. שמעי סיפור על אחד כזה.

בעוד פחות משלושה חודשים תחגוג שכונת מחנה יהודה, שבפתח־תקוה, 75 שנים להיווסדה. אחת הדמויות הססגוניות בשכונת התימנים הסמוכה לפתח תקוה היא דורון רחמים (52) שקיבל על פעילותו למען הקהילה ולמען קבוצת הכדורגל המקומית, הפועל מחנה יהודה את התואר הרם "איש כפועלו", התואר הרם ביותר אותו מעניק מרכז הפועל.

דורון רחמים, להשקיע בספורט בשכונות

דורון רחמים, איש חביב, נמרץ ומלא טמפרמנט, מסייע לכל אדם, שלא על־מנת לקבל פרס. בתוקף תפקידו כבכיר במשרד האוצר, הפך למוקד של עלייה לרגל למשרדו, אבל האיש לא מסתפק בכך ופעם בשבוע רותם את עצמו יחד עם עורך דין לביקור בראש העין, הסמוכה לפתח תקוה שם הם מעניקים ייעוץ חינם בענייני מס, ירושות ובעיות משפטיות אחרות, המטרידות מן הסתם את האנשים. בעבר שימש דורון רחמים כיו"ר מחלקת הכדורגל של הפועל מחנה יהודה. כיום הוא מכהן כנשיא האגודה. ב־10 באוגוסט תצא משלחת של בני נוער מהשכונות התימניות למערב־גרמניה. לפני הנסיעה קיבלו הנערים מישראל הסברים על השואה, על יחסי ישראל מערב־גרמניה, על יחסי ישראל מדינות ערב וכו', כדי שיהיו לשגרירים מוצלחים של ישראל. בנוסף לצד הספורטיבי יבקרו הישראלים במחנה ברגן בלזן.

כיום, כאשר בכל יום מופיעות ידיעות בעיתונים על קבוצות כדורגל וכדורסל שהסתבכו בבעיות כספיות חמורות, יש לדורון רחמים מסר לראשי מרכז הפועל: "יש לפתח את הכדורגל בשכונות, גם על חשבון אגודות מובילות. טוב היה אילו השקיעו בשכונות, במקום לכסות חובות של מועדונים גדולים. צריך לזכור שבסכום של 50 אלף דולר, שמשלמים לשחקן אחד של הפועל בליגה הלאומית, אפשר להחזיק מועדון שלם כמו הפועל מחנה יהודה.

יוסף שריף, נין־שיטסו בפעולה

הגבור עם תלתלי זהב ושרירי ברזל

מאחורי הקלעים

יוסף שריף, בן 24, יליד ארצות הברית ומגיל שנתיים בישראל. בני משפחתו קוראים לו יוסלה, חבריו, יוסי. היה תלמיד מצטיין ואנטי־תזה של ספורט. פניו, פני מלאך, תלתלי זהב וגוף של רקדן בלט. בגיל 15 נמאס לו להיות ילד טוב ירושלים והוא חיפש דרך לצאת מן הרמות המלאכית בה בירכו הטבע. הוא שמע על שיטת לוחמה ללא אלימות, המשכללת את תפקוד הגוף, סינתזה של אמנות והתגוננות: נין־שיטסו.

ביפן קיימות שלוש שיטות הידועות לקהל הרחב ויש גם שיטות נסתרות, השמורות למובחרים בלבד ומועברות מאב לבן. השיטות הידועות הן: ג'ודו, קאראטה, ג'יאו ג'יצ'ו. הנין־שיטסו היא שיטה לא־אלימה, המזכירה תנועות ריקוד מולאים. יתר השיטות נעשו אלימות יותר וביפן כל אנשי הצבא והמשטרה לומדים אותן ומשתמשים בהן.

נין־שיטסו היא שיטה עתיקה (נוסדה לפני 857 שנים) "נין", פירושו ברית ו"שיטסו" — אמנות.

יוסל שריף שמע שיש בארץ מוסמך אחד ויחיד שלמד את השיטה ביפן במשך 12 שנה והוא בעל חגורה שחורה, דורון נבון. דורון, צנוע ומופנם, בנה לו מכון לפי דגם יפאני בלול ישן בקרית שאול. קירות מבמבוק, רצפת עץ, חלונות רחבים ושלווה פסטוראלית. יוסלה נסע אליו, ראה את דורון, ראה את התרגילים, נדבק בחיידק הנין שיטסו והתחיל לנסוע יום יום לאימונים. את תלתליו גזז וגופו התמלא שרירים, הוא גבה וכתפיו התרחבו. לצבא הגיע כשהוא בעל חגורה כחולה. יוסף אומר שהשיטה היא ספורט במלא מובן המלה ספורט אמנותי. יחד עם זה, היא מעניקה שליטה גופנית, אפשרות להגנה עצמית, שלוות נפש ושליטה בהתמודדות עם היום יום.

בימים אלה התקיים מחנה אימונים של תלמידי נין שיטסו באפיקים. יוסף, המדריך הראשי והוא, אוהב ללמד ילדים, בני 12 או 15.

ניקוי שטיחים בבית

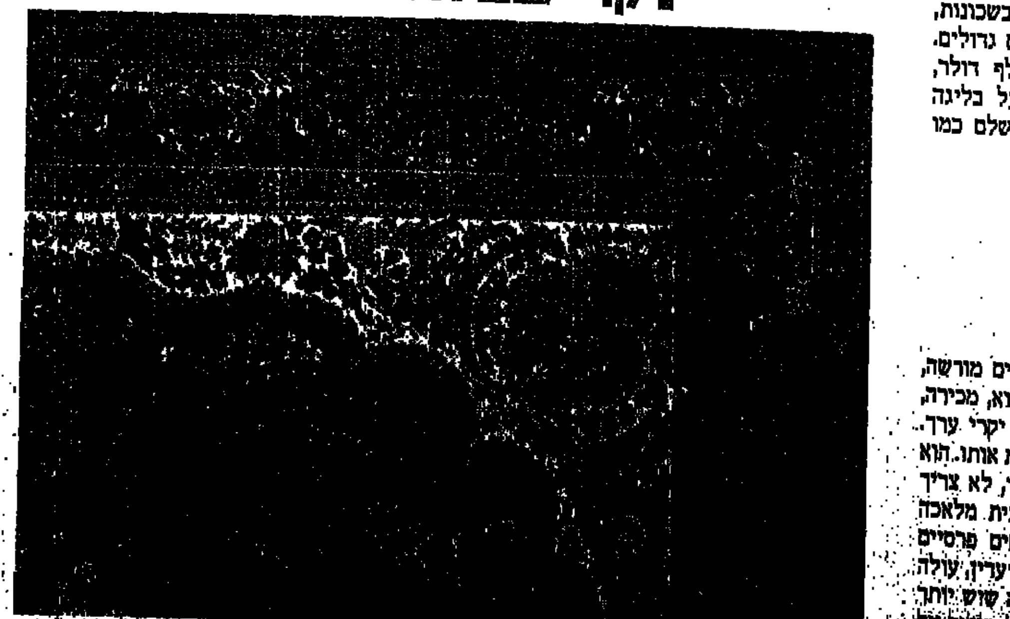

השטיח הפרוש לרגלינו

קנייה נבונה

חודשי הקיץ הם הזמן לשיפוץ השטיחים ניקוי ותיקון. אך צריך לדעת למי מוסרים אותו לטיפול, כי רבים כבר נכוו בנושא זה. רוב המכבסות הכימיות מודיעות שהן מקבלות שטיחים לניקוי. כיום רק מפעל אחד, "קשת", שנמצא בפתח [illegible] טלפנתי ושאלתי על האפשרויות [illegible] שטיחים לניקוי והם הפנו אותי אל [illegible] המחירים: מטר מרובע של שטיח (עבודת מכונה) 12 ש"ח. שטיח פרסי [illegible] 14 ש"ח, ואם שטח השטיח יותר [illegible] תוספת של 15 אחוז על כל מטר [illegible] איך זוכה השטיח ל"קשת"? [illegible] צריכה להביא את השטיח אל [illegible] אחרי הניקוי. אם לא אוכל [illegible] השטיח, צריך להזמין סבל [illegible] שטיח אל הסוכן [illegible] 40 ש"ח.

[illegible] לי שכמעט בכל מכבסה כימית [illegible] שטיחים לניקוי, אך לא מוכנים לקחת [illegible] את השטיחים, למרות שבכל [illegible] של חברת "קשת" מראים [illegible] יום אור לוקחים ומחזירים אותם.

אהרון נעמת הוא סוכן שטיחים מורשה, בעל תעודה ממשלתית ליבוא, יצוא, מכירה, קנייה, ניקוי ותיקון של שטיחים יקרי ערך. אהרון לא מקבל שטיח מבלי לראות אותו. הוא אומר ששטיחים יקרים, עבודת יד, לא צריך לתת לניקוי כימי. יש בנתניה בית מלאכה שמצויד במיוחד לטיפול בשטיחים פרסיים יקרים. ניקוי של שטיח יקר מאוד ועדין עולה 25 ש"ח למטר מרובע, אך במקרה שיש יותר שטיחים לניקוי, עושים מחיר כולל שיהיה יותר מאשר לפי 15 ש"ח למטר. כל ההובלה על חשבון בעל החנות. יש עוד אפשרות לנקות שטיח פרסי לא כל כך יקר ומורכב ב־13 ש"ח למטר מרובע [illegible] אבל הטיפול בו יקר, כי זאת אמנות.

מחיר הניקוי של שטיחים מכונה [illegible] 6 ש"ח למטר מרובע, בתנאי שגודל השטיח לפחות 25 מטר מרובע.

עצות מן השרוול

אהרון, הוא סוחר שטיחים מדורי דורות, כמו רוב המומחים גם הוא מאפגניסטאן. ובשבילו שטיח זה פריט שאסור למסור לידיים לא מקצועיות. אהרון נתן לי כמה עצות לאוהבי שטיחים מעבודת־יד:

האויב הגדול של שטיח, מה הוא הרטיבות? [illegible] שלנו יש להזהר הרבה אשר שוקעת בתוך השטיח ומשחיתה אותו. לפחות פעם בחודש צריך להניח אותו על צידו השמאלי, על גבי שטח יבש בשמש. השמש מייבשת ומרככת את השטיח.

לפני כל חנויות השטיחים אנו רואים אותם פרושים על המדרכה ולא מבינים למה. כמה שדורכים יותר על שטיח בתנאי שהוא מונח [illegible], הוא מתנקה טוב יותר, וכמה שהוא נמצא יותר בשמש הוא מתרכך יותר. אסור לנקות שטיח יקר־ערך בחומרי [illegible], מי סבון או שמפו. מנקים אותו במנקה חשמלי או במטאטא קש. לאמור, הדרך הטובה ביותר היא להניח אותו הפוך לכמה ימים ולדרוך עליו. החול והאבק יורדים לרצפה.

כל קרע בשולי השטיח גורמים לפרימה שאחר כך קשה לתקנה. התיקון אינו יקר וכדאי שייעשה בידיים מהימנות ובתקרים. כתמים אפשר להוריד בחומר מיוחד לכך, אלא שמיד יש לייבש היטב את המקום על ידי ניגוב שיער או חשיפה לשמש.

שני דברים אהובים על גרדה כהן במיוחד – אפייה וסיפורים לילדים. 7 ספרי ילדים פרי עטה הופיעו עד היום ובימים הקרובים עומד סוף סוף לראות אור גם ספר המתכונים שלה, מלהיטי המטבחון הקיבוצי. „אני ייקית בלתי מנוצחת," אומרת גרדה על עצמה ויעידו חוש ההומור והאופטימיות הבריאה בהם נתברכה

„בולה" של גרדה

מאת חיה יוסף

היא מעולם לא עלתה על בריקדות, לא הניפה דגלים, ולא צעדה בנעלים מסומרות כשזעם רצחני בעיניה. היא לא כותבת סיפורי זוועה ולא מאיימת בשיחת קיבוץ לעזוב את הקיבוץ אם... גם כשנכרה אילי נפטר והוא רק בן שש, לא האשימה אף אחד, לא דרשה ולא חיכתה ליחס מיוחד או רחמנות. מעולם לא כתבה מכתבים למערכת ומלבד ביקור אחד אצל אחיה בארגנטינה, לא נסעה לחוץ־לארץ, אפילו לא בטיול מאורגן. היא גם לא אוהבת לנסוע פה בארץ, והכי טוב והכי מעניין לה, אצלה בקיבוץ אילון עשר דקות מראש הנקרה ו־20 דקות מנהריה.

לא רק מדורה מלא העניין המתובל בהומור, „ארוחות ארבע" המופיע מדי „דף ירוק" משך אותי אליה. למרות שאני כבר סבתא ולדעת ילדי נמצאת בילדות השנייה שלי, ואולי דווקא בגלל זה, אני מכורה לספרי הילדים שלה ובמיוחד משתגעת אחרי הספר „לאסוף ציפורים בחצר" (ספריית פועלים, 1978).

בעוד ימים ספורים, (כך הבטיחו לי בספריית הפועלים ולא בפעם הראשונה) יופיע סוף־סוף ספר הבישול של גרדה כהן (נערך בשיתוף עם צביה בן־שלום). ולמרות שהשוק מלא ספרי בישול, בספר הזה הזה אחר לגמרי, „יומן להיטי המטבחון הקיבוצי", משהו־משהו.

כמה דברים משותפים יש לגרדה וצביה. שתיהן אוהבות תיאטרון, צביה כותבת תסריטים לטלוויזיה וגרדה מכינה הצגות עם ילדי המשק, כותבת את המילים, מכינה את התלבושות, מעמידה את ההצגה ומאחוריה אפילו שלושה חודשי לימוד אצל הבמאי היי קילוס. שתיהן אוהבות לשחק ומשוגעות על פתירת תשבצים אבל ההובי החשוב שלהן הוא, ללא ספק, איסוף והחלפת מרשמי דיאטות. „הדרך להרזיה זרועה מיכשולים רכים" אומרת גרדה, „הגדול והקשה ביניהם הוא האוכל".

גרדה: „כשנסעתי לארגנטינה לבקר אצל אחי, רציתי להיראות חתיכה. אז בחרתי לי דיאטה ולא יאומן: ירדתי כמה ק"ג. זה היה ממש תענוג להיכנס לחליפה מבלי שילחץ לי על הבטן, אבל עד שחזרתי הביתה הגעתי שוב למשקלי הקודם.

ריאטה לשבועיים נוסח גרדה: מותר במשך כל השבועיים לאכול שתי פרוסות לחם ליום, שתי כפיות שמן, ושתייה לפי הרצון והיכולת.

יום ראשון. בוקר: סלט ירקות, כמה שיותר ירקות ירוקים. שתייה. צהריים: סלט ענק. ערב: סלט ענק ומשולש גבינה. כמובן שמחלקים את 2 פרוסות הלחם לארוחות לפי הצורך ושותים, שותים.

יום שני, בוקר: פרוסת לחם, ביצה קשה, שתייה. צהריים: סלט ענק, 2 ביצים קשות, שתייה. ערב: סלט, 2 ביצים קשות, פרוסת לחם.

יום שלישי, בוקר: ירקות, פרוסת לחם, שתייה. צהריים: 1/2 עוף ללא עור, לא חשוב איך מכינים אותו. סלט גדול. ערב: פרוסת פסטרמה, שינקה או בשר רזה. לחם.

יום רביעי: יום של דגים: טונה, דגים מכל מין בכל צורה, הרבה ירקות ירוקים, 2 פרוסות לחם. שתייה.

יום חמישי: כל היום מוצרי חלב, גבינות רזות, עד לשני ליטר חלב, לבן, ירקות, 2 פרוסות לחם, שני תפוחי אדמה בינוניים.

יום שישי: יום של פירות, משולש של גבינה, 2 פרוסות לחם ושתייה.

יום שבת: אוכלים מה וכמה שרוצים. חוזרים שוב על שבוע הדיאטה עוד פעם.

כמו בפריס

בקיבוץ אילון, בתוך הנוף המרהיב, בבית של שיכון ישן, מוקף עצים ושיחי תות שחור, פרחים לרוב וריח עצי המחט, גרים גרדה ובעלה יוחנן. לפני הבית עץ רחב־ענפים ועליו בנויה סוכה, מקום מחבוא לילדים. השניים חיכו לנו לפני הבית. גרדה, אישה גדולה ובעלת גוף מלא. כל מילימטר קורן שמחת חיים, ויוחנן, מורה במקצועו, גמר את לימודיו בחוץ לארץ, והיום עובד במפעל המוזאיקה.

כיבוד קל לאורחים שהגיעו מהעיר הגדולה לאתר נסיעה ממושכת, תה מנטה קר — מים רותחים, קרירים ומסננים, מוסיפים מעט ממתק, שומרים במקרר. גם עוגת פירות קישטה את השולחן, אך רק לכמה דקות. מי יכול לעמוד בפיתוי?

הממלכה של גרדה איננה משתרעת רק בתחומי המטבח והמאפייה. היא מדריכה ומפעילה ילדי בית־ספר מן הגן עד למוסד החינוכי במשחק, קריאה ומשחקים. בעת הסיור שערכנו במשק באה לקראתנו ילדה רזה וחיוורת, נעמדה לפני גרדה ובעיניים מושפלות וקול קטן שאלה: „גרדה, ראית אותי אתמול בהצגה?" גרדה התקרבה אל הילדה, הניחה יד גדולה על הכתף הרזה ובקול רך אמרה: „ראיתי, ואת היית כל כך נחמדה שממש התמוגגתי."

הילדה הרימה את עיניה, היה מין אושר בפניה והיא אמרה: „תודה."

במטבח הכינו שני בחורים דגים לטחינה, כי גרדה החליטה לבשל דגים ממולאים. פתאום שמעתי אחד מהם צועק: „גרדה, קחי את היד מן המסור ושלעולם לא אראה את זה עוד פעם! מה נעשה בלי הידיים שלך?" כי גרדה הניחה את ידה בקירבה מסוכנת למסור של מכונת הדגים. מאוחר יותר גם הבנתי שבלי ידיה של גרדה יהיה קשה מאוד לשמור על איכות החיים של קיבוץ אילון. למשל — עוגה לכל חבר וחברה, גם לשבת וגם לחג.

נכנסנו לקודש הקודשים של גרדה: המאפייה. שם היא מכינה את הבצקים השונים שלה. את הקשים לבחישה היא מכניסה למכונת הלישה ואת הזקוקים לרידוד למכונת הר[illegible]ה. חשוב במיוחד לבצק עלים. שלא כמו ברוב המקומות בהם קונים אותו מוכן, גרדה מכינה אותו במו ידיה.

בתנור היו 4 תבניות ענקיות ובתוכן עוגות ליום המחרת, יום הצריף הוורוד.

גרדה: היה לנו צריף שכמעט התמוטט. אז כמה צעירים ובינינו גם הבת שלי, החליטו להפוך אותו לבית־קפה. תיקנו, הוסיפו רצפה, הכניסו חלונות צבעו אותו בצבע ורוד, הביאו כיסאות, שולחנות וגם שמשיות, ושלוש פעם בשבוע נפתח הצריף הוורוד לחברי המשק. יושבים שם כמו בשאנז אליזה שבפריס, שותים קפה או כל משקה שרוצים ולוקחים עוגות שאני מכינה. יש מוסיקת רקע ואווירה עליזה־שקטה, ובנות הטיפש עשרה מתקשטות ועוברות, בתקווה שיראו אותן...

כובע לכל אשה

ירדנו לשיכונים החדשים של הצעירים, שנראים כמו שכונה יוקרתית בלוס־אנג'לס: בתים יפהפיים, פטיו וחדר עבודה בחצר, שלושה חדרים, מטבח, שירותים כפולים, גינה מטופחת ונוף קסום של הרי הגליל.

גרדה: „הונהגה אצלנו לינה משפחתית ואני לא מבינה את זה, כל כך נוח היה כשהילדים היו מרוכזים בבתי ילדים. אבל זה רצונם של הצעירים. לא הייתי רוצה לעבור לגור כאן. אני אוהבת את הג'ונגל שלי, את העצים הגבוהים, את רשרוש העלים ואת הבניין הישן של שלנו".

כבד קצוץ צימחוני ב־100 אחוז:

מטגנים כוס בצל קצוץ עם 4 כפות שמן, עד שהבצל מזהיב, מעבירים לקערה, ומוסיפים 6 ביצים קשות מגוררות וכוס מלאה אגוזי פיקאן טחונים. מערבבים ביד, או מעבירים את הכל ב„פוד־פרוססור". משמש כמימרח, מנה ראשונה, או מילוי לכל מאפה.

גרדה: „נולדתי בשנת 1920, בעיירה בראמבאור ליד העיר הקטנה לינן שבגרמניה. היינו שני ילדים, אחי המבוגר ממני בשנה ואני. אבא היה סוחר קטן ואמא כובענית — מקצוע מאוד מבוקש בימים ההם כי אשה לא יצאה ללא כובע מן הבית. משפחתנו הייתה גרמנית יותר מרוב הגרמנים ועץ היוחסין שלנו מגיע לשנת 1013.

הורי היו מאוד מקובלים מבחינה חברתית. כמובן שהידידים הטובים היו רק יהודים ולמרות שהקהילה הייתה קטנה, היו חיי חברה יפים. אמא הייתה המרכז בכל מסיבה ולא רק בגלל ההומור והטוב־לב שלה. היא הייתה מלכת המטבח. לכל ברית־מילה, בר־מצווה, חתונה או אירוע אחר באו הנשים וביקשו: אנא עזרי לנו לבשל. ואמא בישלה: מרקים, דגים, ממולאים, בשרים, צ'ולנט שאנו קראנו לו בגרמנית: Kartoffel zacemi, סביבת מגורינו הייתה סביבה של [illegible]פוטים, הפועלים דרשו אוכל טוב ומשביע ואמא הייתה ממציאה כל מיני מאכלים שמאוחר יותר נכנסו למטבחם של רוב התושבים.

בשנת 1933, עם עלייתו של היטלר לשלטון השתנה הכל. בית הורי השתנה לחלוטין. נהפכנו לנרדפים, נפחדים וחסרי פרנסה ואפילו עד פת לחם הגענו. ביתנו היה ידוע בקשריו עם ארץ ישראל ושני בני דודים של אבא עלו ארצה עם העלייה השנייה. אחד היה [illegible] גשרים והשני הקים משק במושבה כינרת. חלומי היה לעלות ארצה, אך היו בעיות. אחי החליט להגר לארגנטינה, למרות שהברון הירש הבטיח למהגרים מגרמניה משק ואדמה. בשנת 1935 עבר לדרום־אמריקה וכעבור שנה הזמין את הורי אליו. כמובן שהורי רצו לקחת אותי לארגנטינה. הייתי רק בת 16 ולא היתה לי זכות להחליט על דעת עצמי מה לעשות. אז בוקר אחד יצאתי לעבודה, רכובה על האופניים שלי, העמדתי אותם בשמירה, שלחתי להורי פתק וברחתי מן הבית לברלין. מגיל 13 הייתי חברה בתנועת הנוער הציונית „[illegible]", והכרתי הרבה חברים שחיכו לי בברלין. החברים הסתירו אותי, כל פעם בבית של חלוץ אחר. כמובן שהורי ידעו על כך ו[illegible] הסכימו שאעלה ארצה ולא אלך איתם לארגנטינה.

בבית הורי לא הרביתי לעזור ולבשל, אך בבית החלוץ נהפכתי לבשלנית נלהבת כיוון שלא היה לנו תקציב גדול הסתפקנו יום־יום באיטריות ורסק עגבניות, יותר לא היה.

לילות ירח באגם החולה

כעבור שנתיים עליתי ארצה עם סרטיפיקאט של ויצו. הייתי כמה ימים בשער העליה, אחר כך בבית עולים ומשם נשלחתי למשק הפועלות בעפולה. שנתיים הייתי שם, למדתי רפת. כשסיימתי את לימודי הצטרפתי לקיבוץ חולתא. הכיף האמיתי היו השנתיים שעבדתי שם בדייג. יכולתי למלא תפקידים כאלה גבריים כי תמיד הייתי „ילדה גדולה", כלומר, בעלת גוף וחזקה. אבל במקביל כתבתי שירים. כילדה כתבתי שירים ואפילו הצגות, אבל בישראל זה היה כבר רציני יותר. עברית לא ידעתי די טוב והכל נכתב בגרמנית. גם סיפורים קטנים כתבתי, על הנוף הנפלא של אגם החולה על שקיעת השמש ולילות הירח.

את יוחנן הכרתי בצורה מצחיקה הוא היה חייל ובבסיס שלו באירופה מצא בעיתון „מבפנים", שיר בחתימת גרדה, היה כתוב: מתורגם מגרמנית. יוחנן כתב לגרדה מכתב בגרמנית כי חשב שאינה יודעת עברית, וגרדה ענתה בגרמנית, כי חשבה שהוא לא יודע עברית, ורק אחרי שחזר לישראל ושניהם נפגשו, התגלה ששניהם דוברים אותה שפה. היו עוד כמה דברים משותפים ובסוף... התחתנו. יוחנן אז בן 32, גרדה בת 25. ביום החתונה עבדה גרדה ברפת וקראו לה באמצע החליבה היא הצליחה להחליף את בגדי העבודה ואז נסעו לייסוד־המעלה והשוחט חיתן את בני הזוג.

שלושה חודשים גרו בחולתא ואז אמר יוחנן: ניסיתי... עכשיו בואי הביתה: כמובן שהלכה אחריו לאילון ומאז היא כאן.

גרדה: בשנת 1945 ילדתי את בננו בכורנו. עד שנת 1953 ילדתי עוד 4 ילדים ואז פרשתי מן הרפת ועברתי לעבוד במטבח. יוחנן עבד במוסד כמורה ותמיד כששואלים: איך זה לגדל חמישה ילדים? אני אומרת: עם יוחנן קל לגדל ילדים.

„כתבתי הצגות לילדים — לבית הספר לגן הילדים, לחגיגות בקיבוץ, לא רק כתבתי אלא גם ביימתי וגם דאגתי לכל הסידורים הטכניים. שנים רבות הייתי בוועדת התגים ואף פעם לא חשבתי שאני עובדת שעות נוספות. אהבתי את זה. מאוחר יותר, כשהתחלנו לעבוד בצוותים, שמרתי לעצמי את חג החנוכה. זה היה החג שלי, הצ'ופר הפרטי שלי".

סופגניות נגד טראומות

אינטרמצו: סיפרתי לחנה משער הגולן על גרדה וחג החנוכה שלה, והיא אמרה לי: „כל חיי, מאז שהפכתי לאם, פחדתי מחנוכה. כל חברותי בקיבוץ הכינו סופגניות נהדרות ולי זה אף פעם לא הצליח. זו היתה ממש טראומה עד שיום אחד קראתי ב„דף הירוק" מירשם של גרדה וניסיתי, ומאז אני על הגובה. כל חג חנוכה אני מברכת את גרדה מעומק הלב.

סופגניות של גרדה: מערבבים היטב ביחד: 1/2 ליטר חלב פושר, 4 ביצים שלמות, 1/2 כוס סוכר, 3/4 חבילת מרגרינה, 60 גר' שמרים, 3 כפות רום או ברנדי, כפית שטוחה מלח, קליפת לימון מגוררת. מוסיפים 1 ק"ג קמח ולשים לבצק חלק. מכניסים לקערה מאוד גדולה, כי הבצק עולה ועולה. מכסים במגבת ומכניסים לפחות ל־4 שעות למקרר. לוקחים ממנו את הכמות שזקוקים לה, ומרדדים לעלה בעובי של 1 ס"מ, חותכים עיגולים בעזרת כוס ומניחים על משטח לכמה דקות. מחממים סיר שיש בו שמן עד למחציתו ומטגנים את הסופגניות בסיר מכוסה. כשהשטח התחתון שחום, מסובבים את הסופגניות ומשחימים את החלק השני בסיר פתוח. כוציאים, מפזרים אבקת סוכר ו... אוכלים. הכמות מספיקה לכל החג, כי שאריות הבצק נשמרות מצויין במקרר.

גרדה: „יותר מכל דבר אחר אהבתי לספר לילדים סיפורים, ולא פעם קרה שהתיישבו סביבנו גם מבוגרים והקשיבו לא פחות מהילדים. פעם אמרו לי: גרדה, את מספרת כל כך יפה, ולא סיפורים שמישהו אחר סיפר, אלא סיפורים מחיינו במשק, אולי תרשמי אותם, שגם ילדים אחרים יוכלו ליהנות. אז התחלתי לרשום. אינני סופרת. כתבתי את הסיפורים כמו שסיפרתי אותם. הרבה סיפורים שכתובים בספרים שלי הסתובבו בקיבוץ ואני רשמתי אותם.

למשל הסיפור על הצב של סונקה: היה צב בגן של סונקה. והוא אכל לה את הדליות. נו, באמת, פלא שהיא כעסה? אז סונקה הביאה את הצב לרפת. והוא, הצב, הגיע בחזרה. אז היא הביאה אותו לבית הקברות. גם משם חזר לדליות של סונקה. אז בעלה של סונקה צייר עיגול כחול על שריונו, לקח אותו למכונית והביא אותו רחוק־רחוק מן הבית... אחרי חצי שנה הצב, שוב היטיב את ליבו בדליות של סונקה".

סיפורו של הצב מופיע בספר: „לאסוף סיפורים בחצר".

במשך השנים יצאו 7 ספרי סיפורים והרבה סיפורים התפרסמו בעיתוני ילדים. עבור סיפור שהתפרסם ב„הארץ שלנו" זכתה בפרס אשמן. בעצם, שני דברים גורמים לה אושר רב: לבשל ולאפות לחברי הקיבוץ, ולספר לילדי הקיבוץ.

שאלתי את גרדה: הכל נשמע כל כך מושלם, מעולם לא היית צריכה להתמודד עם בעיות או כשלונות? וגרדה הרהרה בקול רם: „ועוד איך הייתי צריכה להתמודד! בננו בכורנו גרם לנו דאגות גדולות. כשהיה תינוק קפא מוחו הקטן. היה קר מאוד ולא תיממו די הצורך. הוא כמובן מתפקד, אבל יש בעיות. נכדי האהוב נפטר לפני כשנה מדלקת קרום המוח, כשהיה כבן שש. הילד הזה הולך איתי, יומם ולילה. זה הפצע הגדול בקירבי. הכאב נשאר עמוק בלב, אך החיים לא מתחשבים בכך. צריך להמשיך, ויש כל כך הרבה דברים יפים, יפים. להיכנע למחלות, אסונות, זה לא טוב. גם אלה שייכים לחיים"...

בישול ואפייה תמיד היו הובי של גרדה. כשהיתה בחולתא ניסתה את כוחה בבישול דגים כי זה היה המצרך שעמד כמעט ללא הגבלה לרשות המבשלות. כל מה שתנובה לא לקחה מבתי הקירור של הקיבוץ היו מעבירים למטבח. כמעט כל צהריים בישלו דגים וזה יצא מן האף. גרדה המציאה מאכלי דגים שלא בטעם דגים. אספה מרשמים, ניסתה את כולם, וכאשר החברים אהבו מאכל מסוים, רשמה ושמרה.

גרדה: „עבדנו במטבח, לאימו של אחד העובדים היה יום הולדת 50 והחלטנו לציין את המאורע. אני, הרי ייקית בלתי מנוצחת. חשבתי: בגרמניה חוגגים יום הולדת כזה בשתיית בולה. זה משקה מפירות, יין, ברנדי ומי סודה. אבל... שותים אותו בלילה, על קיבה מלאה, לגימה פה לגימה שם. הכנתי את הבולה. כמה בקבוקי יין, כמה כוסות ברנדי, הרבה פירות וכיוון שהיה יום חמסין חום אימים, הכנסתי את הבולה לבית־הקירור. בשעה 10 בבוקר החבר'ה הגיעו, שטופי זיעה, צמאים נורא, ואני הגשתי את המשקה הקר והם שתו, שתו ושתו ונהנו ו... התחיל להיות שמח. התחלנו לשיר, חברה אחת הלכה כזיג זג עם עגלת הריאטה, והריאטה הגיעה לפח האשפה. חברה שנייה התיישבה באמצע החצר והכריזה: מפה לא אזוז יותר. באו חברי המשק ולא הבינו, חשבו שקרה אסון. הביאו את חבורת השיכורים לבתיהם, הביאו את הרופא ועד היום הזה זוכרים לי את הבולה החגיגית".

לפני כחמש שנים התחילה גרדה לאסוף מרשמים של חברות המשק, את המרשמים שנראו לגרדה טובים מסרה לחברות, לבדיקה, וקיבצה את כולם לדפדפת שחולקה לחברי הקיבוץ, להנאתם. דפדפת אחת הגיעה גם אל מירה מאיר עורכת ספרים בספרית הפועלים. מירה, חברת נחשון, הקיבוץ בו היה בתה של גרדה עם בעלה וילדיה. מירה התלהבה, מסרה את העריכה לידי צביה בן־שלום וזהו זה. בימים אלה יוצא הספר לשוק.

צביה: „ישבנו ביחד בדקנו והוצאנו את כל המרשמים שהופיעו כבר בספרי בישולים אחרים. רצינו רק מרשמים אותנטיים של חברינו. דאגנו שלא יהיו כפילויות. חילקנו את המרשמים לשני ספרים: ספר בישול וספר אפייה. דבר אחד בטוח: המרשמים קלים להכנה, מבוססים על תוצרת הארץ וכיוון שאלפי חברי קיבוץ טעמו אותם, אפשר להניח שהם באמת מיוחדים בטעמם".

שמחה במטבח ומבשלת

כל היום הוא לשה, לשה בצק בולים

פינה באוש ולהקתה חוזרים לישראל ★ תיאטרון המחול האמריקני מול האירופי ★ תיאטרון המחול בתיאטרון האבסורד

תיאטרון המחול הרטוב

מאת גיורא מנור

"לו יכולתי לבטא במילים, מהי משמעות המחולות שלי, לא היתה כל סיבה לרקוד אותם".
מרי ווגמן, מראשוני המחול המודרני

ה אם זה עוד סימן לסוף ההגמוניה האמריקנית בעולם? במשך כמעט מחצית המאה, היה המחול המודרני עסק אמריקני מובהק. למעשה, כבר בסוף המאה הקודמת הגיעו לערי הבירה של אירופה "הישנה" נציגות של מחול חדשני, רחוק מן הבאלט החצרוני, כגון לואי פולר (LOIE FULLER), שהקסימה את רואיה בבדים החצי־שקופים, שהפכו במחולותיה לפרפרי־ענק, חשרת־עננים או פרחים נהדרים, בזכות השימוש החדשני באור החשמל, שהיה אז המצאה מפתיעה וכמו הלייזר בימינו. היא אפילו המציאה את הפנסים המאירים מתחת לרצפת זכוכית — כפי שאפשר עד היום לראות בתוכניות בידור רבות בטלוויזיה. או מוד אלן (MAUD ALLAN), שהגיעה בשנת 1907 מאמריקה לווינה ומשם ללונדון — מקום שם גרמה אחר־כך לסקנדל, שאפילו הפרלמנט נאלץ להתערב בו, שעה שהופיעה כשלומית מן הברית החדשה, הרוקדת לפני הורדוס, לבושה רק בענק פנינים... וכמובן איסדורה דנקן, שהפכה לסמל המחול החדש, המשוחרר מכבלי החוקים של הבאלט החצרוני. המחול שלה היה, בעצם, ה"סגנון החדש" שהיה באופנה, מה שנקרא "JUGENDSTIL".

כתוצאה מפלישה אמריקנית זו — וכמובן, משום שהסגנונות החדשים הלמו את אווירת הזמן שהוליד את המודרניזם, את הקוביזם. את המוסיקה שמחוץ לסולמות המקובלים, את הכתיבה האוטומטית ואת הסוריאליזם — היתה אירופה המרכזית, בתקופה שבין שתי מלחמות העולם, לזירת המופעים המרכזית של המחול האקספרסיוניסטי המודרני. זאת, שעה שבאמריקה המחול הקלסי והחדשני כאחד, עשו רק את צעדיהם ההססניים הראשונים, הרחק מתשומת־ליבו של הציבור הרחב, אפילו זה השוחר אמנות.

החל משנות ה־50, ובעיקר בשנות ה־60, שוב הגיע גל מהפכני מארה"ב לאירופה וליתר ארצות תבל. בראש הגל הזה היתה מרתה גראהאם. המחול היה לכוח דינמי בעשור השביעי של המאה ה־20, לאמנות פופולרית, לא עוד נחלתם של אניני־הטעם והמשוגעים לבאלט.

לקראת סוף שנות ה־70 הורגשה באמריקה מעין ירידה בתנופה האדירה של "מהפכת המחול". יוצרי האסכולה הפוסט־מודרנית התקוממו נגד הספרותיות והתיאטרליות המודגשת של גראהאם ובני תקופתה, שוחרי המשמעות הפילוסופית או החברתית, שאותה ניסו לבטא במחולותיהם. בראש הפוסט־מודרניסטים — מרס קאנינגהאם, מצד אחד, ואמנים כאנשי "כנסיית ג'ודסון" (JUDSON CHURCH) מצד שני שביקשו להשתמש בתנועה יום־יומית, במבצעים בלתי מאומנים, בתנועה ברחוב, על גבי דיונות או על פני רפסודות השטות על אגם הם נראו בעיני רבים כאפיגונים של ימי הזוהר הגראהאמיים שחלפו.

הלהקות המודרניות הראשונות באירופה קמו בראשית שנות ה־60, בראש ובראשונה "תיאטרון המחול הנדרלאנדי" ו"באלט ראמבלר" הלונדוני, שהזמינו את טובי היוצרים המודרניים מאמריקה ליצור עבורן. וראי אין זה מקרה, שגם בארץ קמה להקת בת־שבע דווקא בשנת 1964, אחרי הניסיונות הראשונים של אנה סוקולוב ו"התיאטרון הלירי" שלה בתל־אביב בראשית שנות ה־60. אבל בארץ היה המצב שונה מזה שבאנגליה או בצרפת. אצלנו מעולם לא שלט הבאלט הקלסי, והכל היו מורגלים לשפת־התנועה המודרנית, האקספרסיבית והאישית של גרטרוד קראוס ובני דורה, שהביאו לישראל את אמנותם החדשנית, כשעלו ארצה בשנות ה־30.

התנועה ההיסטורית של המחול החדש לא היתה חד־סיטרית: אחרי הסנוניות הראשונות מאמריקה, התפתח הסגנון החדש דווקא במרכז אירופה, תוך סימביוזה עם יתר האמנויות, על־ידי אישים כגון רודולף פון לאבאן ומרי ויגמן. אחדים מתלמידיהם, כמו הניה הולם, היגרו לארה"ב, והחלו ללמד שם, אך כיום אין האמנים האמריקנים נוטים להדגיש השפעה זו ונוח להם להשכיח אותה.

בו־בזמן שבאמריקה הלך המחול המודרני של שלהי תקופת גראהאם אל המופשט, אל התנועה כשלעצמה, מנותקת מבימתיות ומסרים — חלה התפתחות מפתיעה בגרמניה המערבית בכיוון הפוך. קורט יוס (KURT JOOSS), ששב לגרמניה אחרי המלחמה, ניהל את בית־הספר "FOLKWANG" בעיר אסן. ממנו יצאו היוצרות, שהעניקו תנופה חדשה למחול המודרני, ויצרו מה שכונה במשך הזמן כ"תיאטרון־מחול". השמות המרכזיים של התנועה החדשה הלא הם פינה באוש, ריינהילד הופמן, סוזאנה לינקה. הנס קרסניק ובני דורם.

כיום, כשבאמריקה מרבים לדבר על משבר המחול המודרני ועל "סוף הגל המהפכני", צצות כפטריות להקות נסיוניות ומימסדיות בכל רחבי אירופה המערבית, מהצפון דרך הולנד, בלגיה, צרפת, שווייץ ואיטליה. כולן, במונחים כוללניים רחבים, משתייכות לזרם "תיאטרון המחול". כשם שבראשית המאה כונה המחול החדש "מחול גרמני", שב המושג "תיאטרון המחול הגרמני" להיות מקובל כיום.

הפער בין גישתם של אמנים ומבקרים בארה"ב ובאירופה הולך ומתרחב. ההפשטה, התנועה לשמה, ללא שובל אסוציאטיבי "ספרותי" או דרמטי, מיסודו של מרס קאנינגהאם — ובבאלט החדש זו של באלאנשין — היא כיוון־ההתפתחות המרכזי באמריקה. ואילו באירופה, אפילו יוצרי הבאלט, כגון מוריס בז'אר, ג'ון נוימאייר ויירי קיליאן מושפעים במודע או שלא במודע מ"תיאטרון־המחול". פער זה גורם לכך, שיצירות המלהיבות את הצופים באירופה, זוכות לקטילה רבתי, כשהן מוצגות בניו־יורק.

להקות אמריקניות, המגיעות ל"עולם הישן" (מלבד אולי "פילובולוס" ויוצאי חליציה, כמו "מומיקס" או להקת "ISO" החדשה של דני עזרלו, שצמחו בקרבת מקום לעבודותיה הבימתיות כל־כך של אלווין ניקולאיס) — משאירות רושם של אלגנטיות מנוכרת, של קרירות ואסתטיציזם לשמו, שעה שהן מסירות באירופה, או אצלנו (אם נרצה או נמאן, אנחנו במידה רבה חלק מאירופה, במובן המסורת התרבותית, למרות האמריקניזציה הגלובלית וגוברת שלנו, תופעות "אמריקניות", כגון הפיכת ועידה מפלגתית לליל סבנו עם בלונים ו"מנורות". של "הטעמהו" ("השטים"). עדיין מתקבלת אצלנו כמשהו וולגרי, שמה, לא שייך לעולמנו הרוחני, ממש כפי שאירופה דאגה הצפייה בעיני הקהל האירופי לפני כמעט מאה שנה...).

קורט יוס כאבי־העשבט

ל פני זמן קצר הזדמן לי להיות נוכח בכמה מופעים, שנערכו באיזור הרוהר שבגרמניה המערבית. כולם במסגרת פסטיבל וסטפאהלן. כולם יחד וכל אחד לחוד (וכפי שאוהבים עורכי־הדין לנסח זאת בחוזים) שופכים אור על היבטים בסיסיים שונים של תיאטרון־המחול בן־זמננו, שכדאי אולי לברר לקראת שובה של להקת פינה באוש מהעיר ווּפרטאל לישראל בראשית חודש ספטמבר. (היכל התרבות בתל־אביב, ב־9,8,7 ו־10 בו.)

לעיר אסן להקת באלט, שאינה מצטיינת במשהו מיוחד. אולם, ברפרטואר שלה "ערב קורט יוס" שלם, שהפתיע אותי — למרות שהייתי, בעצם, מודע לכך בצורה כללית — באמצעים בימתיים ודרכי מחשבה קדם־באושיים. כאילו היה, למשל, הבאלט של יוס, "העיר הגדולה", מעין גירסה קמאית של עבודותיה של באוש.

הדבר אמור בראש ובראשונה — מלבד עצם העניין בבעיות אנושיות בתוך המרקם החברתי — בשימוש בריקודים חברתיים (סלוניים) לעיצוב יחסים אנושיים והגדרה מעמדית, הוואלס, או הפוקסטרוט, הטנגו וכו' הם מערכת קווי־הרוחב וקווי־האורך, שעליהם מצייר הכוריאוגרף את ההתנגשויות או ההתקרבויות בין הדמויות. ממש כך נוהגת לעשות פינה באוש.

כבר בשנת 1935 כתב קורט יוס: "המשמעות של כל אמנות היא פיאור האינסופי או ביקורת העכשוויות האנושית; או לפעמים בשורת הבאות, המסתמנות במציאות בצורת חלום או שאיפה... התיאטרון בן־זמננו מכיר בעיקר שתי דרכים לתיאור נושאיו: דרך הריאליזם ודרך הדמיון. הדרך הראשונה שלטת בתיאטרון המערבי הדרמטי. השנייה, לעומת זאת, היא דרכו של התיאטרון 'המסוגנן' — תחום רחב, שאליו משתייכים גם התיאטרון של המזרח הרחוק, ובמערבי, קודם כל האופרה ועוד יותר מכך תיאטרון־המחול".

מחול האבסורד

ב גילוי השפעתו של יוס על פינה באוש ובני דורה אין משהו מפתיע, שהרי יוס היה המורה הגדול כמעט של כל יוצרי תיאטרון־המחול הגרמני החדש.

המרכיב השני, שניכר בעבודותיה של פינה באוש, היא הדרמטורגיה של תיאטרון האבסורד. יוצרי תיאטרון האבסורד — החל מבקט דרך יונסקו וחבריהם — שחררו את התיאטרון מכורח העלילה הרצופה, ה"מנומקת", הפסיכולוגית. היות שהם ראו בחיים עצמם משהו שאינו שואף לאיזו הרמוניה או אידיאל עליון, שקבעו אלים כלשהם אשר חסר משמעות מעבר לעצם קיומם של החיים, לא היה עוד צורך ב"הנמקה" הגיונית של האבסורד הקיומי. תחת ההשתלשלות הסיפורית בא החזרה (למעשה: מוטיב ווריאציות), [illegible], המורה על פי רוב, הכפייתיות, והדחף הייצרי כמעצב החיים.

ואת כל אלה מיטיב המחול לתאר יותר מן המלה המושמעת בדיאלוג של התיאטרון הריאליסטי. החופש שניתן לתיאטרון־המחול לעומת אחיו המדבר הוא של סופר־ריאליזם, של אירועים ללא פרשנות, של התרחשויות כשלעצמן ובפני עצמן.

וזה כוחו של תיאטרון־המחול מבית מדרשם של פינה באוש, ריינהולד הופמן ועמיתיהם.

אכזריות שלא לשמה

יש מידה גדושה אכזריות ביצירות של פינה באוש. וכוונתי גם לאכזריות במובן מטבע־הלשון, שטבע אנטונין ארטו הצרפתי [illegible] פשוטה. ארטו דרש "תיאטרון האכזריות" בשני מובניה של מלה עברית "דרש": גם כפרשנות וגם כתביעה. פירושה של אכזריות אצלו היא התייחסות חסרת מעצורים לעיקר, למכאיב, [illegible] כן וחושפני, לאו דווקא לעינויים או למעשי־זוועה, וגם לקיצוניות בימתית, שתפקידה להכריח את הצופה להתייחס רגשית, ובצורה מסעירה ועמוקה למתרחש על הבימה. ההתאכזרות ניכרת בתיאטרון־המחול החדש בשני המובנים הללו, ממש כמו במופעי הבוטו.

בשני המופעים שראיתי לאחרונה, ביצירתה של ריינהילד הופמן "נסענו" ("VERREIST") וכן ב"שתי סיגריות דולקות כחושך" ("TWO CIGARETTES IN THE DARK") של פינה באוש, אפשר היה להבחין במרכיב נוסף, המקשר בין הבוטו לתיאטרון המחול. כוונתי לשימוש בחומרים בלתי־מקובלים על הבימה, כמו מים, צמחייה, בעלי־חיים או חול, עלים או אדמה. ב"1980", הבימה מכוסה בדשא אמיתי, חי.

זהו תיאטרון "רטוב" (אפילו אם מדובר במשהו יבש כמו חול, כפי שאפשר היה לראות בעבודתו של אילן לשם ב"גוונים במחול").

אצל ריינהולד הופמן נושאים אחדים מהמשתתפים גושי קרח מרובעים, קשורים לגבם בעזרת ריתמה, ההולכים ונמסים במשך המופע. אולי הם דימוי המעיד על רגשות, שנמסים לאט־לאט בנפשנו, אולי סמל לקרח של קרירות וניכור, המפרידים בין אדם לחברו. ואגב, עצם הדו־או־הרב־משמעיות של סמלים אלה שייכת לסגנון תיאטרון־המחול, שאולי היתה פגם כביכול, לו דובר על תיאטרון "רגיל", אבל היא בהחלט יתרון בעיני.

אצל פינה באוש ההתרחשות כולה מוגדרת על ידי שלושה קירות לבנים, כמין טרקלין מוזר, שחלונות מצויים בכל קיר, ומאחורי הזכוכית בצד ימין נוף מדברי עם קקטוס גדול, מאחור גן טרופי שופע צמחייה ירוקה ומשמאל אקוואריום ובו דג חי, שאחד מהמשתתפים במופע נכנס להתרחץ בו, בחברת הדג, וחוזר לבימה נוטף מים.

כל מי שראה את "פולחן האביב" של באוש, (שבוצע בשעתו בסיורה הראשון בישראל), זוכר בלי ספק את הכבול הרך הפרוש על ריצפת הבימה, המשתיק את צעדי הרקדנים, ונדבק לגופותיהם המזיעים. במופעים אחרים שלה היא כיסתה את הבימה במשטח של מים, בשדה ציפורנים, או בענפי עצים יבשים. ואילו אצל הופמן ב"נסענו", הבימה כולה היא שיפוע ענקי, ועליו מגולל או נפרש שטיח, המשמש להתגלגלות, ומן השיפוע ניגרים מי הקרח הנמס ונקווים בתחתית, שם מחליקים, כמו ילדים על ריצפת המקלחת, האנשים, ונרטבים.

עד היום, למרות שבקולנוע או בטלוויזיה אנחנו רואים הכל כהתרחשויות מציאותיות, אפילו אם הדבר בגדר הבלתי אפשרי, נהנה הצופה מנטורליזם פשטני של מים זורמים, של קומקום רותח "על באמת". וראה, למשל את המחזה "גשם" ב"תיאטרון הקאמרי". אבל השימוש במרכיבים נטורליסטיים בתיאטרון־המחול החדש משמש מטרות אחרות לחלוטין. יש בו גם הדגשה של ממשות וגם רצון להעמיד את הדמויות (ועל ידי כך גם את הצופה החש אמפאתיה) במצב מביך. אולי זה שייך גם לחיבת הכוריאוגרפים הללו לסצינות בהן מתהלכים הרקדנים/שחקנים בתחתונים או ששמלותיהן או מכנסיהם מופשלים. כי לא מדובר כאן בעירום אסתטי לשמו, בהתפעלות מגוף האדם. כי אחד הסימנים המובהקים של תיאטרון־המחול החדש ובכך הוא דווקא קרוב לתפישה האמנותית של הפוסט־מודרניזם האמריקני,) הוא השימוש ברקדנים לא־צעירים, לא יפים, "ממשיים", מכל הצורות והמידות, שמנים ורזים, כפי שתפגוש ברחוב.

המופע שפינה באוש מביאה הפעם ארצה שמו "1980". תחילה לא היה לו שם כלל. הוא נקבע רק לאחר מעשה, כדי שתהיה "ידית" לציין אותו מיתר עבודותיה. ואין זה מקרה. כי בעשור האחרון נוטים יוצרי תיאטרון־המחול האירופי לפתח, לרוב תוך שימוש באילתור של המבצעים, רצף של אסוציאציות שאינן מוגדרות על ידי נושא ספרותי או רעיון כולל. ולכן גם הכותרת או השם מאבדים מחשיבותם ונוצרים, בעצם, רק למען הנוחיות האדמיניסטרטיבית. ולכן גם התיפוש אחרי משמעות כוללת — "הרעיון המרכזי" החביב על מחזאים — מיותר. אין מה לסכם ו"להבין".

הפער הניכר, שנוצר בין המחול העכשווי בארה"ב, המתפתח בכיוון האבסטראקט הצורני, מבית מדרשם של מרס קאנינגהאם או באלאנשין, ואם תרצה גם תווילה תארפ (TWYLA THARP) או לורה דין (LAURA DEAN), לבין מה שנוצר באירופה המערבית מסמל, לדעתי, לא את סוף המהפכה, ואת התנוונותו של המחול המודרני, אלא את העברת הפרימאט חזרה ל"יבשת הישנה", מקום שם צמח המחול המודרני בראשית המאה.

אולי אין זה מקרה, שגדול היוצרים הפועלים כיום באמריקה, רוברט וילסון, שבעבודתו ניכרים סימנים רבים של תיאטרון־המחול האירופי, כגון השימוש בזמן המואט, הזוחל בחלומיות, הדימויים הסוריאליסטיים, עובד לאחרונה בעיקר באירופה.

גם הוא אוהב, ממש כמו פינה באוש, להכניס לבימה מיני בעלי־חיים, המזכירים את תמונותיו של הצייר רוסו, תנינים או פרות, סוסייאור וסתם יצורים דמיוניים כדינוזאורים וכדומה, גם זה אמצעי בימתי "רטוב" בעיני.

אפשר בהחלט לקבוע, שתיאטרון־המחול הרטוב משגשג באירופה, שעה שאמריקה פונה יותר ויותר אל הבאלט, אל התנועה לשמה, אל הצורניות. וגם זה, כמובן, בסדר גמור. ואפשר לעקוב אחרי ההתפתחות הדיאלקטית של שינוי תוך ניגודים, ללא כל צורך לקבוע עמדה, וליהנות משני העולמות. ■

1980

כוריאוגרפית פינה באוש

שמה של היצירה, "1980", הוא פשוט ציון הזמן, בו נוצרה. ובעצם עבודה זו היא המשך עקיף של חקר החלל הבימתי, בו החלה פינה באוש בעבודותיה **"חצר־הפגישות"** (KONTAKTHOF) ו**"אגדת הטוהר"** (KEVUCHHEITS LEGENDE) היא מכניסה את "החוץ" פנימה. שוב חשופה הבימה עד קירות התיאטרון, והרצפה שלה מכוסה הפעם במרבד של עשב אמיתי, חי, המכניס לתיאטרון ריח של דשא, לח, וזו דוגמה נוספת לנסיונות של תיאטרון־המחול לפעול על כל חושיו של הצופה.

התנינים מ"אגדות הטוהר" וסוס־היאור מ"אריות" הם הפעם פוחלץ של צבי, הניצב בפוזה אידילית. החוץ ופנים הבית התחלפו מקומות; הבימה הפכה לשדה פתוח של משחקים. מהו הטבע ומה האמנות? – הגבולות בין השניים ניטשטשו.

במשך יותר משלוש שעות מציגה הלהקה, בתוספת קוסם ואקרובט, מזדקן, את הנושאים המוכרים של באוש: משחקי־ילדים וזיכרונות ילדות, שיחה קלה במסיבה חברתית, טקסים ומוסכמות של החברה הבורגנית וכן הבדידות, הנלווית לצורות התנהגות ריקניות אלה. "1980" היא המשך החפירות הארכיאולוגיות של פינה באוש, שמטרתן לגלות את המוטיבציות, שגרמו פעם להיווצרות אופני התנהגות חברתית, שכיום הם מאובנים וחסרי משמעות, וממש כמו הארכיאולוגים, משתדלת פינה באוש לגלות ולהעלות אל פני השטח את הגוף החי על כל רגשותיו.

מרפיבים מוכרים מופיעים לפתע בצורה מפתיעה, ומגלים אפשרויות בלתי צפויות. יכולתו של תיאטרון־המחול להתקרב אל חיי היום־יום, מאפשרת צירופים מעניינים, העשויים ממחוות פשוטות של תקשורת בינאישית. בצירופים אלה יש משום הפיכת סולם הערכים: החשוב נעשה טריוויאלי, ואילו השולי ערכו שלה, האישי הופך לכללי והחברתי לפרטי, זיכרונות מעורבים בטקסים מקובלים.

עיקרון זה של ערבוב הנשגב עם הנמוך קובע גם את המוסיקאלי של היצירה. שירים שקספיריים אנגליות עתיקות מספקים אווירה רצינית ואילו קטעי מוסיקה קלה ומוסיקה מהסרטים, לעומת זאת אווירה של עליצות וקלילות.

הפתיחה של "1980" מוצגים טקסי־ילדות ילדות. בסצינה אחת אחד הרקדנים יושב לבד ובולע כפות של מרק, (וברקע אנו שומעים בפס־ לאמא, אחת לאבא, אחת לדודה מרגריטה...") נכנסת דרך אולם הצופים, בתגיגיות ותנועות ויחסם הכמעט עוין לצופים, משתנה למשהו גבי. וכרגיל אצל באוש, המחוות מוגדלות עד אליות, מוגזמת של רביו, או זוכות לניתוח של הפרטים, כמו בתצלום־תקריב (CLOSE

אנשים מתכנסת למסיבה, אבל אינה חשה גבי הדשא. כניסותיהם הטקסיות מנוגדות אשה בודדת חוגגת את יום הולדתה, ובהעדר שיר לה "יומולדת שמח", היא שרה לעצמה, אחרת מישהו תוקע גפרורים בין אצבעות רגליו אותם, הבדידות מכתיבה התרחשויות מוזרות, בו מכריז מישהו על אהבתו ל... כיסא, לא מאחורי החיצוניות המכובדת נתרוקנו הבינאישיים מתוכן. מחול פולונייז של הקבוצה ריקנות זו.

של "1980" הוא, למעשה, הבדידות והנטישה, החיים מילדות דרך הנעורים אל הבגרות אל קץ החיים. מהלך הזמן מתרחש, למשל, הצבת אלה מול אלה את תנועותיו של המתעמל על המקבילים והמחול של צעירי הלהקה, או השיר "מה קוסם מארץ עוץ" מפי ג'ודי גארלנד, שהיתה בת 16, ושנית, כשהוקלט סמוך למותה, על הקשת בענן היה כבר שבור, רק הד קלוש למה שהיה פעם.

גם הצחוק, המתוזמר היטב, אין בכוחו לחסות את הצער והפחדים. תחושת האבדן, ההפסד, היא נושא מרכזי בעבודה זו. הגעגועים לילדות מעוררים את הנהייה לאושר. אחת הנשים נזכרת, איך אביה היה מלביש אותה. אחרים מדברים על פחד־לילה משודדים, ומנדנדים את עצמם, כדי להירדם. לצלילי שיר־ערש מרשה אחד הגברים לאחת הרקדניות לטפוח קלות על אחוריו החשופים. אחר שר שיר־ילדים.

כל אלה שרידים מאותם ימים, בהם לבקש משאלות היה עדיין משהו "הגיוני". ומה שנראה לאדם מבוגר כחסר חשיבות, הוא בהחלט לוגי בעיני ילד.

ב"1980" מנוצלים ניגודים בין רגעים של שלווה ורוגע לבין הרשרוש הקדחתני של אירועים רשמיים, הרקדנים ניצבים קרוב איש לרעהו, מוחים דמעה מעיניהם, בתנועות זעירות, מהירות, ואחר כך מותאים כף בדממה, עד שהחזרה על מחוות אלה נעשית למחול של אבלות.

וברגע שהרגשות גואים, הופכת אותם באוש למחול – אמצעי בו היא משתמשת בעבודתה זו במידה רבה יותר, משעשתה זאת ביתר עבודותיה האחרונות. זה תמיד מתחיל באשה בודדת, המחוללת לה ברקע, לבדה, כאילו היא מנסה להיזכר בתנועה, שכמעט שכחה. רגעים אלה של מחול־יחיד, לעומת הקבוצות הפורמאליות הגדולות, נמשכים לכל אורך היצירה, ומזכירים את המחול בעל התנופה, עם הזרועות החובקות את החלל, שב"קפה מילר". שואם של מחולות אלה בסולו של הרקדנית, כשהפרטנר שלה אינו אלא ממטרה, המשקה את הדשא. אבל התנופה של המחול מתפוגגת עד מהרה. וכשם שהמלה המדוברת נכשלת בתפקידה הקומוניקטיבי, כך כושל גם המחול. מה שתיאטרון־המחול מנסה לבטא, אינו עוד איזו צורה מקובלת. הכרחי לגלות את מסריו מתחת לשכבות המאובנים הנאספות מעל לתנועה הנראות. והסולו של הרקדנית עם הממטרה הוא גם בגדר תזכורת לימים, בהם היתה פינה באוש משתמשת ב"צורות כוריאוגרפיות" מקובלות, באופן המסורתי.

יש ב"1980" תזכורות לעבודות קודמות שלה. כמו למשל המלך – שהוא עכשיו עירום – עם כתר־קרטון על ראשו, שהופיע ב"רנטה מהגרת".

בחלקו השני של המופע נעשית הסיטואציה דחוסה יותר ויותר. ניכרים משחקי־חקירה ודרישה, ותצוגות ראווה של סבילות. מילים בודדות מסמלות ארצות, כגון "שופן, וודקה, ניז'ינסקי" את פולניה או "ג'ון וויין, האמבורגר, קאדילק" את ארה"ב. אחד הרקדנים בשורה האחורית של הקהל תוקר את עמיתיו על פחדיהם, והם נאלצים לצעוק בקול רם יותר ויותר, כשהם נסוגים לעומק הבימה. שאלות בדבר צלקות שבגופם הופכות למעין תחרות משונה, בה מנצח זוכה למחיאות־כפיים וזרי פרחים.

מצבים יום־יומיים הופכים לשרשרת של אילוצים. השתזפות בחברותא הופכת לתצוגה קומית של חשיפת אבר בודד זה או אחר לשמש, כשכל היתר מכוסה היטב, עד ללוליינות ממש.

הצחוק קופא, על פי רוב, על שפתי הצופים והרקדנים כאחד. כמו במבחן־בימה, מצטווים הרקדנים לחייך, לקפוץ, ליצור שורת־מקהלה, להציג לראווה את רגליהם, לשוחח על דינוזאורים, להשמיע צירופי־מילים קשים להגייה. זו מעין קריקטורה של האקסהיביציוניזם הבימתי.

משום שתיאטרון־המחול של פינה באוש דן בתופעות מסוגים שונים כל כך, יש בו מידה רבה של העדר מטרה מוגדרת, מרכזית, וזה מרענן. אין היא מנסה לבטא משהו שמחוץ לעצם ההתרחשות הבימתית הנראית לעין. מה שנעשה על הבימה אינו "מסמל" משהו אחר, ההתרחשות עצמה ומה שהיא מעוררת בצופה – הוא עצם המסר שלה.

באוש הופכת חוויות נזכרות לצורות אסתטיות, ובזאת היא מסוגלת לתאר בצורה חריפה ללא תקדים את המרכיבים הבלתי ניתנים לגישור שבמציאות, את הניגודים שבין ההגיוני ולבלתי הגיוני.

תקציר רשימתו של נורברט סרבס, מתוך ספרו על פינה באוש

כל יום

5.8.88—11.8.88
מוסף רדיו וטלוויזיה

שישי טלוויזיה

5.8.88

09.00 עד כאן רצף דפי הטלטקסט.
09.05 שעת כושר.
09.15 רכבת ההפתעות
09.40 נילס הולגרסון פרק 25.
10.05 רחוב סומסום פרחים לשבת.
10.35 חץ וקשת פרק 24 ואחרון. גסלר תופס את השלכון ומוציא להורג את אשתו של טל. טל השבוי מוצא מסתור בחווה ובנו מתיו מתגייס לחיילות גסלר בתקווה לנקום בו.
11.00 זה רק וויליאם פרק 24.
11.25 סרט קולנוע: „אנשי הישימון". אב ובנו בן הסלוש יוצאים למסע מחנאות בהרים.
13.30 עד כאן, רצף דפי הטלטקסט.
13.35 הי בינבה.
13.45 והויזה שידור חוזר (כ).
14.40 היהלום שבכתר. פרק 2: דפנה מנרס והארי קומאר נפגשים בגני הביביגאר. הם הותקפו ע"י כנופיה ודפנה נאנסה. רונלד מריק עוצר את הארי קומאר בחשד לפשע. דפנה בהריון. היא מחליטה להשאיר את התינוק.
15.30 מפגשי בראשית. פרשת עקב. שיחתו של הרב נחום רבינוביץ.

סנדי דניס, המורה ב„מעלה המדרגות היורדות" (21.15)

16.00 ערב חדש מוסף לשבת. מנחה: דן מרגלית.
16.30 קיצור החדשות (ערבית).
16.32 ספינת האהבה.
17.20 לקט שירים (ערבית).
17.30 סרט ערבי.
19.20 על המרקע (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 שבת שלום. תכנית לליל־שבת, בהגשת אלעזר שטורם. נושאים מתוך פרשת השבוע, הנוגעים בענייני אקטואליה. הערב פרשת „עקב".
20.15 יומן.
21.15 סרט קולנוע במעלה המדרגות היורדות. (ראה הפניה).
23.20 ג'ייק והשמן — שם הפרק: „הפשע שכמעט השתלם". „השמן" מטפל בהבאתה לדין, של גרושתו של עורך־דין ידוע, החשודה ברצח. אבל לו ולג'ייק סיבות לחשוד שעורך הדין הוא שהמציא את הראיות נגדה.
00.10 פסוקים לשבת חדשות.

ערוץ 2

18.33 ימי האביב של מיס ברודי. פרק רביעי.
19.30 על כל התופה: „צניחה חופשית".
20.24 החיפושית הקטנה, תהליך עשייה של סרט פירסומת.
20.30 אילתורים. הסימפוניה הוושינגטוני מארח את אלברטה האנטר.
20.57 שירים עבריים של חוה אלברשטיין, סי היימן, ושירים מתוך „סלאח שבתי".
21.10 ננה (פרק ראשון).

סרט קולנוע: „במעלה המדרגות היורדות". סיפורה של מורה צעירה, נמרצת ובעלת אידיאלים, בבי"ס תיכון בניו־יורק. היא לוהטת להנחיל לתלמידיה את קסמי הספרות האנגלית. אולם המציאות קשה: התלמידים הם ילדי מצוקה ורובם ממשפחות הרוסות, שהלימודים אינם בראש מעייניהם. משתתפים: ס. דניס, ג'ין הייווארד, ואלן אנמארה. שעה — 21.15

שבת טלוויזיה

6.8.88

16.00 הזאב המעופף — שם הפרק: „ירושת המיליונים של סנטיני".
16.50 קיצור החדשות (ערבית).
17.00 סרט צרפתי — חמש הדקות האחרונות: „רצח בשרביט". יקרוול הבלש נקרא לחקור רצח בקרב קהילת המהגרים הקאמבודים בפריס. החקירה מסובכת הפעם במיוחד כי הקאמבודים אינם משתפים פעולה וגרים בשכונות משלהם.
18.30 שבועון הטלוויזיה — תכנית העוסקת במגוון אירועים מן העולם. (ערבית).
19.00 ערב טוב — והפעם: ג'וקי ארקין ולהקתו, סמיר שוקרי, סוזנה ויבל ואברהם סלמן בקטע מוסיקה, להקת הארמון היווני, רנה ורנטו, אוסאמה חלבי עם הרקדנית יסמין, להקת דובדבני הבר מאנגליה.
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 ספורט: משחק השבת.
20.55 הגיע זמן לשון, בפינת הלשון השבועית של אבשלום קור נשמע על „היוומה מתחדשת".
21.00 מבט לחדשות.
21.35 לחץ רם — סדרה קומית. הפרק הרביעי: „שמרי לי את הריקוד האחרון". ד"ר שרידן אינה בטוחה כלל שתוכל לצאת לפגישה ולהשאיר את חדר המיון באחריותו של ד"ר שיינפליד. אחרי שהוטרד בבשורה שבישרה לו אשתו לשעבר, שהיא „חשה" בריון.
22.00 צירופים (ראה הפניה).
22.40 סרט טלוויזיה נומי נומי (ראה הפניה).

ערוץ 2

18.33 צ'ארלס דיקנס — יצירות מופת: ניקולאס ניקלבי. (חלק א').

לורן האטון, בתפקיד ראשי בסרט „נומי, נומי" (22.40)

18.56 רגע לפני על סרטים חדשים: רשיון לנהוג ארתור
2. ג'תקלה מופלאה — 2.
19.00 המופע המלכותי.
19.30 מאחורי המסך. פרק שביעי ואחרון.
19.54 רגע לפני. על הסרט המצליח ביותר בימים אלה בארצות הברית: מי הפליל את רוג'ר ראביט.
20.03 דרמה קומית ארוין.
21.25 אוסף להיטים של פרינס. בין השירים שיושמעו: נערים ונערות. סימן הזמן ו[illegible] האלפבית.

„צירופים". נושא התכנית — למדעותה של האשה ביהדות. בתכנית תוקרן הדרמה „הבתולה מלודמיר", על־פי תסריט של אברהם בן־מלך, ובהשתתפות השחקנים דוה אורטמן, אברהם פלטה וסיני פתר. בעקבות הדרמה יתקיים דיון בהשתתפות התסריטאי, האנתרופולוגית תמר אלאור והרבנית יעל צדר. מנחה חיים זיסוביץ. שעה — 22.00

סרט טלוויזיה: „נומי נומי", חייה של תובעת מחוזית צעירה עומדים בסכנה, לאחר שהייתה עדה למעשה פשע, אך שאינה זוכרת דבר ממה שראתה. דרמת מתח שלתוכה משתלב סיפור אהבה בין התובעת הצעירה לידידה הרומא. משתתפים: לורן האטון, בן מרפי. שעה — 22.40

ראשון טלוויזיה

7.8.88

09.00 עד־כאן, רצף דפי הטלטקסט.
09.05 שעת כושר.
09.15 רובין הוד סרט אנימציה לפי הסיפור הקלאסי של האביר רובין הוד מיער שרווד, היוצא למשימות קרב עם המלך, וניזון מידיעות שמגיעות אליו מאהובתו, מריאן.
10.05 פרפר נחמד. ארץ ישראל שלי.
10.30 פיג'. סרט קצר המספר על סבתא זקנה, חולה ועוזרת המואשפזת בבית אבות.
10.55 זה רק וויליאם, פרק 25.
11.20 אנחנו ושכנינו/ דפי טלטקסט על מושגים בסכסוך הערבי־ישראלי.
11.25 בעלי החיים המופלאים.
12.10 טלפופ: להקת האיף.
14.00 עד־כאן, רצף דפי הטלטקסט.
14.05 אותלו. זפירלי ואנשי צוותו בהפקת הסרט על האופרה אותלו. צוות הבי־בי־סי. עוקב אחרי פלאסידו דומינגו.
15.30 שעת כושר.
15.40 שביל באמצע שביל בצד: עמק החולה.
15.50 מאתיים שניות להרסה נעורים.
16.00 הקוסם מארץ עוץ, פרק 25.
16.23 אנחנו ושכנינו, דפי טלטקסט על מושגים בסכסוך הערבי־ישראלי.
16.25 כך היו חיינו, פרק 24.
17.00 ערב חדש — מנחה: דן מרגלית.
17.30 שמיניות קיץ מלילות יפו. בהשתתפות: להקת רמבטיקו מיוון, מריו'ס ממקסיקו, אהוד בנאי, התל־אביבים, ליצני תאטרון מהרבא. שירה גרא ודליק ווליניץ משוחחים עם דייגי הנמל.
18.00 כוח המחץ — סדרה חדשה. פרק ראשון: נקמת קוברה.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 עם הכוכבים (ראה הפניה).
18.45 חידושים והמצאות. 1. חיתוך בסילוני מים וחול. 2. שלד מקיפולי נייר (ערבית).
19.00 יומן השבוע (ערבית).

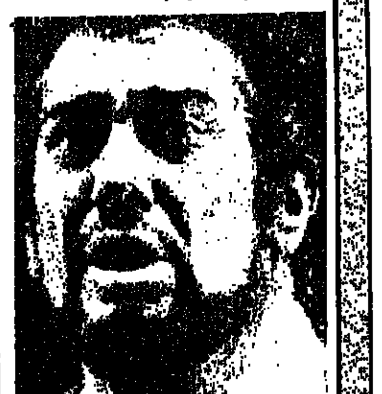
פלסידו דומינגו, בסרטו של זפירלי „אותלו" (14.05)

20.00 כותרות מבט.
20.02 אלף, שם הפרק: יש לי בעיה.
20.30 להיט בראש, מצעד הלהיטים העבריים על פי מצעד הפזמונים של רשת ג' בהשתתפות קהל.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 לקראת שידור.
21.50 שושלת — סדרה, הפרק ה־96: ג'ף מנהל פרשת אהבים עם ניקול. אמנדה מתחילה עם דקס. קריסטל ההרה נופלת במדרגות ומאבדת את הכרתה.
22.40 יש מקום. הפעם נארח את הפרופסור אליה לייבוביץ ממצפה הכוכבים שבמצפה רמון. משוחחת עמו ערנה סאר.
23.10 חופשי על הבר. שם הפרק: המאמן מחזר. המאמן ארני מפתיע את הכול ביוזמת לחיזור שהוא נוקט כלפי נינה, שכנתו החרשה והמושכת.
23.35 פסוקו של יום
חדשות הלילה.

ערוץ 2

18.33 הרפתקאות הדבורה מאיה.
18.58 רגע לפני... על משפחה המגדלת חיית בית שהיא גם חית שעשועים...
19.00 דארל ברוסיה. פרק אחר עשר: ילדים בטבע.
19.27 רגע לפני... סקירה על המחלה המוחית — מחלת ה„אלצהיימר".
19.30 חופשי חופשי פרק 17: קרן הפשע.
19.55 פינת המתכונים: שעת תה מתכוני תה לסוגיו השונים. וכן מתכוני עוגיות.
20.08 נקודת זינוק תוכנית הספורט.
21.00 שירים.
21.40 קליפ מי יודע?
21.45 שירים של ג'ונה שונה, טיטוס ואחרים.

„עם הכוכבים". הזמר סטיב ויינווד, שמאחוריו קאריירה מוסיקלית מגוונת של 25 שנה, שב ומתחדש בסגנונו. בשנת 87' זכה ויינווד בשני פרסי גראמי בארה"ב, שם זכה להצלחה גדולה בשנות ה־80. בתכנית קטעי מוסיקה מתקופת פעילותו האחרונה של הזמר. שעה — 18.32

שני טלוויזיה

8.8.88

09.00 עד כאן, רצף דפי הטלטקסט.
09.05 שעת כושר.
09.15 רכבת ההפתעות.
09.40 נילס הולגרסון, פרק 26.
10.05 מה פתאום, תכנית כבקשתך.
10.30 חופשי חופשי, עד־כאן קיץ.
10.35 איים בזרם. סרט ע"פ ספרו של ארנסט המינגווי, המצייר את מערכת היחסים בין אב שעזב את ביתו ובין ילדיו משתי נשותיו לשעבר.
11.00 זה רק וויליאם, פרק 26 ואחרון.
11.25 אנחנו ושכנינו, דפי טלטקסט על מושגים בסכסוך הערבי־ישראלי.
11.30 סרט טבע: אגדת ציפור הברקים. על עוף השולט על ירידת הגשמים ועל שטפונות הנהרות.
12.15 טלפופ: אלטון ג'ון.
14.00 עד כאן רצף דפי הטלטקסט.
14.05 אבירי האל, פרק 12.
15.00 קשר משפחתי. בעיות בנישואין שניים. בתיה ברק, עודד תאומי, אמירה תאומי ודנה ורבין במשחק תפקידים עם זיוית אברמסון.
15.40 שעת כושר.
15.50 מאתיים שניות לרשות הדואר.
16.00 והויזה, שידור חי.
17.00 ערב חדש, מנחה: רפי רשף.
17.30 זרבובים. (הפרק האחרון).
17.40 סדרת דרמת מתח — אימה בשכונה. (ראה הפניה).
18.25 פסוקו של מקום: מבט אל גס הרים.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 ספורט (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 מלך הכיתה. שם הפרק: איך לא היינו. במסגרת משימה לכתוב חיבור על העיר ניו־יורק צ'ארלי. מציע צ'ארלי לתלמידיו לכתוב על המורשה המשפחתית שלהם.
20.30 משהו מהסרטים. תכנית דו שבועית

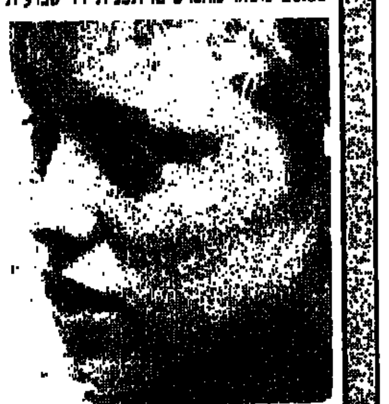
גלוריה מילבאנק, בתפקיד פאולה ב„אימה בשכונה" (17.40)

בענייני קולנוע. מגישה: שירה גרא. בהשתתפות שאול שירזין.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 הנהלה בלחץ. פרק חמישי: דומה כי נפתרה בעייתם של בני הזוג פירצ'יילד, ונישואיהם אינם עוד בבחינת סוד. הם אף מתמנים להיות המנהלים של אואוס.
22.00 זה הזמן. תכנית אירוח בשידור ישיר מנחה: רם עברון.
22.50 בלשים בלילה. הפרק התשיעי: פעמיים חלום, בבקשה. בביקור מקרי במועדון לילה נודע למארי ולדייויד על רצח שערורייתי שהתרחש שם בשנות ה־40. הם מחליטים לחקור את המקרה.
23.40 פסוקו של יום.
חדשות הלילה.

ערוץ 2

18.33 צ'ארלס דיקנס, יצירות מופת: ניקולאס ניקלבי (חלק ב').
19.01 תופשים אמריקה: עולם הזוי ושוברי קופות.
20.03 דרמת מתח רוצח על הכוונת.
21.00 שירים של פפסי ושירלי, דולר, קומונרדס.

„אימה בשכונה". סידרת מתח אנגלית חדשה בשישה פרקים. נערה בת 14, פאולה פרסקוט, בת למשפחה ממעמד הפועלים, מתגוררת באיסט־אנד של לונדון, שתושביו יוצאי גלויות שונות. חברתה הטובה, היא הדליית במציאה ושמה נארינדה. הזיקה של השתיים ושל משפחותיהן, מסתבכים, כאשר המאפיה המקומית מתערבת בהם. הדרמה מבוססת על ספרו של סופר הילדים ברנארד אשלי. שעה — 17.40

שלישי טלוויזיה

9.8.88

09.00 עד כאן, רצף הטלטקסט.
09.05 שעת כושר.
09.15 מלחמת הכוכבים, המומיה המיסיקלית. מולשי ספקטרה בנו מומיה ענקית, שחטפה שלושה מדענים בכירים.
09.40 נילס הולגרסון, פרק 27: אחיותיה של דפי. להקת אווזי הבר הגיעה לאי שבו מתגוררים הוריה של רפי, המציגה לפניהם את מולי בחיר ליבה.
10.05 בא בחשבון, סידרה משעשעת בחשבון ובהנדסה. פרק 6: איך להחליט מתי משתמשים בכפל.
10.30 רואים שש שש.
14.30 סרט קולנוע: שלנו את. סרט המספר על נערה צעירה המגלה לפתע כי היא מאומצת. בטחונה במשפחתה ובחברה מתערער והיא עוזבת אותם כדי למצוא את שורשיה האמיתיים.
16.05 שעת כושר.
16.20 ערי הזהב הנסתרות, פרק 16.
17.00 ערב חדש — מנחה: רפי רשף.
17.30 שלוש, ארבע, חמש וחצי. הכוכב אסטרונינו קורא לעזרה. צ'זמפי ואינשם הם טייסיה של החללית הישראלית הראשונה. הם נקראים לעזרתו של הכוכב אסטרונינו, שנקלע אל בינות לערמות אדירות של נייר.
17.55 קטנטן.
18.05 רוג'ר, כונגו וכל השאר. הפרק השישי: רוג'ר וכונגו עומדים לעזוב את המוסך ולעבור אל משפחה אומנת. חבריהם מכינים להם מסיבת פרידה, אך הדברים אינם עולים בידם, כפי שתוכנן.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 האפריקאנים — מורשת משולשת. פרק ד' דרכי הניצול (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).

אן בליית, הנערה המאומצת בסרט „שלנו את" (14.30)

20.00 כותרות מבט.
20.02 אחד יותר מדי סדרת שעשועונים. מנחה: חנן גולדבלט.
20.30 תביעות קטנות. התכנית דנה בתביעות קטנות, בסכומי כסף שאינם עולים על 3000 ש"ח. השופט בדימוס עמיקם פיאלקוב הוא הבורר באולפן.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 לקט קטעים מסדרת התכניות ממני.
22.20 חלומות יום אתמול. (ראה הפניה).
23.10 מסך אישי, אהוד מנור מארח הפעם את סופרת הילדים והציירת אלונה פרנקל.
23.45 פסוקו של יום: מבט אל הירקון.
חדשות הלילה.

ערוץ 2

18.33 גמדי עץ האלון, סידרה מצויירת לילדים.
18.45 סרט מצויר לילדים, עכבישפיל.
18.54 סרט מצויר, הקן.
19.00 טסים נמוך, פרק חמישי.
19.27 רגע לפני, הפעם על שלטי דרכים בארצות הברית.
19.30 מפגשים עם החוש השישי, פרק עשירי: המתים מדברים אלינו.
19.57 רגע לפני... על קווין קוסטנר.
20.00 להיטי החותב 60'70'80 עם שאול אזנבור.
20.30 דרמה הומוריסטית, חטיפת הרכבת.
20.48 צרפת עכשיו.
21.00 שירים של מייקל ג'קסון, רוג'ר ווטרס ואחרים.
21.35 זינוק שבועי, פינת הספורט.
21.50 עולם המדע, מגוון מדעי.

„חלומות יום אתמול". פרק רביעי: דיאן ומרטין עושים יחד טיול אופניים. המתמודדים אל עברם. הם פוגשים זוג חברים ותיקים אשר גם נישואיהם אינם עולים יפה. שעה — 22.20

רביעי טלוויזיה

10.8.88

09.00 עד כאן רצף דפי הטלטקסט.
09.05 שעת כושר.
09.15 רכבת ההפתעות.
09.40 נילס הולגרסון פרק 28.
10.05 קסם קסם: חוף הים.
10.30 מנספילד פארק וראה הפניה.
11.25 אנחנו ושכנינו. דפי טלטקסט על מושגים בסכסוך הערבי־ישראלי.
11.30 והויזה, שידור חוזר (כ).
12.10 טלפופ: רוד סטיוארט.
14.00 עד כאן, רצף דפי הטלטקסט.
14.05 מחקריו המיוחדים של הפרופסור ק.א.ד. פרק 6 ואחרון.
15.00 פרפר נחמד.
15.10 הי בינבה: רעידת אדמה.
15.40 שעת כושר.
15.50 מאתיים שניות להרסה נעורים.
15.55 פיצוחי קיץ. פיצוחי קיץ מארחים הפעם את יוסלה מרימוביץ ואחר העניינו מול נחום סטלמך ובנו.
16.23 אנחנו ושכנינו, דפי טלטקסט על מושגים בסכסוך הערבי־ישראלי.
16.25 פני הארץ: מכפר תבור לכרמיאל. מרדכי קרניאל, בן איכרים מכפר תבור, מסייר בגליל ומראה שלבים בתולדות ייהוד הגליל.
17.00 ערב חדש, מנחה: גדעון רייכר.
17.30 האמרון האגדות: ג'וני אפלסייד.
18.00 היה או לא היה... הפעם: סוד המערות. זה מעין מערבון, לצלילה של מוסיקה קלאסית, המתרחש במערות בית ג'וברין.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 עיני הגוף — הפעם: תפקודו של הגוף (ערבית).
19.00 סיפורי חליל (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 מדור לדור. התכנית מארחת את השר לשעבר מרדכי בן־פורת. המשוחח עם מו חסי גורי על מורשת המזרח שנגלה במשפחתם, על חזרתה של

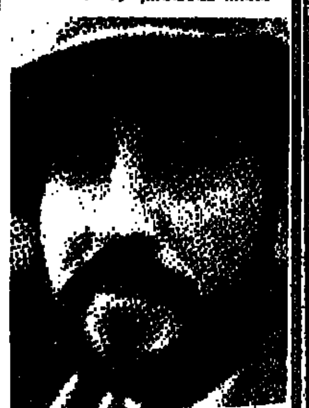
סם ווטרסון, הוא פרופ' ק.א.ד. [illegible] (14.05)

הבת בתשובה ועל מקום מגוריה ברובע המוסלמי. מנחה: שאול מייזליש.
20.50 תצפית: הפעם: כתבה על מעבדה לפוריות הורע באוניברסיטת בר־אילן ושיחה באולפן עם הפרופ' בר־טוב. העומד בראש המחקר לפוריות הורע. וכתבה על סורק מגנטי לצילום איברים פנימיים של הגוף.
21.00 מבט לחדשות.
21.35 מוקד.
22.05 סרט קולנוע כסף משמיים. קומדיה אמריקנית על חתן לא יוצלח המתפרנס כגלש של תינוקות. חותנתו מורישה לו סכום כסף נכבד, בתנאי שיחזור ממנהגיו הנפסדים: הימורים, שתייה ובטלה.
23.35 פסוקו של יום. חדשות הלילה.

ערוץ 2

18.33 צ'ארלס דיקנס, יצירות מופת: ניקולאס ניקלבי (חלק ג').
18.57 רגע לפני... על ספורט הדאונים.
19.00 דארל, ברוסיה. פרק 12 שירו של הקורא.
19.26 רגע לפני... על השימוש במזחלות כלבים כשלג.
19.30 חופשי חופשי.
19.53 רגע לפני. על הסרט החדש מפגש לוהט.
20.00 [illegible]. פרק תשיעי: [illegible]
20.45 שירים של ג'ון קוגאר ואחרים.
21.30 איש וכלכלה פרק תשיעי: עיסקי כדורסל.

„מנספילד פארק". סידרה עלילתית בת 6 פרקים ע"פ ספרה של ג'יין אוסטין. פרק ראשון: בני משפחת ברטראם האמידים אוספים לאחוזתם — מנספילד פארק, את אחייניתם העניה, פאני פרייס. פאני מתיידדת עם [illegible] שעה — 10.30

חמישי טלוויזיה

11.8.88

09.00 עד כאן, רצף דפי הטלטקסט.
09.05 שעת כושר.
09.15 מלחמת הכוכבים: הצירעה התוקפת.
09.40 נילס הולגרסון, פרק 29.
10.05 ציפיטפוט: גמדים.
10.30 חופשי חפשי, עד־כאן קיץ.
10.35 מאנספילד פארק. פרק 2: מרי קרופורד ואחיה, מתיידדים עם בני משפחת ברטראם.
11.25 אנחנו ושכנינו, דפי טלטקסט על מושגים בסכסוך הערבי־ישראלי.
11.30 פיצוחי קיץ: בשידור חוזר.
12.10 טלפופ: איקו והבאנימן — הופעה חיה של להקת רוק בכר מלבירפול, גל חדש.
14.00 עד כאן, רצף דפי הטלטקסט.
14.05 בא בחשבון. סדרה משעשעת בחשבון ובהנדסה פרק 6: איך להחליט מתי משתמשים בכפל (כ).
14.30 הקשר משפחתי. משפחת מווס, מה עושים כשילדים רוצים שיקנו להם כל הזמן? ויולט ובני מווס, וכתם רעות בת הארבע וחצי משוחחים עם אתי יותם (כ).
15.10 רחוב סומסום.
15.40 שעת כושר.
15.55 מאתיים שניות לרשות הדואר.
16.00 והויזה, שידור חי.
17.00 ערב חדש, מנחה: אילנה דיין.
17.30 רייץ' רץ — הפעם: חדש־ישן.
18.00 פומיקי.
18.25 הגיע זמן לשון — הפעם: השכר הנמוך של שר האוצר.
18.30 קיצור החדשות (ערבית).
18.32 הטטיה המעופף (ערבית).
19.00 מפגש (ערבית).
19.30 חדשות (ערבית).
20.00 כותרות מבט.
20.02 מבט ספורט.
20.50 הגיע זמן לשון. הפעם. הזמנה זוגית לחברי הכנסת.

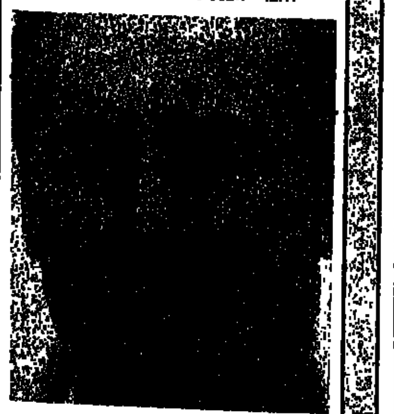
יוסלה מרימוביץ, מתחרה בסטלמך ב„פיצוחי קיץ" (11.30)

21.00 מבט לחדשות.
21.35 בלוז לכחולי המדים. שם הפרק: פיתיון לתנינים. למפקח פורילו צפויה העלאה בדרגה. אלא שבינתיים ידיו מלאות עבודה, בשל חנין דמה המסתובב בשטח על מחלקים.
22.20 קשרים. הפרק השביעי: השרשרת הארוכה בהמצאת אמצעי התובלה הימית. הגומי, והצבע, המלאכותי. ועוד.
23.10 חזרה אל הקן. שם הפרק: בית פתוח. פחיות משקה ובקבוקים ריקים מתגלגלים בבית, והאוכל נעלם בכמויות אדירות, הנרי מחליט לחקור את העניין.
23.35 פסוקו של יום.
חדשות הלילה.

ערוץ 2

18.33 הדולפין הלבן, פרק חמישי.
18.50 חופשים אמריקה.
19.45 בקרוב בערוץ 2.
20.00 רגש חזק — אל תעשנה.
20.33 מכונת המחול האמריקאית.
21.35 שירים של רישאר גוטנייה, ז'אן מישל ז'אר ודרורתי.
21.45 דרמה השעיעית.

תכנות טלוויזיה ליום שישי 12.8.88

בשעה 21.15 סרט קולנוע: „מהומה באיצטדיון". בהלת המונים משתלטת על אצטדיון כדורגל ועמה מהום, לאחר שנודע כי התנקשות חבלנית עשויה להתרחש במקום במהלך המשחק. זו הפקה ראווה אמריקאית, נוסח „נמל תעופה" ו„הרפתקה בפוסיידון" עם הכוכבים הרבים: צ'ארלטון הסטון, ג'ון קאסאבטס, ג'ינה רולאנדס, ג'ק קלוגמן, בו בריגס ועוד.

תחנות זרות טלוויזיה

המזרח־התיכון טלוויזיה

יום שישי 5.8.88
13.30 מסע בעולם המצוייר. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 דינה (סדרה ערבית). 15.30 סופרבוק (מצויר). 16.00 שוכני הסלעים (לילדים). 16.30 סרט „בגידה כפולה" עם ברט לנקסטר. 18.30 קשרי משפחה (קומי). 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 „ג'. ג'. סכרבוק" (סידרה). 21.00 סרט (ערבית). 22.30 מעשיות משנחות (ערבית).

יום שבת 6.8.88
13.30 המשפחה הביונית. 14.00 ימי העמק האבודים (מערבון). 14.30 משפחת סלוויניאן (סדרה). 15.00 מלך השחקים (לילדים). 15.30 עולם החי. 16.00 כייסבול. 17.00 אירועי ספורט בעולם. 18.00 כדורגל (אנגליה). 20.00 היאבקות. 21.00 סרט „תכסיסי המשפחה" עם ג'רי לואיס. 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום ראשון 7.8.88
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 מעשיות משנחות (ערבית). 15.00 מלך השחקים (לילדים). 15.30 הבית המעופף (מצויירת). 16.00 סרט (ערבית). 18.00 משפחת וולטון. 19.00 שירים רקות (מגוון אקזואליה). 20.00 שנה בחיים (סדרה דרמטית). 21.00 סרט „אבא איני אוהבת זאת כך" עם טליה שיר. 22.30 מעשיות משנחות (ערבית).

יום שני 8.8.88
11.10 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 האזור הלולייני (סידרה). 15.30 סופר־בוק (מצויר). 16.00 שוכני הסלעים (תכנית לילדים). 16.30 סרט „לגיון המדבר" עם אלן לאד. 18.00 ימים מאושרים (סדרה קומית). 18.30 לורן ושירלי (סדרה קומית). 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 מגנום (בלש). 21.00 בייסבול. 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום שלישי 9.8.88
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 האזור הלולייני (סידרה). 15.30 הבית המעופף (מצויירי). 16.00 שוכני הסלעים (תכנית לילדים). 16.30 סרט „מרקורי" עם טוני קורטיס. 18.00 נסיעה בחלל (דמיוני). 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 צוות לעניין (פעולה). 21.00 מקגייוור (סוכן חשאי). 22.00 זאב מעופף (פעולה). 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום רביעי 10.8.88
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 האזור הלולייני. 15.30 סופר בוק (מצויר). 16.00 שוכני הסלעים (תכנית לילדים). 16.30 סרט „קניון קופר" עם ריי מילנד. 18.00 חץ וקשת (סדרה). 18.30 משפחת קמבל (סדרה). 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 רצח במשיכת קולמוס. 21.00 החוק והארי מקגרו (סידרה). 22.00 המשווה (בלש). 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

יום חמישי 11.8.88
13.30 חיים אחרים. 14.00 מועדון 700. 14.30 התעמלות. 15.00 האזור הלולייני (סידרה). 15.30 הבית המעופף (מצויירי). 16.00 שוכני הסלעים (תכנית לילדים). 16.30 סרט „ריו בראבו" עם דין מרטין. 19.00 חדשות בערבית. 19.30 חדשות באנגלית. 20.00 סקרקרו וגברת קינג (בלש). 21.00 הדרך לשמים (דרמה). 22.00 „קציר הרשע" (סדרה ערבית). 23.00 מועדון 700. 23.30 חיים אחרים.

הטלוויזיה הירדנית

יום שישי 5.8.88
כל שעות השבוע תוכניות לכל המשפחה. 14.30 סרט קולנוע באנגלית (ערוץ 1). 16.30 ספורט. 17.30 סרט עלילתי בצרפתית. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.45 לקט שירים. 19.30 חדשות בעברית. 19.45 סרטון דוקומנטרי. 20.30 שיאי ג'ינס (מתוך ספר השיאים). 21.10 המחזר המקסים (סידרה אנגלית). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 פלקון קרסט. 23.10 שלושה בריזה.

יום שבת 6.8.88
16.20 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 18.00 תכנית בצרפתית. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 לקט שירים בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 בלוודיר (קומדיה אמריקאית). 21.00 אלפרד היצ'קוק מגיש (סדרת מתח). 21.30 בידור חו"ל. 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

יום ראשון 7.8.88
16.20 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1) 18.00 העוב קרנ. 18.35 אלף (ערוץ 1). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 לקט שירים בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 שלם בקופה (קומדיה אמריקאית). 21.10 הקוסמים (דוקומנטרי). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 המשווה (סידרת מתח). 23.10 מגרלי פולטי (קומדיה אנגלית).

יום שני 8.8.88
16.20 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 17.00 עולם החיות (אנגלית, ערוץ 1). 17.30 רומבי ואני (אנגלית, ערוץ 1). 18.00 הטירה. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 מגזין ספורט בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 זר להלוטון (קומדיה אמריקנית). 21.10 הצבא הסודי. 22.00 חדשות באנגלית. 22.19 סרט עלילתי באורך מלא.

יום שלישי 9.8.88
16.20 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 17.20 אתגר (אנגלית, ערוץ 1). 18.00 אות ומספר (סדרה בצרפתית). 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 קלרנס (קומדיה אנגלית). 21.10 מסע בזמן (סידרה אמריקאית). 22.00 חדשות באנגלית. 23.10 המרגל המושלם ומתח אנגלי.

יום רביעי 10.8.88
16.20 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 17.40 ילדת הפלא (אנגלית, ערוץ 1). 18.00 תכנית בידור בצרפתית. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.15 לקט שירים בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 שלושה למעלה ושניים למטה (קומדיה אנגלית). 21.00 אדריכלות (סידרה דוקומנטרית). 21.30 בין הפרעונים (מתח). 22.00 האבקות חופשית (תחרויות בריטיות, ערוץ 1). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 מהפכה (נוסח אנגליה) (סידרה אנגלית). 23.10 נפרדים (סידרה אנגלית).

יום חמישי 12.8.88
16.20 סרטים מצויירים (רק בערוץ 1). 16.30 שירי ילדים (אנגלית, ערוץ 1). 17.00 גורם האומים (דוקומנטרי, ערוץ 1). 18.00 וקעב (ערוץ 1). 18.30 תכנית בידור בצרפתית. 19.00 חדשות בצרפתית. 19.30 חדשות בעברית. 20.30 טרוב (קומדיה אמריקאית). 21.10 רמינגטון (סידרת מתח). 22.00 חדשות באנגלית. 22.10 סרט עלילתי באורך מלא.

שישי רדיו

5.8.1988

קול המוסיקה

(ת) תקליטור וקומפקטדיסק)
06.02 „צלילי בוקר".
07.00 „בהאזנה נינוחה" שומאן: — תמונות ילדות; — חמישייה במי במול מז'ור לפסנתר ולכלי־קשת; — קונצ'רטו לצ'לו ולתזמורת; — סימפוניה מס' 1, „האביב".
09.00 „קונצרט בוקר" ברהמס: — ולסים על שירי אהבה — קטעים לפסנתר אופוס 119; — סונטה מס' 2 לקלרנית ולפסנתר; — רפסודיה לאלט, מקהלת גברים ותזמורת; — שישייה מס' 2; — סימפוניה מס' 4, במי מינור.
11.57 „פינת השיר" שירי עם ערבים.
12.00 „מן הסרטיה" גאורגי פאנק: כנור/אלן שטרפלד: פסנתר. באך: פרטיטה לפסנתר בדו מינור; שימנובסקי: 2 קטעים לכינור ופסנתר; שופן: שיר ערש.
13.05 „בהאזנה נינוחה" רימסקי קורסקוב: „קפריצ'ו ספרדי" (תז. פילדלפיה/י. אורמנדי); רחמנינוב: הקונצ'רטו השלישי לפסנתר ותז. (י. אורמנדי/ו. אשכנזי); צ'ייקובסקי: „הסערה" אופוס 18 (א. דוראטי/התז. הסימפ. הלאומית מוושינגטון); מוצרט: סימפוניה מס' 33 ק. 319 (ס. קאוואלס/תז. הנוער של הפסטיבל הישראלי 1973).
15.00 „לקראת שבת" 1. פולנק: סוויטה צרפתית ותז. פאריס/ז. פרטר; 2. י. דמרסמן: קונצ'רטו

שייקה אופיר, אמני ישראל מצדיעים לזכרו (גל"צ 15.05)

לחליל ותזמורת אופוס 82 „קונצ'רטו איטלקי" (ס.ק. ברנארד/ התז. הסימפ. של רדיו ברלין/ ל.אורוס); 3. חיים אלכסנדר: שישה מחולות ישראליים לשני פסנתרים (ברכה עדן ואלכסנדר תמיר); 4. ליסט: רפסודיה הונגרית, לכנור ותזמורת (ג. קארול/ תז. האופרה של וינה/ ג'. להלה); 5. י. סונדסן: רפסודיה נורדבית מס. 2 אופ. 19 (התז. הסימפ. של ברגן/ ק. אנדרסן).
16.00 „לבקשתכם" פאכלבל: קנון לתזמורת כלי־קשת; בטהובן: סונטת „קרויצר" (ברוניסלב הוברמן/ א. גנץ פרידמן); רימסקי קורסקוב: חמישייה לפסנתר וכלי קשת; ויוואלדי: עונות השנה.
18.00 „דור הזהב — אמנים גדולים בהקלטות היסטוריות", בנו מוייסביץ' (תכנית רביעית) — שופן: בלדה מס' 4, במי מג'ור, אופוס 54. בטהובן: קונצ'רטו מס. 5, במי־במול מג'ור, אופ. 73, „הקיסר" (תז. פיל. לונדון/ גאורג סל).
19.00 „מוסיקה קאמרית" — קרל נילסן: חמישייה אופ. 43 לחליל, אבוב, קלרנית, בסון וקרן (ת); מוצרט: חמישיית כלי קשת ברה מג'ור, ק. 593 (רביעיית ג'וליארד/ ג'. גראהם — וולה שניה).
20.05 „מזמורת הארץ".
20.27 „פינת השיר".
20.30 „קונצ'רטו ליל השבת" — אלבינוני: אדג'ו בסול מינור (ת); שוברט: 4 אימפרומפטי אופ. 90 (ת); דבוז'ק: רומנסה בפה מינור לכנור ותז. אופ. 11 (ת); סאטנה: „מיערות בוהמיה ושדותיה" (ת); גריג: סוויטה לירית אופ. 54 (ת); [illegible] אופרות (ת), מסנה: [illegible] האופרה „תאיס" (ת). רודריגו: „פנטסיה לבן אצולה" (ת) רימסקי קורסקוב: קפריצ'יו ספרדי אופ. 34 (ת).
23.00 בריק הברוק ורסיסי רנסנס.

רשת א'

07.30 „ישן בעיניך", שירים ישנים.
08.05 „מצעד הפזמונים הים־תיכוני".
10.05 „וטהר לבנו", לקט שירים ופיוטים לקראת שבת.
11.05 „מפגשים מן הסוג השישי", מגוון למסורת ופולקלור.
12.05 „מעורב יום ו'", מוסף יום ו' של מעורב ים־תיכוני.
13.00 חדשות ותכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותכניות בצרפתית.
14.06 „בראש צעיר", מגוון לילדים ולבני נוער.
15.00 „קבלת שבת": פרשת „עקב".
16.05 „שירים מבית אבא".
17.05 שירים עבריים.
18.06 „מוסף רדיו לספרות".
22.00 חדשות
22.05 „כי טוב הזמר": מסורת וחידוש בזמר העברי.
23.05 „להיטים מפולפלים"/ להיטי הזמר המזרחי של כל הזמנים.

רשת ב'

07.00 „הבוקר הזה".
08.05 „כל צבעי הרשת".
11.30 פינת המודעה הקטנה.
12.05 „שירים עבריים".
13.05 „בחצי היום", חדשות ופזמונים.
14.06 „בת צחוק", הווי והומור.
15.06 „הוא והיא": עם פרי קומו ודוריס דיי.
16.05 „בשמים לשבת", עם יהורם גאון.
17.05 „מאחורי הכותרות" מגוון לרדיו, לטלוויזיה ולעיתונות.
18.06 יומן חוץ.
19.05 „כן הארץ".
20.05 „השושנה פורחת", רומנסות, שירים ופיוטים ממורשת יהדות ספרד.
22.05 „הבה נצא במחול".
23.05 בין שישי לשבת" שיחה בשניים עם יצחק ליבני.
01.10 „שיר אינו רק מנגינה", שירים עבריים בנושא אחד.

גלי צה"ל

06.05 צלילי בוקר, שירים עבריים.
06.30 „פוקחים עין" החדשות הראשונות.
07.07 תוספת בוקר צביקה שפירא ועיתוני סוף השבוע.
08.05 בוקר טוב ישראל.
09.05 „בילוי נעים" עם מיכאל הנדלזלץ.
11.05 „קולה של אמא" עם אהוד גרף.
12.05 „סנדלים" עם רוני בדיאב.
14.05 „עוד לא שבת" עם שלמה ארצי.
15.05 „הדרך" אמני ישראל מצדיעים לשייקה אופיר ז"ל, נחשון הבידור הישראלי.
17.05 רבעים דקומנטרים, עשור לבית התפוצות: 1. „הפירמידות מגלות סודן" 2. „עולים למכה" על מסורות העליה לאתר המקודש לאיסלם.
18.05 „שעה תמימה", עם דורון ווינשטוק.
19.05 „לאן הנגער" (חלק ו') אנשים. ארועים, חדשות וישנות מארבעים שנות עצמאות. עם עודד לבינסון.
20.05 „לא על הלוף לבדו" שעתיים של מוסיקה ומשחקי רדיו.
22.05 „עשן בעיניך", שעתיים של מוסיקה עם גדי ליבנה.
00.05 „מוסיקה" עם אורלי יניב.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

רשת ג'

06.06 „יום שישי חוזר".
08.05 „משוש משוש".
10.05 „אגן הים־התיכון".
12.05 „בשינוי אדרת", שירים.
13.05 „צפיחית בדבש".
15.05 „לפנות ערב".
17.05 „כאן, שם ובכל מקום".
19.05 „זמר שכזה".
20.05 „צליליל שבת".
22.05 „צליל לילי".
23.05 „איזה לילה" מסיבת ריקודים.

שבת רדיו
6.8.1988

קול המוסיקה

(ת) תקליטור (קומפקטדיסק)
07.10 „שחרית לשבת". טלמן: קונצ'רטו בסול מג'ור לויולה ותזמורת; הומל: שביעייה אופוס 74 לפסנתר וכלי-נשיפה ומיתרים; מרקדנטה: קונצ'רטו לחליל ותזמורת; ראבל: הסוויטה „קברו של קופרן"; מנדלסון: קונצ'רטו מס. 1 לפסנתר ותזמורת.
09.00 „דפי פסנתר" הסונטות של בטהובן.
10.00 „קונצרט השבת".
11.57 „פינת השיר" משירי עם ערביים.
12.00 „במחיצת אמן" עם זמר הטנור פטר שרייאר.
13.05 „קונצרט לצהרי שבת". סמטנה: רביעיה מס. 1 במי-מינור לכלי קשת „מחיי" (רביעיית אמדאוס); שופן: קונצ'רטו מס. 1 לפסנתר ותזמורת (כ. צימרמן/לוס-אנג'לס/ג'וליני); ברהמס: סרנדה מס. 1 ברה-מג'ור (הפיל. הלונדונית/ סר אדריאן בולט).
15.00 „אינטרלוד".
16.00 „הגאון והעולם" — וולפגנג אמדאוס מוצארט בן לאביו (תכנית ראשונה).
17.00 „פגוש את האמן הישראלי" רון פורת: כנור, אירית רוף ומירי זמיר-קפסוטה; פסנתר ריגר: סונטה ברה מינור, אופוס 11; לקה: סונטה בסול מג'ור.
18.00 „רדיו דרמה" מחזמרדיו: „המלך ואני" תכנית של מחזות הזמר.
19.00 „הקונצרט שלי" עם הצייר שמואל כץ, חבר קבוץ געתון.
21.05 „אופרה" אוסנבך: „לה פריקול".

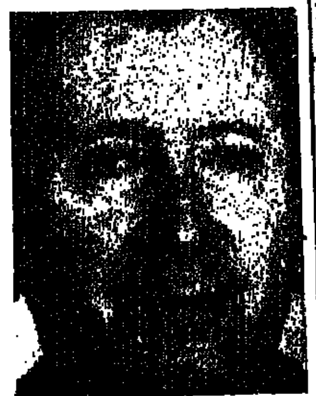
שמוליק כץ, בוחר את „הקונצרט שלי" (מ' 19.00)

רשת א
07.30 „ישן בעניינך", שירים ישנים.
08.05 „עוד פעם אחת": „עם אנשים" „ספרים הם חברים" עם ברכה פלאי.
09.05 „עולם המרע".
09.30 „רעתיקל", תיבת דואר בענייני מדע.
10.05 „מילים שמנסות לגעת": „האחים אשכנזי", אמת י.י. זינגר.
11.05 „מושגים": „מושגים על חוש הטעם" משתתפים: ד"ר משה גבעון וד"ר ישראל אהרוני.
12.05 „משרד תעודה": „בני מהנדסים".
13.00 חדשות ותכנית באנגלית.
13.30 חדשות והכנית בצרפתית.
14.00 „בראש צעיר" פינות, שירים וברכות כבקשתכם בשידור חי.
15.05 „שבת אחים": תכנית יחיד של הזמרת נורית הירש.
16.00 „מחזמרדיו": „איי לייק מייק" תכנית על מחזות הזמר שהוסרטו בארץ עורך ומגיש: בן בר-שביט.
17.05 „אנתולוגיה קטנה לשירה": „משירת סולביה פלאת" עם המשוררת והמתרגמת סבינה מסג.
17.30 „סיפורדיו": „האיכר והנחש" „הסכנת" מאת זיגמונט פרנקל מגישה: נגה ורטהיים.
18.06 „מסביב לעולם בשעה קלה" עם יצחק נוי „פינת השיר".
19.00 „שידורים לעולים.
22.10 „מלווה מלכה".
23.05 „שירים עבריים".

רשת ב'
07.00 „זמר זמר לך".
08.05 „מי ישר אגדות, ספורים.
09.05 „שאלה של טעם" עם חיים קינן.
09.55 „עוריה אלון" מספר על נוף הארץ.
10.05 יומן השבוע.
11.05 „אולפן קיץ" עם חיים משה מארח: דורו רוזן.
13.05 „שוטטות" עם דני אלדר מקטעים נבחרים מהמגזין השבוע.
14.06 סקירת שבועונים מן העולם.
14.11 „הבו זמר" — שירים.
15.05 „דרכי אדם" עם רחל חלפי.
16.05 „חוגה" עם בני הגדל.
17.05 „תחת שמי מוסקבה" שירים.
18.06 „חיילים יצאו לדרך" שירים.
18.30 ממגרש הספורט.
19.05 „הקול קולנוע".
20.05 „כוכב הערב": עם מקהלת הצבא האדום.
21.05 „תמונות בשחור לבן".
22.05 יומן השבוע (ש"ח).
23.05 „הוי ארצי מולדתי" שירים.
00.05 „יומן חוץ" וש"חו.

גלי צה"ל
07.05 יופי של שירים.
08.05 מעל ומתחת לשמיכה.
18.05 שישבת, החדשות של סוף השבוע.
00.05 ציפורי לילה מארח. אבי קורן מארח את יפה ירקוני.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1
09.05 מקהלה עליזה, שירים לילדים.
10.05 טעם של פעם. עם אורלי יניב.
11.05 במצב הנוכחי.
12.05 על הבמה. להיטים בהופעות פומביות בביצוע מיטב האומנים בכל השפות והסגנונות. בתוכנית יושמעו גם בקשות של מאזינים לקטעים מהקלטות פומביות.
13.05 שאלות אישיות. יעקב אגמון משוחח עם דב לאוטמן, נשיא התאחדות התעשיינים.
14.05 הכל זורם.
16.05 סינמה שבת. גירי אורשר.
17.05 הרורנות המומרות. נשים מזמרות ומשוחחות עם רן פרת.
20.05 עוסים מרינה עם דורו רייז.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 לילה לא שקט.
22.05 מסורת מסורת.
23.05 הולך בחצות, יוסי עוורר משוחח עם ידידים על דברים שבין לבין.

שידורי צה"ל 2
09.05 משירי עמוס אטינגר.
10.05 אורחים עורכים. נורית גלרון עורכת שעתיים של שירים עבריים לטעמה.
12.05 להיט לתיאבון.
14.05 יופי של שירים לכל כיס, שירים המופיעים בספר הפזמונים.
16.05 טייסטה מקומית.
20.05 המצעדים צועדים.
22.05 קלאסי כאן. מגאזין על הנעשה בארץ במוסיקה הקלאסית.
23.05 תו על תו — תקליטורים חדשים במוסיקה הקלאסית.

רשת ג'
07.09 „צלילים למזכרת".
08.50 „גוונים" שירים עבריים
10.05 „על בטוח".
12.05 „להיטים להיטים.
13.05 „מקום בצמרת" — תוכורות פזמונים לקראת המצעד השנתי תשמ"ח.
17.05 „צליל וצבע".
19.05 „זמר שכוח".
20.05 „פזמונהמון".
22.05 „טיול לילי".
23.05 „רדיוסק" מסיבת ריקודים.

„מושגים". על טעם ועל ריח. ייצרת מעדן חדש בטענה המיטוּזוּקת, שדנא הטעים בשוק, בכה יבחינו בטעמו המיוחד? רק מעטים. במחקרו של הד"ר משה הבעון, רק 80% מן המשתתפים במבחני-טעימה הבחינו בהבדלי טעם. השאר נידחשׁ. אולי כדאי להשקיע ברזק בעיבוב הארויזה? רשת א' שעה — 11.05

„דרכי אדם": „לי דירה רופא". הפרופ' עמנואל תאודור משרי מס תמונה מבפנים של מקצוע הרפואה, על מעוות מיוחדות, הרילכות, הקשיים והסיפוק שבו. הוא מספר על טעויות בלתי נמנעות שעושים כל רופא מתחיל, על המקרים הקשים שהן מנת חלקו של הסטודנט לרפואה, על דרכו האישית של עצמו, הקשרים בין הגוף והנפש. רשת ב' שעה — 15.05

ראשון רדיו
7.8.1988

קול המוסיקה

(ת) תקליטור (קומפקט דיסק)
06.01 „צלילי בוקר".
07.09 „בהאזנה נינוחה" טלמן: פתיחה בפה דיאז מינור ריץ: קטע קונצרטי לאבוב ולתזמורת דבוז'ק: שלישית פסנתר בפה מינור וורז'ק: סמפוניה ברה מז'ור.
09.00 „קונצרט בוקר: מוצארט: קונצ'רטו בפה מאז'ור לשלושה פסנתרים פרגולזי: „סטאבאט מאטר" שוברט: חמישיית בדו מאז'ור לכלי-קשת מיאסקובסקי: סונאטה לצ'לו ולפסנתר יאנצ'ק: אידיליה.
11.57 פינת השיר — משירי אריה זקס.
12.00 „אמנים באולפן" שושנה כהן: פסנתר באך: פרטיטה מס' 2 בדו מינור שופן: נקטורן, אופ. 55/2 מאזורקה, אופ. 30/3 פנטסיה-אמפרומפטו, אופ. 66 פרוקופייב: סונטה מס' 2 ברה-מינור, אופ. 14.
13.05 „בהאזנה נינוחה" בטהובן: הפתיחה „קוריולן" (הסימפ. מלונדון/סוטיקובסקי) בוקריני: סימפ. במי במול מג'ור, אופ. 12 מס' 2 (פילהרמוניה החדשה/ר. לפרד) מוצרט: קונצ'רטו בלה מג'ור. לקלרנית ותז. (י. אטינגר/ פילהרמוניה ישראלית/ ס. צ'יבילידקה) סיבליוס: „הברבור מטואונלה" (הפלה. מניו-יורק/ל. ברנשטיין) בטהובן: רביעיה מס' 16 בפה, אופ. 135 (רביעייה איטלקית) בטהובן: אנדרטה פבורי, לפסנתר (א. וינצה).
15.00 „הסונטות של בטהובן".

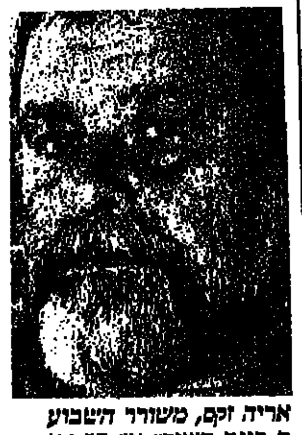
אריה זקס, משורר השבוע ב„פינת השיר" (מ' 11.57)

16.00 „מוסיקה ליום ראשון" הויחנס: 2 פרקי תהילים (צ. גרוסמאייר/א. רולוף) בטהובן: ישו על הר הזיתים (ג. רסקין/ר. לאויס/ה. ביטי/ מקהלת טמפל יוניברסיטי/ פילדלפיה/ י. אורמנדי) דבוז'אק: האורטוריה „לודמילה הקדושה" (חלק א') (סולנים/מקהלה ותז. פילה. צ'כית/וצלב סמטצ'ק).
18.00 „מוסיקה כאן ועכשיו".
19.00 מוסיקה קלאסית קלה".
20.05 „מחזורי יצירות" הסונאטות של מוצרט.
20.57 „פינת השיר".
21.00 „ימי המוסיקה הקאמרית בגליל העליון". י. ס. באך: קונצ'רטו ברנדנבורגי מס' 5 (מ. ויינטראוב/ א. פיאנקה/ב. ברמן/ג. שרון/ ר. אפרת/ג'. טליר/א. צלינקר) ע. מעייני: רביעייה לנבל ולשלישיית כלי-קשת (ר. מעייני/ ה. וייקמן/ג. לברטוב/ י. ולטמן). י. ברהמס: 4 דואטים אופ. 28 (פ. קרוקר/ר. פרידר/ב. ברמן) ג. מהלר (עיבוד: שינברג) שירי שוליה נודד (ה. פרידר/מ. ויינטרוב/ג. אטלינגר/ע. קרסובסקי/ג. שרון/ה. סאסן/ר. אפרת/ ד. טויסטר/א. צלניקוב/ב. כרמון/ ג'. ציפריאני) דבוז'אק: סרנדה ברה מינור אופ. 44 (ג'.ל. האס/מ. ויידמן/א. חפץ/ב. אטלינגר/ג'. שרקנגוסט/ה. גבירצר/ר. רוזמן/ מ. פאן/ג. לרדמן/י. ולטמן/א. צלניקר) מנצח: אורי מאיר.
23.30 „צלילים לסיומו של יום".

רשת א'
07.30 „ישן בעניינך" — שירים ישנים.
08.05 „חוגה" עם בני הגדל.
09.05 „טלרדיו" שירות מידע למאזינים.
10.05 „פניני בוקר", מגיש: גדעון הוד.
11.05 „ירוק ירוק" שירים עבריים.
12.05 „מעורב ים-תיכוני".
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.00 „בראש צעיר", מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.00 שירים עבריים.
15.30 „האוניברסיטה הפתוחה" „מרחבא" ערבית מדוברת, עם עלי אריב יחיא: שעור מס' 17.
16.05 שירים ים-תיכוניים.
17.05 „צבעי הקשת": „ממזרח, ממערב וגם משלנו".
18.06 „מינחת ערב".
19.00 שידורים לעולים.
22.05 „מילה טובה", קו פתוח לצעירים.

רשת ב'
07.00 „הבוקר הזה".
08.05 „סעו לשלום", עם גדעון הוד.
09.05 „בראש צעיר".
10.05 „כל צבעי הרשת" עם יואב גינאי.
12.05 „אלף-אלף „בית", עם אהוד מנור.
13.05 „בחצי היום", חדשות ופזמונים.
14.00 „בת צחוק", הווי והומור.
15.05 „תוצרת הארץ", תכנית כבקשתך לשירים עבריים.
16.05 „יומן כלכלה".
17.05 „רגעי קסם".
17.55 „קראתי ספר", קוראים ממליצים.
18.06 „בעין בוחנת", שאלות וסוגיות במחלוקת עם יצחק גולן.
18.45 היום בספורט.
19.00 „היום הזה".
19.35 שירים עבריים.
20.05 „שלום לבן דורי", פיוט וברכה בשידור חי.
22.05 „להאחז בחלום", מחרוזות שירים.
23.05 „בינינו לבין עצמנו", שיחות עם מאזינים בשידור חי מנחה: אלכס טלמור.

גל"צ
06.05 „צלילי בוקר" שירים עבריים.
06.30 „פוקחים עין", החדשות הראשונות.
07.07 שבע אפס שבע, עם צביקה שפירא.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 „אילה בוקר", עם אלי ישראלי.
10.05 „מכת שמש", מערכונים ופזמונים.
10.55 „זה בוער" על עצים ויערות.
11.05 „נכון לעכשיו", עם רפי רשף.
13.05 „שליפה מהמותן" עם לאה עוז.
14.05 „אני מוגן עם ארו טל.
15.05 „סייסטה", עם דורי בן-זאב.
16.05 „ארבע אחר הצהריים".
16.54 „באופן מילולי", פינתו של אבשלום קור.
17.00 „ערב טוב ישראל".
18.05 „שעה קלה על כלכלה".
18.45 „חמש עשרה קטנות".
00.05 „ציפורי לילה משוחחות" עם דורו טופז.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1
19.05 „עושים מדינה" עם דודו דיין. (ש"ח).
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 „כוכב הערב" לחקת כוורת.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 „לילה לא שקט".
22.05 „על הדרש ועל הכפאק".
23.05 „עשרים וארבע, היום שהיה".

שידורי צה"ל 2
19.05 „הרדיו הישן" עם דני קרפל.
20.05 „צר"8" עם תמיר קמחי.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 „הפסקת עשר", עם מיכל ניב.
23.05 „קול הג'או הזה" עם דני קרפל.

רשת ג'
06.06 „תמרונים תזמורתיים".
07.07 „שיר בבוקר בבוקר".
09.05 „שנים טובות".
11.05 „30 בצל", עם יקיר אביב.
13.05 „עם כל הלב", באיטלקית, ספרדית וצרפתית.
14.06 „בטן גב", עם שוש עטרי.
16.05 „כאן ועכשיו".
17.05 „קיץ חם".
19.05 „מצעד הפזמונים הלועזיים".
22.05 „אדום עתיק".
23.05 „טיסת לילה".

שני רדיו
8.8.1988

קול המוסיקה

(ת) תקליטור (קומפקטדיסק)
06.01 „צלילי בוקר".
07.09 „בהאזנה נינוחה" הנדל: הפתיחה לאופרה „אגריפינה"; רייכה: חמישיית כלי נשיפה ברה מג'ור אופ. 91 מס' 3 חמישיית כלי הנשיפה של אקדמיית פראג (תז. מוצרט: קונצ'רטו מס' 17 בסול מג'ור, לפסנתר ותז. ק. 453 (מ. פראייה/ התז. הקאמרית האנגלית בניצוחו) (תז. שוברט: המוסיקה למחזה „רוזמונדה נסיכת קפריסין".
09.00 „קונצרט בוקר" צ'ייקובסקי: סרנדה לכלי קשת אופ. 48 (קשתני התז. הסימפ. של בוסטון/ ב. בריטן) בריטן: סימפוניה לצ'לו ולתזמורת אופ. 68 (מ. רוסטרופוביץ'/ התז. הקמרית האנגלית/ ב. בריטן) שוסטקוביץ': נושא וואריציות בסי במול מג'ור (תז. משרד התרבות של ברה"מ/ ג. רוז'דסטבנסקי) (תז. ארנסקי: שלישיית פסנתר ברה מינור (שלישיית בורודין) (תז. מרטינו: אינטרמצו (התז. הפילהרמונית של ברנו/ פ. ורונסקי) (תז. ל. ברנשטיין: קטעים נבחרים מתוך „סיפור הפרברים" (ק. טה קנאווה, ט. טרויאנוס, ח. קררס, ק. אולמן עם מקהלה ותז' / ל. ברנשטיין(תז).
11.57 „פינת השיר" משירי אריה זקס.
12.00 „מן הסרטייה" רענן אילון: חליל/ הנדל: סונטה במי מינור לחליל ופסנתר (קרן שפיגל): רייכה: רביעייה ברה מג'ור,

אלוף יעקב לפידות, ראיון מיוחד איתו (גל"צ 18.05)

לארבעה חלילים (חנוך ושרנה תל-אורן ולורי בייקר) דופלר: פנטסיה פסטורלית הונגרית; בלוך: סוויטה מודלית לחליל ופסנתר (בנימין פרלו): נועם שריף: אינבנציה לחליל סולו.
13.05 „בהאזנה נינוחה" רספיגי: „הציפורים"; באך: קונצ'רטו בפה מג'ור לאבוב, כלי-קשת וקונטינואו; מוצרט: מוטט „הללו ורננו"; וובר: קטע קונצרטי בפה מינור לפסנתר ולתז'; ביזה: סימפוניה ברו מג'ור.
15.00 „הסברה מוסיקלית" מורטון גולד באמריקה הלטינית (ש.ח.)
16.00 „מאולמי הקונצרטים בעולם" התז' הפילהרמונית של ברלין/ וולפגנג סוואליש מקהלת מוזיקפריין דיסלדורף/ ר. לאקי/ מ. צוקרשיראר/ פ. וייפרט/ ו. הנדריק-רוטרינג: שומאן: מיסה סקרה בדו מינור; מנדלסון: סימפוניה מס' 2 בסי במול מג'ור „שיר תהילה".
18.00 „רגש על הביצוע".
19.00 „בין תכרים" מיצירות ל. מוצרט, קטלני, סטרווינסקי, אונגר (ת).
20.05 „מחזורי יצירות" הסונטות של מוצרט.
20.57 „פינת השיר".
21.00 „ימי המוסיקה הקמרית בגליל העליון 1988" מסיאן: רביעייה לאחרית הימים (ו. וידמן/ א. חפץ/ ר. טויסטר/ ב. קרמון) ז' איבר: שלישייה לכינור, צ'לו ונבל (ו. ויידמן/ ג'. שטלייר/ ר. מעייני) א. פולנק: שישייה לפסנתר ולכלי נשיפה (ע. קרסובסקי/ מ. ויינטראוב/ ג'. ל. האס/ א. חפץ/ ג'. שרקנגוסט/ מ. פאן)
23.30 „צלילים לסיומו של יום".

רשת א'
07.30 „ישן בעניינך" שירים ישנים.
08.05 „חוגה" עם בני הגדל.
09.05 „טלרדיו" שירות מידע למאזינים.
10.05 „פניני בוקר" מגיש: גדעון הוד.
11.05 „ירוק ירוק" שירים עבריים.
12.05 „מעורב ים-תיכוני".
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 „בראש צעיר" מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.00 שירים עבריים.
15.30 „האוניברסיטה הפתוחה" „היי בוא נדבר אנגלית" שיעור 17.
16.05 „גיל הביניים".
17.05 „צבעי הקשת" שירי עמים.
18.06 „מינחת ערב".
19.00 שידורים לעולים.
22.05 „לכל אדם כוכב" עם האסטרולוג אילן פקר: מזל „אריה" ושידור חי.

רשת ב'
07.00 „הבוקר הזה".
08.05 „סעו לשלום" עם גדעון הוד.
09.05 „בראש צעיר" לילדים ולבני נוער.
12.05 „אלף-אלף ב-בית" עם אהוד מנור.
13.05 „בחצי היום" חדשות ופזמונים.
14.06 „בת צחוק" הווי והומור.
15.05 „תוצרת הארץ" תכנית כבקשתך לשירים עבריים.
16.05 „יומן כלכלה".
17.05 „רגעי קסם".
17.55 „קראתי ספר" קוראים ממליצים.
18.06 „שירים ים-תיכוניים".
18.45 היום בספורט.
19.00 „היום הזה".
19.35 שירים עבריים.
20.05 „סולם הזמירות" מצעד הפזמונים המסורתיים.
22.05 „ג'או ועור" עם לאה ליאור.
23.05 „קפה ראשר" חידונים מגוונים בהשתתפות המאזינים עם שמוליק רוזן.

גלי צה"ל
06.05 „צלילי בוקר".
06.30 „פוקחים עין".
07.07 „שבע אפס שבע" עם עודד לבינסון.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 „אילה בוקר" עם אלי ישראלי.
10.05 „מכת שמש" מערכונים ופזמונים.
11.05 „נכון לעכשיו" עם רפי רשף.
13.05 „שליפה מהמותן" עם לאה עוז.
14.05 „אני מוגן" עם ארו טל.
15.05 „סייסטה" עם דורי בן-זאב.
16.05 „ארבע אחה"צ".
16.54 „באופן מילולי" פינתו של אבשלום קור.
17.00 „ערב טוב ישראל".
18.05 ראיון מיוחד עם האלוף יעקב לפידות מפקד המכללה לבטחון לאומי. מראיין: נחמן שי.
18.45 „משהו עולמי" מגזין לענייני חוץ.
00.05 ציפורי לילה עם יותם ראובני.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1
19.05 „שירים מכאן".
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 „כוכב הערב" ארס.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 לילה לא שקט.
22.05 „על הדרש ועל הכיפאק".
23.05 „עשרים וארבע" היום שהיה.

שידורי צה"ל 2
19.05 „הרדיו הישן" עם דני קרפל.
20.05 שעה של להיטים.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 „הפסקת עשר" עם מיכל ניב.
23.05 „קול הג'או הזה" עם דני קרפל.

רשת ג'
06.06 „תמרונים תזמורתיים".
07.07 „שיר בבוקר בבוקר".
09.05 „שנים טובות".
11.05 „30 בצל" עם יקיר אביב.
13.05 „עם כל הלב" באיטלקית, ספרדית וצרפתית.
14.06 „בטן גב" עם שוש עטרי.
16.05 „כאן ועכשיו".
17.05 „קיץ חם".
19.05 „היה היו".
21.05 „קצת אחרת".
23.05 „טיסת לילה".

שלישי רדיו
9.8.1988

קול המוסיקה

(ת) תקליטור (קומפקטדיסק)
06.01 „צלילי בוקר".
07.09 „בהאזנה נינוחה" [illegible]
09.00 „קונצרט בוקר" [illegible]
11.57 „פינת השיר" משירי אריה זקס.
12.00 „מן הסרטייה" [illegible]
13.05 „בהאזנה נינוחה" [illegible]

[illegible] הדלסמן, מלחינת „והבן" (מ' 17.00)

[illegible]

רשת א'
08.05 „חוגה" עם בני הגדל.
09.05 „טלרדיו" שירות מידע למאזינים.
10.05 „פניני בוקר" מגיש: גדעון הוד.
11.05 „ירוק ירוק" שירים עבריים.
12.05 „מעורב ים-תיכוני".
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 „בראש צעיר" מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.00 שירים עבריים.
15.30 „האוניברסיטה הפתוחה" „מרחבא" ערבית מדוברת עם עלי אריב יחיא: שעור מס' 18.
16.05 „בועדי: שעון הדבר" בעולם של האדם המבוגר.
17.05 „צבעי הקשת" שירים מגוזרה אירופה.
18.06 „מינחת ערב".
19.00 שידורים לעולים.
22.05 „שנינו יחד וכל אחד לחוד" עם יובב כץ קו פתוח לשיחה על נושאים. לפי בחירת המאזינים עם העובדת סוציאלית יעל גרון והפסיכולוג עדי פרגו-גופר.

רשת ב'
07.00 „הבוקר הזה".
08.05 „סעו לשלום" עם גדעון הוד.
09.05 „בראש צעיר".
10.05 „כל צבעי הרשת" עם יואב גינאי.
12.05 „אלף-אלף „בית" עם אהוד מנור.
13.05 „בחצי היום" חדשות ופזמונים.
14.06 „בת צחוק" הווי והומור.
15.05 „תוצרת הארץ" תכנית כבקשתך לשירים עבריים.
16.05 „יומן כלכלה".
17.05 „רגעי קסם".
17.55 „קראתי ספר" קוראים ממליצים.
18.06 „אצבע על הדופק" שבועון בענייני בריאות ורפואה. אברהם מרון.
18.45 היום בספורט.
19.00 „היום הזה".
19.35 שירים עבריים".
20.05 פרקי חזנות „כבקשתך".
22.05 „להאחז בחלום" מחרוזות שירים.
23.05 „שוטטות" עם דני אלדר.

גל"צ
06.05 „צלילי בוקר".
06.30 „פוקחים עין".
07.07 שבע אפס שבע.
08.05 בוקר טוב ישראל.
09.05 „אילה בוקר" עם אלי ישראלי.
10.05 „מכת שמש".
10.55 „זה בוער" — על עצים ויערות.
11.05 „נכון לעכשיו" עם רפי רשף.
13.05 „שליפה מהמותן" עם לאה עוז.
14.05 „אני מוגן" עם ארו טל.
15.05 „סייסטה" עם דורי בן-זאב.
16.05 „לקראת שחרור" משדר מיוחד למשתחררים מצה"ל.
17.00 „ערב טוב ישראל".
18.05 „שעה קלה על כלכלה".
18.45 „חמש עשרה קטנות.
00.05 „ציפורי לילה" עם אביהו מדינה.
02.00 „לא רוצים לישון".
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1
19.05 ראיון מיוחד עם האלוף יעקב לפידות — מפקד המכללה לבטחון לאומי. מראיין: נחמן שי וש"ח.
19.50 פינה חמה לל"ב".
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 „כוכב הערב": שלמה גרוניך
21.00 מבט לחדשות.
21.30 „לילה לא שקט".
22.05 „על הדרש ועל הכיפאק".
23.05 „עשרים וארבע היום שהיה".

שידורי צה"ל 2
19.05 „הרדיו הישן" עם דני קרפל.
20.05 „צר"8" עם תמיר קמחי.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 „הפסקת עשר" עם מיכל ניב.
23.05 „קול הג'או הזה" עם דני קרפל.

רשת ג'
06.06 „תמרונים תזמורתיים".
07.07 „שיר בבוקר בבוקר".
09.05 „שנים טובות".
11.05 „30 בצל" עם יקיר אביב.
13.05 „עם כל הלב".
14.06 „בטן גב" עם שוש עטרי.
16.05 „כאן ועכשיו".
17.05 „קיץ חם" עם מנחם פרי.
19.05 „מקום בצמרת".
22.05 „אדום עתיק".
23.05 „טיסת לילה".

רביעי רדיו
10.8.1988

קול המוסיקה

(ת) תקליטור (קומפקטדיסק)
06.01 „צלילי בוקר".
07.09 „בהאזנה נינוחה" היידן: סונטה מס' 19 לפסנתר (ו. בוכבינדר); גריג: „סוויטת הולברג"; מוצרט: קונצ'רטו לפסנתר בדו מינור (ג. יוהנסן/ התז. הסימפונית רשה"ש/ מ. עצמון) צ'ייקובסקי: סימפוניה מס' 1 „חלומות חורף".
09.00 „קונצרט בוקר" באך: הקונצ'רטו הברנדנבורגי השני; מוצרט: רביעיית כלי-קשת בסול מג'ור ק. 387 ורביעיית מילוס; ברטוק: הקונצ'רטו השני לפסנתר ולתז' (מ. פוליני, הסימפ' של שיקאגו/ ק. אבאדו); מאהלר: „השיר על הארץ" (א. קלמפרר/ תז. פילה' החדשה/ ק. לודוויג/ פ. וונדרליך); שוסטקוביץ': סימפוניה מס' 6 (פ. ברגלונד/ התז' הסימפ' מבורנמאות).
11.57 „פינת השיר" משירי אריה זקס.
12.00 „אמנים באולפן" ר. אילון: חליל/ ש. מגן: צ'לו ע. שרון: פסנתר קואנץ: טריו-סונטה בסול מג'ור; רמאס: סונטה בצורת קונצרט; וובר: שלישייה אופ' 63; סן-סנס: סונטה לקלרנית ולפסנתר אופ' 167 (א. זמיר/ ז. ניימן)
13.05 „בהאזנה נינוחה" צ'ייקובסקי: „רומיאו ויוליה" פתיחה; הנדל ומוצרט: דואטים של אהבה; ברהמס: ולסים של שירי אהבה, ומקהלת גבינגן/ריילינג; וורדי: דואט מתוך „דון קרלוס" (א. סטלה/ פ. לאבוג גונג; דואט מתוך פאוסט (פ. אלרי/ ל. סימונו/ תז'

אוטו קלמפרר, מנצח על „השיר על הארץ" (מ' 09.00)

סקאלה מילנו); פרוקופייב: רומיאו ויוליה מוסיקה לבלט (תז' פילהרמוניה/ א. קורץ).
15.00 „שעה עם..." זמר הבאריטון דיטריך פישר דיסקאו.
16.00 „קונצרט מקהלות התז' הסימפונית ירושלים רשות השידור" מוצרט: קונצ'רטו ברה מינור לפסנתר ולתזמורת; ברהמס: הרקוויאם הגרמני.
18.00 „מוסיקה ויזה".
19.00 „מוסיקה אהובה עליכם" פגניני: קונצ'רטו מס' 1 לכינור ולז'. גריג: סוויטה לירית.
20.05 „מחזורי יצירות" הסונטות של מוצרט.
20.57 „פינת השיר".
21.00 „ימי המוסיקה הקאמרית בגליל העליון 1988" תכנית מנדלסון וריאציות וסקרצו אופ' 81 לרביעיית כלי-קשת (בלתי גמורה) (א. פיאנקה/ ו. סאסן/ א. מאיר/ ג'. טליר); סונטה בדו מינור לויולה ולפסנתר (ר' אפרת/ ע. צבי); רואטים לשני קולות ולפסנתר אופ' 63 (ג. ירון/ פ. קרוקר/ מ. ולטמן); שירים לקול ולפסנתר (ה' מיינס/ ע. קרסובסקי); שלישייה מס' 2 לפסנתר, כינור ולצ'לו אופ' 66 (ע. צבי/ ג. שרון/ ה' זומר)
23.30 „צלילים לסיומו של יום".

רשת א'
07.30 „ישן בעניינך" שירים ישנים.
08.05 „חוגה" עם בני הגדל.
09.05 „טלרדיו" שירות מידע למאזינים.
10.05 „פניני בוקר" מגיש: גדעון הוד.
11.05 „ירוק ירוק" שירים עבריים.
12.05 „מעורב ים-תיכוני".
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 „בראש צעיר" מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.00 שירים עבריים.
15.30 „האוניברסיטה הפתוחה" „היי בוא נדבר אנגלית" שיעור מס' 18.
16.05 „מושגים" „על חוש הטעם" משתתפים: ד"ר משה גבעון וד"ר ישראל אהרוני. ש.ח.
17.05 „צבעי הקשת" „שירי עמים".
18.06 „מינחת ערב".
19.00 שידורים לעולים.
22.05 „חבר מאותו כוכב" תכנית היכרויות ררויופוניה בשידור חי עורכת ומנחה: מיכל למדן.

רשת ב'
07.00 „הבוקר הזה".
08.05 „סעו לשלום" עם גדעון הוד.
09.05 „בראש צעיר" ילדים ולבני נוער.
10.05 „כל צבעי הרשת" עם יואב גינאי.
12.05 „אלף-אלף ב-בית" עם אהוד מנור.
13.05 „בחצי היום" חדשות ופזמונים.
14.06 „בת צחוק" הווי והומור.
15.05 „תוצרת הארץ" תכנית כבקשתך לשירים עבריים.
16.05 „יומן כלכלה".
17.05 „רגעי קסם".
17.55 „קראתי ספר" קוראים ממליצים.
18.06 „יש שאלות" עורך ומנחה: איתן אלמוג.
18.45 היום בספורט.
19.00 „היום הזה".
19.35 שירים עבריים.
20.05 „צימוקים ושקדים" מבחר שירים ביידיש בשל סופרי יידיש בבריה"מ במלאת 36 שנה להירצחם.
22.05 „להיאחז בחלום" מחרוזות שירים.
23.05 „ספרים הם חברים" עם המשורר אייל מגר.
00.05 „הוי ארצי מולדתי".

גלי צה"ל
06.05 „צלילי בוקר".
06.30 „פוקחים עין" החדשות הראשונות.
07.07 שבע אפס שבע עם עודד לבינסון.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 „אילה בוקר".
10.05 „מכת שמש" מערכונים ופזמונים.
11.05 „נכון לעכשיו" עם רפי רשף.
13.05 „שליפה מהמותן" עם לאה עוז.
14.05 „אני מוגן" עם ארו טל.
15.05 „סייסטה" עם דורי בן-זאב.
16.05 „ארבע אחה"צ".
16.54 „באופן מילולי" פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 יער משורר, מגאזין לענייני צבא ובטחון.
18.45 מעבר לגבול, מגאזין לענייני ערבים.
00.05 ציפורי לילה, עם ספי בן-יוסף.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1
19.05 שירים מכאן, שירים עבריים.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 כוכב הערב: להקת בנזין.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 לילה לא שקט.
22.05 על הדרש ועל הכיפאק.
23.05 עשרים וארבע היום שהיה.

שידורי צה"ל 2
19.05 הרדיו הישן עם דני קרפל.
20.05 מצעד הפזמונים הלועזיים המחושב.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקה עשר, עם מיכל ניב.
23.05 קול הג'או הזה עם דני קרפל.

רשת ג'
06.06 תמרונים תזמורתיים.
07.07 שיר בבוקר בבוקר.
09.05 שנים טובות.
11.05 30 בצל עם יקיר אביב.
13.05 עם כל הלב, באיטלקית, ספרדית וצרפתית.
14.06 בטן גב, עם שוש עטרי.
16.05 כאן ועכשיו.
17.05 קיץ חם, עם מנחם פרי.
19.05 הצעקה האחרונה, הלהיטים של היום.
21.05 פניני נאו.
23.05 טיסת לילה.

חמישי רדיו
11.8.1988

קול המוסיקה

(ת) תקליטור (קומפקטדיסק)
06.02 צלילי בוקר.
07.09 בהאזנה נינוחה — בטהובן: הפתיחה קוריולן (התז. הפילה. מלונדון/ק. טנשטט (תז: מוצרט: סימפוניה קונצ'רטנטה במי-במול מג'ור לכלי נשיפה ק. 297 ב' (ד. בוים/ר. הוספורד/ר. או ניל/ י. ויליאמס/התז. הקאמ. מאירופ/א. סניידר); דבוז'אק: מיערות בוהמיה (כ. ברוס ופ. גלהורן); פורה: אימפרומפטו (ת. אראו; נבל ותז: גרינג: מחולות סימפוניים (תז.
09.00 קונצרט בוקר — ויוולדי: קונצ'רטו מס' 2 בסול מינור קיץ מתוך ארבע העונות (י. פרלמן/ התז. הפיל. הישראלית); הומל: קונצ'רטו במי מג'ור לחצוצרה ולתז. (הק. הרצנבר-ר/ת. האקדמיה של סנט מרטין/ נ. מרינר) (תז: שוברט: שמינייה בפה מג'ור (נ. קרמר/א. וון קויל/ב. צימרמן/ד. גרינבס/ א. פוס/א. ברוכר/ר. וולטקוביץ/ ק. טוננזוג; גלינקה: טריו פטטי ברה מינור (שלישיית בורודין) (תז: רוסיני: אריה מתוך האופרה לה פיאטרה דל פרגונה (ר. גימנז/תז. קמרית סקונדה/ם. אנג'לו; רחמנינוב: קונצ'רטו לפסנתר מס' 4 בסול מינור (ו. אשכנזי/תז. קונצרטגבאו/ב. הייטינק; פרוקופייב: סימפוניה מס' 4.
11.57 פינת השיר — משירי אריה זקס.
12.00 מן הסרטיה — מיכאל בוגסלבסקי: פסנתר. באך: סונטה בסול מינור (עם אלי חפץ: קלרנית; בטהובן: סונטה מס' 4.

מרגלית צנעני, „כוכבת הערב" (גל"צ 1, 20.05)

ברו מג'ור, לפסנתר וצ'לו אופ 102 מס' 1 (עמנואל גרובר); ברהמס: שלישייה בלה מינור, לקלרנית צ'לו ופסנתר, אופ 114 (אלי חפץ עמנואל גרובר; שוברט: שירים בעבוד לפסנתר סולו.
13.05 בהאזנה נינוחה — קראוס: סימפוניה בדו מינור (תז. אנג'ליקום ממילאנו/נ. ג'נקינסו; מוצרט: קונצ'רטו במי במול מג'ור לשני פסנתרים ותז. (א. ברנדל/א. קופר/אקדמית סנט-מרטין/ נ. מרינר (ת); מנדלסון: שמינייה במי במול מג'ור (הסולנים מאוסטרליה ותז; בטהובן: סימפוניה מס' 5 בדו מינור (התז. הסימפ. של שדרות השידור הפינית/ו. סואליש) ות.
15.00 מפגשים מוסיקליים. ראיונות, סקירות, דוחים.
16.00 אתחנתא (ש"חו שלישית הפסנתר הישראלית — מוצרט: שלישייה בסול מג'ור, ק. 496; הנצה: סונטה קאמרית; שומאן: שלישייה ברה מינור, אופ 63; ליסט: כעקבות קריאה בדאנטה (א. צחור: פסנתר).
17.30 קשת של צלילים.
18.00 אנתולוגיה: בצליל ומוסיקה תזמורתית, באנגלית, בלגית וצלית בבארוק המאוחר.
19.00 מוסיקה קלאסית קלה.
20.05 דור הזהב — אמנים גדולים בהקלטות הסטוריות.
20.57 פינת השיר.
21.00 ימי המוסיקה הקאמרית בגליל העליון 1988. ס. פרנק: חמישייה בפה מינור לפסנתר ולכלי-קשת (ע. קרסובסקי/ו. ויידמן/ו. סאן/א. אפרת/ר. טויסטר); א. מוצרט: חמישיה במי במול מג'ור לפסנתר ולכלי נשיפה ק. 452 (ב. ברמן/ג'. לואי האס/א. חפץ/ג'. שרקנגוסט/ מ. פאון; ל. בריו: שירי עם מעובדים לקול ולאנסמבל כלי (פ. קרוקר/מ. ויינטראוב/א. חפץ/ ג. לבריטוב/ו. ולטמן/ר. מעייני/ ג'. ציפריאני/ח'. ציפכלליסטה); מנצח: אורי מאיר.
23.30 צלילים לסיומו של יום.

רשת א'
07.30 ישן בעניינך, שירים ישנים.
08.05 חוגה, עם בני הגדל.
09.05 טלרדיו, שירות מידע למאזינים.
10.05 פניני בוקר, מגיש: גדעון הוד.
11.05 ירוק ירוק שירים עבריים.
12.05 מעורב ים-תיכוני.
13.00 חדשות ותוכניות באנגלית.
13.30 חדשות ותוכניות בצרפתית.
14.06 בראש צעיר, מגזין יומי לילדים ולבני נוער.
15.00 שירים עבריים.
15.30 האוניברסיטה הפתוחה — תולדות התיאטרון, בהדרכת ד"ר דוד אלכסנדר: המסורת היהודית ואמנות התיאטרון, יהלי גוגלין.
16.05 תכנית לזכרו של מויש פרלמן. הכרים מספרים על מויש, דובר צה"ל הראשון ומי שהיה מנהל קול-ישראל (ש"ח).
17.05 צבעי הקשת: שירי עדות.
18.06 מינחת ערב.
19.00 שידורים לעולים.
22.05 יש לי חלום, עורך ומנחה: יובב כץ; עם פסיכולוגית מיכל דביר ואיש התיאטרון והספרות ד"ר שמעון לוי.

רשת ב'
07.00 הבוקר הזה.
08.05 סעו לשלום, עם גדעון הוד.
09.05 בראש צעיר לילדים ולבני נוער.
12.05 אלף-אלף בבית, עם אהוד מנור.
13.05 בחצי היום, חדשות ופזמונים.
14.06 בת-צחוק, הווי והומור.
15.05 תוצרת הארץ, תכנית כבקשתך לשירים עבריים.
16.05 יומן כלכלה.
17.05 רגעי קסם.
17.55 קראתי ספר, קוראים ממליצים.
18.06 זרקור. יצחק גולן.
18.45 היום בספורט.
19.00 היום הזה.
19.35 שירים עבריים.
20.05 שורשים, שבועון לענייני פולקלור ועדות.
22.05 ג'או ועור, עם לאה ליאור.
23.05 הלילה החמישי, עם אלעזר שטורם.

גלי צה"ל
06.05 צלילי בוקר.
06.30 פוקחים עין.
07.07 שבע אפס שבע.
08.00 בוקר טוב ישראל.
09.05 אילה בוקר, עם אלי ישראלי.
10.05 מכת שמש, מערכונים ופזמונים.
10.55 זה בוער — על עצים ויערות.
11.05 נכון לעכשיו, עם רפי רשף.
13.05 שליפה מהמותן, עם לאה עוז.
14.05 אני מוגן עם ארו טל.
15.05 סייסטה, עם דורי בן-זאב.
16.05 ארבע אחר הצהריים.
16.45 באופן מילולי. פינתו של אבשלום קור.
17.00 ערב טוב ישראל.
18.05 שעה קלה על כלכלה.
18.45 חמש עשרה קטנות.
00.05 ציפורי לילה, עם אריה ברק.
02.00 לא רוצים לישון.
05.00 צלילי בוקר.

שידורי צה"ל 1
19.05 יער משורר, מגאזין לענייני צבא ובטחון (ש"ח).
19.50 פינה חמה לליב"י.
19.57 הודעות לחיילים.
20.05 כוכב הערב: מרגלית צנעני.
21.00 מבט לחדשות.
21.30 לילה לא שקט.
22.05 על הדרש ועל הכיפאק.
23.05 עשרים וארבע היום שהיה.

שידורי צה"ל 2
19.05 הרדיו הישן עם דני קרפל.
20.05 צר8, עם תמיר קמחי.
21.57 הודעות לחיילים.
22.05 הפסקת עשר, עם מיכל ניב.
23.05 קול הג'או הזה עם דני קרפל.

רשת ג'
06.06 תמרונים תזמורתיים.
07.07 שיר בבוקר בבוקר.
09.05 שנים טובות.
11.05 30 בצל, עם יקיר אביב.
13.05 עם כל הלב, באיטלקית, ספרדית וצרפתית.
14.06 בטן וגב, עם שוש עטרי.
16.05 כאן ועכשיו.
17.05 קיץ חם, עם מנחם פרי.
19.05 קוליבו, שבועון פופ.
20.05 אלבומים, תשמ"ח, תקליטים ישראליים שיצאו השנה.
21.05 מופע רוק.
23.05 טיסת לילה.

שחמט

בעיות וסיומים

בעיות השבוע

ב־5524 מניעת דואלים פשוטה בפתרון, אולם על־מנת לרדת לעומקה של הבעיה, בה מבוצע נושא האנליוס, יש לבחון גם את שתי ההתעיות התמאטיות. מחברה של התלת־מסעית הוא נער בן 14, וזו אחת הבעיות הראשונות שלו. בבעיה שלושה ואריאנטים טובים (5525). 5524. ב.א. דה־האז

תמה דניקום 1986

פרס ראשון

13+10 מט בשני מסעים

5525. ארז לרנר חולון

מקורית

10+6 מט בשלושה מסעים

פתרונים אל העורך, רח' רמת־הגולן 43, ירושלים 97703.

התחרות המתמדת הישראלית

דו"ח מט לדעת 1987

השתתפו 15 בעיות, והשופט יוחנן אפק דרג 6 מהן: בפרס ראשון זכתה הבעיה הבאה, "על המשמר" 5407. בה מבוצע נושא אליפות העולם לקבוצות בשילוב נושא באני.

פז עינת ויוסי ניטר

התחרות המתמדת 1987

פרס ראשון

11+9 מט לדעת בשלושה מסעים

התחרעיה: 1. [illegible]

[illegible]

קרבות ותחרויות

קומאשווילי ניצח 114 מתחרים בכפר סבא

האמן יונה קוסאשווילי מאשדוד זכה במקום הראשון בתחרות הראשית של פסטיבל סוף שבוע שנערך בכפר־סבא. קוסאשווילי צבר 4.5 נקודות בחמשה משחקים, בהקדימו את דן שבתאי ורב־האמן יהודה גרינפלד (שנוצח עלידי שבתאי). "4 כל אחד, ולאדימיר אלטרמן, אהוד להב, עמי גל, ינון בוים, דן זולר, אורי וייסבוך ובוריס קופלוביץ 3.5 כל אחד. 38 שחמטאים השתתפו בתחרות זו. 114 מתחרים בשלוש תחרויות. הפסטיבל שנערך בבית מועצת פועלי כפר־סבא. בתחרות ב' סיימו בעשרה שחמטאים במקומות 10–1 עם 3.5 נקודות כל אחד.

שני מנצחים בביל

אלוף יוגוסלביה רב־האמן איוואן סוקולוב, בן ה־19, ורב־האמן בוריס גולקו מארצות הברית, סיימו במקום ראשון־שני משותף בתחרות הראשית של פסטיבל השחמט ה־21 בביל (ביין) בשוויץ. כל אחד מהמנצחים צבר 7 נקודות ב־11 משחקים (סוקולוב ללא הפסד), אחריהם: אוגניו טורה מהפיליפינים ולאדימיר טוקמאקוב מברית המועצות 6.5 כ"א, חוזה נוגייראס מקובה 6, סטפן קינדרמן ממערב גרמניה ואולג רומאנישין מברית־המועצות 5.5 כ"א, ולאסטימיל הורט ממערב גרמניה ואלופת העולם בשחמט לנשים, מאיה צ'יבורדאנידזה, 5 כ"א, הנס צוגר משוויץ, דניאל קאמפורה מארגנטינה ולובומיר מטאצ'ניק מצ'כוסלובקיה "4 כל אחד.

סוף שבוע בכברי

תחרות סוף־שבוע (חמשה סיבובים) תערך, בתאריכים 3/9/88־1, בקיבוץ כברי. קצב המשחקים שעה וחצי ל־30 מסעים ראשונים ועוד שעה לסיום כל המשחק. ההרשמה: אליהו פשר, כברי 25120, בצרוף 20 שקל דמי השתתפות.

הלחץ נשא פרי

יורם תמרי מגת, הצטיין השנה במשחקי אליפות הפועל, דרגה א' לקראת הסוף החמיץ את הסיכוי לזכות במקום הראשון. להלן אחד ממשחקיו התנאים באליפות שנערכת במסגרת שחקיט. במשחק זה, ניצל תמרי היטב אי־דיוקים של יריבו תאמן זכריה זברסקי, והפעיל לחץ כבד שבסופו של דבר נשא פרי.

הגנת אליוכין

לבן: זברסקי שחור: תמרי

נתניה 1988

1. ה4 פ־ו6 2. ה5 פ־ד5 3. ר־ג4 (מסע לא מקובל. במטרה להוציא את חייב מדרך השיגרה) [illegible]

[illegible]

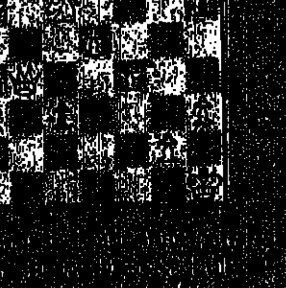

תשבצים

תשבץ 247

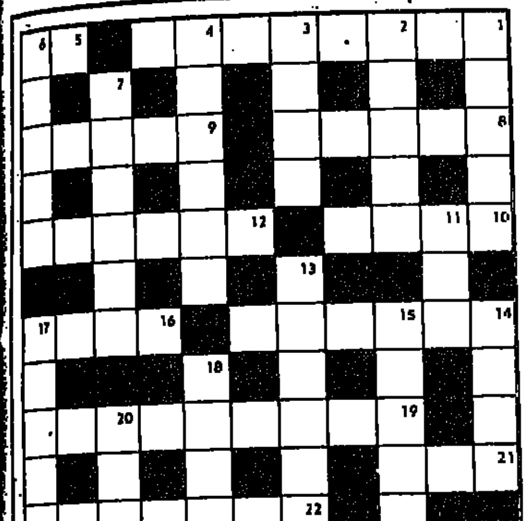

אפקי: 1. (עם 21 אפקי) כנר רוסי יהודי (כ"מ). 5. קצה הבגד. 8. נוטיף מוסר. 9. משחק הדומה לביליארד. 10. שוני. 12. קיבוץ מדרום לתבור. 14. התרוממות (בד"כ ברוח). 16. חתוך לשכבות דקות. 19. אחד מ־3 הנהרות הגדולים בהודו. 21. ראה 1 אפקי. 22. פרי נפוץ בארץ.

אנכי: 1. האות האחרונה בא"ב היווני. 2. אשת עמרם בת לוי. 3. התעסקות יתרה בדבר, התאמצות. 4. בירת טכסס שעל נהר הקולורדו. 6. ציפור שיר יציבה בארץ, מסוג הקיכלים. הזכר שחור, הנקבה חומה. 7. עוף דורס גדול ביבשת אמריקה. 11. נחל בגליל העליון המערבי. 13. ברורה, בולטת, ניכרת ביותר. 14. התוצאה של ירידת הערך. 15. פרט מציאותי (כ"מ). 17. בקשה, נסיון שכנוע. 18. פנוי לתסרוקת מסולסלת על שום הדמיון לזו של פני היבשת השחורה. 20. תקע יתד.

אגוזן 247

אפקי: 1. החתיכות אינן נשארות? תהיינה אחרות במקומן! (4,4). 5. השטח המובטח לנו בים (2). 8. יתלה אותו כנגד האור וילך לישון (5). 9. אפשר לומר שאינו מבין הרבה בשתיקה! (5) (כ"מ). 10. בד מארצות הברית (4). 12. כמו בבחינות: תפוס ושכח מידו (3,3). 14. גורם נדון לפי השחיין המצטיין (6). 16. אספר צרותי במלחמה (4). 19. צביעות של מי שיש לו כבר ארבעה מטבעות ומבקש עוד מטבע (4,5). 21. מקובל על הרפתקנים! (3). 22. בטלוויזיה רבים! בוז (7).

אנכי: 1. (עם 14 אנכי) מתעטפים בהם כנגד כל הסכמה אפשרית (4,5). 2. התרומם בסדום או בחצר המלך ארתור! (5). 3. המעגל של תוסי (4). 4. יש לה קשר לצאצאים ולשפה צפון אירופאית (6). 6. יפי רע יזיק לנו (5). 7. אפס בלבנון זו אפשרות (6). 11. ובאמצע החודש אסורו! (3). 13. הזורעין בדמעה בקיבוץ יקצורו (3,3). 14. ראה 1 אנכי. 15. כלם נבדלו מאיתנו ואנו נשארנו כך בערך (5). 17. מין עם המוני (5). 18. אפשר לקרוא בתוך השאלה (4). 20. בין השפה לשן (3).

תשבץ 246

אגוזן 246

אמיר בן אור ©

ברידג'

איך להיות אלוף

ישנם נערים המקבלים במתנות לבר־מצווה ספרים, רקטות טניס, צ'קים, שקי־שינה ומערכות שח. וישנו גם אופיר הרבסט, שכוראה בין כל המתנות קבל כשי גם ספר ברידג' וחפיסת קלפים. אופיר (כיום בן 17), החל לשחק ברידג' בגיל 13, ובהצלחה מרובה עד כדי כך, שהיום הינו אלוף הארץ לשנה זו, יחד עם אחיו הבכור (שגם הוא משהוא בסביבות העשרים) זה כמעט ברור, בהתחשב בכך שהוא שייך למשפחת ברידג'אים ידועה בחיפה. והוא ואחיו הינם הדור השלישי למסורת זו. אופיר הינו חבר נבחרת הצעירים שייצגנו בחודש אוגוסט הקרוב באליפות אירופה לצעירים (עד גיל 25) שהתקיים בבולגריה.

חברי הנבחרת, מלבד האחים הרבסט, הם הזוג טור־גכט (שהינם גם חברי נבחרת ישראל לאליפות העולם שהתקיים בוונציה), והזוג אפרת־אבירם, ובראשם קפטן הקבוצה ומאמנה דוד בירמן, וכדי שתיווכחו שיש בסיס לסיפורים הנה לפניכם יד ששוחקה ע"י אופיר הרבסט:

♠ K Q 9 x x
♥ Q J x
♦ x x
♣ Q x

♠ 10 x x
[illegible]

מערב הוביל ב־10 ספייד, מלכה מהדומם, אלוף ממזרח, שחזר מזארט (מאוד לא חבותי מצידו). אופיר זכה בנסיך שבדומם ושיחק דיאמונד, קטן ממזרח. הכרוז זכה במלך והמשיך בדיאמונד שולקת עם הנסיך במזרח. זה לא היסס דקה נוספת והמשיך בהארט. הכרוז זכה עם המלך בידו, שיחק דיאמונד שנחתך בדומם, והמשיך בקלאב. מזרח שיחק קלאב קטן (אם הוא משחק את האלוף החוזה מבוצע משום שאופיר משליך את ה־10 דיאמונד על המלכה קלאב), הכרוז זכה עם המלך קלאב והמשיך בשליטים עד למצב הבא.

♠ K 9
♥ – – –
♦ – – –
♣ Q x

♠ x
♥ – – –
♦ Q
♣ J 10

♠ J 8
♥ – – –
♦ – – –
♣ A x

♠ x
♥ x
♦ 10
♣ x

[illegible]

אהרונה שמאי

מתפחות הקולנוע

מפגש גורלות

[illegible]

נישתו של הבמאי המכסיקני גרגורי נאווה לקולנוע ההוליוודי נעשית במלודרמה שהפקיקת בה מצפים מאתנו להאמין שוויליאם האטו, המתוק המיוסר של הקולנוע, הוא מעם איש רע ומושחת, שזומם מזימות נקם על יומותי האטון, נאווה, ואשתו אנה תומאס, שתנו והפיקו מלודרמה משפחתית, מהסוג שפעם עשה דאגלאס סירק ("נכתב ברוח"). אך במקום לעסוק במשפחה דרומית שורשית עוסק נאווה במשפחת מהגרים ספרדית. ומיגל במלודרמות, דן הסרט בבעיות גדולות נגו פער בין הדורות והתמוטטות הערכים הפטריארכליים, ובבעיות שוליות כמו מריבות על ירושות ותככים משפחתיים ידועים. ואולי מצבם זה להיפך. גם סרטו הקודם של נאווה: "אל נורטה" נעשה בגבולות המלודרמה המשפחתית. כאן הוא נכנע לחלוטין לתכתיבי המסחה ההוליוודיים, ולפיכך שמט גם את הגיבור הייחודי שהיה בסרטו הקודם, את אוירת המנוטסיה ושאר הרוח. סרטו החדש, המגבר את נפתולי הגורל של צאצאי משפחת מהגרים, הוא סרט תפל וירוד העוסק בנקמת מחיר סנטימנטלית. הארט הוא הכבישה השחורה של המשפחה, קיין מנודה הכמה לברכת אביו הקשה והמתנכר. אחותו (מליסה ליאו פתמיד" של הנרי יגלום, "הבת של אביה", נוחתת כדי להינשא לאהוב ליבה בניגוד לרצון הוריה. האב נוסע אחריה כדי למנוע את הנישואין, והפרשה גוררת תקרית טראגית בה מתנו האב בתאונת דרכים. הארט הנרגז נשבע לנקום את מותו. הוא מתנדב לשרת בחזית ומסע עד צרפת הכבושה של מלחמת העולם השניה, כדי להילחם לצד גיסו ולהרוג אותו בהעת כושר.

עוד משתתפים: השחקן הספרדי הוותיק פרננדו רבל, וסטוקרד צ'נינג. "רב חן", ת"א.

ג'ף דניאלס ושוני ברוכות מונו בסרט "ספריי"

ספריי

במאי השוליים האמריקני ג'ון ווטרס יצא אל הקולנוע המסחרי. הוא עושה זאת במסרים יותר מרוככים מאשר בסרטיו האוונגרדיסטיים משנות השבעים ("פינק פלמינגוס" בו דיווין אוכל חרא של כלב, "פוליאסטר"). ווטרס תוקף בסרטו החדש את עיקרי האמריקנה. בורגנות הפרברים, תוכניות הטלוויזיה המטופשות וטיפות הטמטום של בני הנוער. הסרט הוא מעין פארודיה פרועה על המלודרמה החברתית ועל סרטי הרוקנ'רול שנעשו בשנות השבעים על סרטי שנות החמישים.

הסרט מתרחש בבלטימור בשנות השישים המוקדמות. גיבורת הסרט היא נערה עבת בשרים (ריקי לייק המצחיקה) שמתה להתקבל לצוות הריקוד של תוכנית הטלוויזיה המקומית. במפתיע, ובניגוד לעלילות שגרתיות של סרטים מסוג זה, היא מצליחה בהחלטה, בבולינה חטובה ונחשקת, והופך לגיבורה מקומית לאחר שמקדם את דעת הקהל, הזעיר בבעיות תנועות נגד שחורים. בתוך כל זה בתוך הזרם המרכזי המקובל מצליח ווטרס לחתום את הסרט האישי. אך התוצאה די פושרת.

ווטרס משתף בסרטיו את מלך האמריקני, הוא דיווין עצום הממדים. [illegible] שמשחק אמה הגרוטסקית של טוויסי [illegible], דיווין עושה תפקיד מצוין [illegible] הכל אמריקנית עם הרולים [illegible] ספריי. חוץ ממנה משתף ווטרס במהתלה הצבעונית שלו את הזמר סוני בונו, אקס בעלה של שר, את זמרת הנשמה השחורה רות בראון, עם הזמרת דבי הרי, סולנית להקת "בלונדי", ואת הזמרת פיה זאדורה, אשתו של המיליונר משולם ריקליס. ווטרס גם משתף את עצמו בסרט בתוך השריונק המרושע. צופים דקדקנים אולי יזכרוהו מתפקידון קטן בסרטו של ג'ונתן דמי: "משהו פראי". "בן יהודה", ת"א.

מק, חברי הטוב ביותר

מדע בדיוני לילדים. סיפורה של משפחה עב"מים מוזרה מהחלל, שנוחתת בטעות בכדור הארץ, ויוצרת קשרים עם משפחת אמריקנית. ביחוד נוצרים קשרים אמיצים בין הנער האמריקני הנכה לבין בן־גילו מהחלל, יצור דמותו של אי.טי. במאי: סטיואוט רפיל. שחקנים: ג'אד קליגורי, לורן סטולי וג'ונתן וורד. "רב־חן" ת"א.

[illegible]

הבית ברחוב קרול

מספיק

לבמאי האמריקני פיטר ייטס יש בקריירה הארוכה סרטים סבירים לצד סרטים מבישים. הוא האיש האחראי על סרטים מגוחכים כמו "אלני", או "הכל למען פיט" (שיוקרן היום בטלוויזיה), וגם על סרטים שניתן לראותם ללא מבוכה והתבזות, כמו "המלביש" "בוליט" "תרגילים בהתבגרות" או "חשוד", שנתן בשנה שעברה תנופה מחודשת לקריירה שלו. "הבית ברחוב קרול" שייך לסדרת סרטיו המביכה. ייטס ורתם גם הוא לנושא שעולה לאחרונה בקולנוע האמריקני, והוא צייד המכשפות של מק'ארתי. כמו בסרטיו הקודמים. "אלני" ו"חשוד" גם הפעם מוצבת בראש גיבורה עשויה ללא חת, שתילחם באי־צדק חברתי. הז'אן דארק הנוכחית שלו היא קלי מקגילס, המגלמת ללא טיפת אמינות, את דמותה של עורכת גראפית שמאלנית בשבועון היוקרתי "טיים". היא מקבלת זימון, כדי להעיד בוועדה לחקר הפעילויות אנטי־אמריקניות, מפוטרת מעבודתה ועולה על רשת רשמית, שפועלת במסווה ושמטרתה ל"ייבא" מאירופה פושעים נאצים, להחליף את זהותם ולהשתמש בכישוריהם המדעיים במחקרי גזע מבישים מסתבר, שעל המבצע אחראי אחד מאנשי מק'ארתי. ג'ף דניאלס, בתפקיד סוכן אף.בי.איי יורמי שהגיע זה עתה מיוטה מתאהב בה ומתנדב לעזור לה לחשוף את רשת הקורים הפארנואידית הזו נגד המשטר המושחת. עוד מותחן קלוש בגל סרטי הפארנויה.

עוד משתתפים: ג'סיקה טנדי הוותיקה ומנדי פטנקין ("רגטיים", "ינטל", "הנסיכה הקסומה" שהפעם לשם שינוי מגלם את תפקיד האיש הרע. "טיילת", ת"א.

הקיץ של אביה

טוב

נילה אלמגור כתבה את זכרונות ילדותה הער־מים בספר לבני הנעורים. הספר היה להצגה, שהיתה לסרט.

אלמגור מגלמת בסרט את אמה, נצולת השואה, ומולה הילדה קאיפו כהן המגלמת את הילדה שאלמגור היתה לפני ארבעים שנה, בישראל של ראשית המדינה. אלמגור וקאיפו מבצעות דואט משחק מרגש של יחסי אם ובת קשים ומרירים. האם, שפעם היתה פרטיזנית אמיצה בהונגריה, הפכה לשבר־כלי וסובלת מהתפרצויות של מחלת־דות. הבת, צברית קטנה ואבודה, סובלת ממחלת האם ומהבוז של תושבי המושבה הקטנה. את התסריט כתבה גילה אלמגור בשיתוף עם חיים בוזגלו והבמאי אלי כהן ("שתי אצבעות מצידון"). בעזרת הקרן לעידוד סרטי איכות: מעבר להיותו סרט התבגרות כן וכואב, "הקיץ של אביה" משרטט באמינות את תקופת ההתערות הקשה של המהגרים והפליטים ממזרח אירופה. לבד מצרימות משחק קלות של (אביטל דיקר־בן פורת, שהורסת כל סרט בשיטותיה), וקולה של אלמגור שמסביר ברקע את האירועים ללא כל צורך להתפתחות העלילה, הרי שיש לי בעיקר מלים חמות על הסרט. עוד משתתפים: ומי ברוך, מרינה רוזט, יעקב איילו ודינה אבנך. צילם את הסרט דוד גורפינקל. "דיזנגוף", ת"א.

במעיין מתגבר

מספיק

לא ברור מדוע שלמו את העובש הזה מהמחסנים ארבעים השנים שעברו על הקרש. "במעיין מתגבר" לא עשו לו טוב. ג'סטות משחק גדולות, צילום חידואי, מוסיקה דרמטית אפיותית בגרוש וללא טיפת אמינות. היום זה מגוחך, מה גם שכל העסק בנוי על השלד הרעוע של הספר הפסוודו־פילוסופי הפשיטני, שכתבה איין ראנד. פעם נביאת בני הנעורים, כיום קוריוז ספרותי דהוי.

כוכור, גדי קופר הוא אדריכל, שמביא לניו־יורק השמרנית את רוחות המודרניזם. הוא רוצה לבנות בתים נקיים, בסגנון באוהאווי. הקליינטים רוצים בתים עם קישוטים ניאו־גוטיים. במרכז העלילה, רומן מגוחך בינו לבין כתבת גאה לאדריכלות (פטרישיה ניל), שלמרות אהבתה הגדולה לקופר מחליטה להעניש את עצמה ונשיאת לאיל העיתונות הקפיטליסטי (ריימונד מייסי). כזכור עסק ספרה של ראנד ביושר האינטלקטואלי נגד צרות המוחין, האינדווידואליזם נגד הפופוליזם. כל זה יצא נגד צורות המשטר הקיימות, הסוציאליזם והקפיטליזם. הבמאי הוא קינג וידור. "גורדון". ת"א.

כפר קטן שלי

טוב

פעם היה ג'ירי מנזל אחד מיוצרי הגל החדש של הקולנוע הצ'כי, איתו פעלו גם מילוש פורמן, איוון פאסר ויאן קאדר. באו הטנקים הסובייטיים וחיסלו את האביב התרבותי הקצר של פראג. "תקוות הקולנוע הצ'כי" עזבו את ארצם לטובת סיר הבשר ההוליוודי. רק מנזל שפעם יצר את הפנינה "הטראגית־קומית, "רכבות נשמרות היטב", נשאר בצ'כוס־לובקיה. כיום הוא שב לתודעת הקהל המערבי, הצמא למגע המעודן של הקולנוע הצ'כי. עם הסרט "כפר קטן שלי".

זוהי קומדיה טראגית־קומית, מרירה־מתוקה, על החיים בקואופרטיב צ'כי קטן ופסטורלי. שכמעט קלישאה של כפר קטן ופסטורלי. מכיל בתוכו את זוג הנאהבים, הבעל המקורנן, רופא הכפר, וכמובן לא נפקד מקומו של שוטה הכפר. חושם גולמני וטוב־לב, המקבץ את דעת התושבים בשאלת עתידו. האם להשאירו בקואפרטיב, או לשלחו ללכת לאיבוד בעיר הגדולה והטורפנית.

המבנה, שהינו קלישאה קולנועית מת־חילתו ועד סופו, עלול להתפרש כהתמכרות סנטימנטלית מזויפת לפסטורלת הכפר ולאחווה ההדדית, ואפילו כניסיון בבניית אידיאל סוציאליסטי. אך אין זה כך. מנזל מגניב מבט אירוני וגרעין מלנכולי חזק, שמאפיל על אווירת השאננות של הכפריים המטופשים שלו, החביבים שלו, הכל־כך אנושיים.

סרט קטן ומענג, עשוי בטוב־טעם, באיפוק המתאים, בהומור הנכון באותו מגע צ'כי חכם. חמודים במיוחד השחקנים יאנוש באן ומריאן לבודה בתפקיד ארטיק ופאבק, שני הפועלים שמהווים יחידה גרוטסקית משעשעת בסגנון לורל והארדי. "צפון ת"א.

קפה בגדד

כמעט טוב

בווארית דשנה מהעיר רוזנהיים, בוואריה, מגי־עה על כל משמניה ומטלטליה לישימון טקסני צחיח, היא נוחתת במלון דרכים קטן ושכוח־אל שתקוע באמצע שום מקום. יושבי המקום גם הם טיפוסים ציוריים לא פחות ממנה.

בחלומותיה היא רואה עצמה מצחצחת כל פינת אבק ולכלוך בתאוות ניקיון גרמנית, אחר כך החום עושה את שלו ומשחרר אותה מנוקשותה הגרמנית. היא מגלה תיוך ותושפת את דדיה התפוחים ואפילו הופכת לקוסמת. המגע הסוריאליסטי, המקום – מדבר טקסני – והסיפור הפנטסטי מזכירים את יצירתו של הבמאי הגרמני וים ונדרס, שגם הוא עסק בכיסופי הנפש הגרמנית לחברה האמריקנית.

[illegible]

אהבנו כל־כך – לב, ת"א

בלייד ראנר – תמוז, ת"א

החבר של החברה שלי – לב, ת"א

הקיסר האחרון – חן, ת"א

ז'אן דה פלורט – דיזנגוף, ת"א

חופשה בכפר – לב, ת"א

לול – הקולנוע, בית ציוני אמריקה, ת"א

ליידי איב – פריז, ת"א

עיניים שחורות – מוזיאון ת"א

במאי הסרט "קפה בגדד" הוא הגרמני פרסי אדלון ("סלסט", שוגר בייבי"). סרטו המינורי שקורא לידידות אנושית ולגישור על פני פערים של מוצא ומנטליות הוא אמנם תביב, אבל סנטימנטלי באופן הלא נכון ואינו הופך, למשל, פילוסופי כסרטו של בן־עמו הגאוני ונדרס ("פריז, טקסס").

את הבווארית מגלמת השחקנית הגרמניה מריאן סגברט.סי.סי פאונדר ("הכבוד של פריצי") היא בעלת המוטל השחורה והעמלנית, ג'ק פאלאנס הוא דייר במקום, צייר תפאורות בדימוס מהוליווד שבא להזדקן בכבוד, וכריסטין קאופמן, שהיתה אשתו של טוני קרטיס, היא זונה שגם יודעת לעשות כתובות קעקע ומקבצת אליה את נהגי המונויות של כל טקסס. "דיזנגוף" ת"א.

שם המשחק

טוב

"שם המשחק" הוא משחק מתוכם בז'אנר הסרט האפל ובסרטי רמאויות. הגיבורה שלו היא אשה מהוגנת ביום, שרוצה להיות רעה בלילה, מעין "מחפשת את מר גודבאר" שפגשה באמצע הדרך את הרמאים הקטנים של "העוקץ". דיויד מאמט, מחזאי מוכשר ועתיר פרסים, מביים סרט ראשון שהצליח בזכות תסריט אפקטיבי ותיזמון מפתיע. הוא עוקץ את כללי הסרט האפל, משתעשע בכללי תמותחן הקלאסי, צוחק על הקהל שלו, מתעמר בגיבוריו וחושף אמת עירומה על הטבע האנושי.

הגיבורה היא פסיכיאטרית מצליחה ואשת קריירה, אם־טיפוס של הבלונדיניות הקרירות של היצ'קוק. היא חולכת למאורת משחקים אפלה כדי להסדיר משהו בשביל פציינט נרדף, ומוצאת עצמה שבויה במשחק כוחות עם גנגסטר חלקלק. מנבן שידה על התחתונה. בתור רמאי המומחה בטבע האנושי, הוא מיטיב לקרוא אותה ולחשב את צעדיה. נדמה לנו שהנה התמלאו כל כללי הסרט האפל. הגברת הקריירה תשיל את מסכותיה ותתמסר כליל למנכל שינצל אותה עד הסוף. יהיה ביניהם רומן מלודרמטי והגברת תהפוך לשפחתו החרופה וכו'. מן הראוי לראות כיצד מאמט מותח ומכווץ את גבולות הז'אנר בהתאם לגחמותיו. אפשר לומר על סרטו שהוא מניפולטיבי, שאין לו הבנה מינימלית במדע הפסיכיאטריה, ושהוא משתמש ב"אמיתות" שטחיות ומעוותות, פסוודו־פסיכולוגיות. כל זה נכון, ולפעמים צורם. אבל הסרט ממלא אחר כל המטלות של בידור קל, מותח ומהנה מאוד. וזו מעלה נדירה על מסכינו חשוכי הבידור האינטליגנטי.

לינדזי קרוז, שחקנית תיאטרון ורעייתו של מאמט, מגלמת בקיפאון ובאיפוק המתאים את דמות הפסיכיאטרית הבודדה. ג'ו מנטניה ("חשוד", "הרופא חולה אהבה") הוא נוכל חלקלק ומשומן במידה הראויה, עוד משתתפת לוליה סקאלה הוותיקה (תינוקה של רוזמרי). "ג.ג. חטיילת". ת"א.

הלואם האריס בסרט "מפגש גורלות"

יעל ישראל